

VARPAS

ĮSTEIGTAS 1889 m.
1932 m.

EINA KAS 3 MĖN.
Nr. 3 (6)

TURINYS

1. Dėl dabartinės politikos linkmės ir kelių
2. Liaudininkų ideologiją betikrinant, J. Mantvila
3. Agrarinė Europos demokratija, Vientautas
4. Partijos pagrindų reikšmė, V. Kvieska
5. Atgimsta: Anglijos imperializmas, Georg Decker
6. Idealizmas ir realizmas Vinco Krėvės kūryboj, P. Lapienė
7. Pasaulio gyventojų problema, prof. Franz Oppenheimer
8. Apžvalga: Vėl paviliojo auką kapai, Kun. A. Vienažindžio lirika, Valstiečių liaudininkų rezoliucija dėl katalikų universiteto, Darbo pajamų mokestis, Naujas susirinkimų bei pramogų įstatymas, Mūsų ūkio apžvalga;
9. Kritika—bibliografija.

PAPIGINTOS „LIETUVOS ŽINIOS“

Valstiečiams, mažžemiams, darbininkams, žemųjų kategorijų valdininkams, tarnautojams ir studentams „Lietuvos Žinios“ papi-gintos iki 3 litų mėnesiui, mokant pirmyn už du mėnesių. Adr.:

KAUNAS, GEDIMINO G-VĖ 38 NR.

Jei Tamsta nori ele-
gantiškai atrodyti, eik į

J. Adomaičio

vyrų rūbų

SIUVYKLA

Gedimino g-vė 25 Nr.

Užsakymai atliekami nepaprastai greitai, sąžiningai ir patogiausiomis sąlygomis.

Aprauskite savo trobesius ir kitą turta nuo ugnies pavojaus

Centralinėje Apraudimo Sąjungoje

„KOOPERACIJA“

Kaunas, Laisvės Al. 62. Tel. 31-48.

Įsidėmėkit, kad įkeičiant turta, Žemės Bankas priima S-gos polisus.

**Vienintelis demokratinės
krypties trimėnesinis žurnalas**

„VARPAS“

nagrinėja: aktualiuosius politikos, ekonominijos, literatūros ir meno klausimus.

Ateity kiekvienu svarbesniu politiniu, ekonominiu ar literatūriniu klausimu „VARPAS“ dės išsemjamų straipsnių.

Šiandien daug kur demokratijos gynėjai persekiojami ir pati demokratizmo idėja painiojama. „VARPAS“ visada stovėjo ir stovės demokratijos sargyboj.

Tad kiekvienas nepraleiskit progos nusipirke ir neužsiprenum. „VARPO“.

„VARPO“ per metus išaina 4 num., kiekvienas nr. 80—100 pusl. dydžio.

P R E N U M E R A T A:

metams — 10 lt., atskiras nr. — 3 lt.

A D R E S A S:

**„Varpo“ Redakcija ir Adm-ja,
Kaunas, Gedimino 38, tel. 273**

Administracijos skyrius — Šiauliai,
Vilniaus g-vė 172 („L. Žinių“ atstovybė)

V A R P A S

Isteigtas 1889 m. | 1932 m. Nr. 3 (6) | Eina kas 3 mėn.

Dėl dabartinės politikos linkmės ir kelių

Dėl dabartinės politikos linkmės ir kelių šį kartą „Varpe“ išsirtarti paragino „Vairo“ nr. 7—8 „Kultūros apžvalgos“ vedamasis rašinys. Kadangi šis rašinys charakterizuoja dabartinę mūsų politikos linkmę ir kelius, tai tenka įsigilinti į „Vairo“ paskelbtus žodžius ir juos paanalizuoti, kad tų politikos linkmių ir kelių prasmę suprastume.

Tame rašinyje dabartinės politikos linkmės ir keliai visų pirma rišami su gyvenamojo momento vad. ekonominiu kriziu. Ten sakoma: „Pernai buvo Lietuvoje laukiama *krizė*, o šiemet ji jau atėjusi. Pernai buvo didžiųjų kraštų spaudos spėjama, kad ūkio krizė veikia praecisianti, o šiemet nebematyti tos vilties. Pernai tikėjosi silpnojo ūkio šalys išsiversti savo pajėgomis, o šiemet šaukiasi užsienio pagalbos. Laukiamoji pagalba delsia, nesiskubina eiti... Tarptautinis kreditas sustojo. Visų kraštų biudžetai susiaurėjo: mažinamos valstybės išlaidos, dairomasi naujų versmių pajamoms. Nesurandama. Išnagrinėti visi mokesčių galimumai, naujų mokesčių našta visuomenei nebepakeliama. Visuomenės ūkio santykių pairimas, bedarbiai...“

Toliau pabrėžiama, kad: „Pietų Amerikoj nesiliauja revoliucijos. Demokratiškai rinktos krašto atstovybės verste tebeverčiamos. Maža kuo skiriasi ir Europa. Ir čia parlamentarizmas sunkiai serga, vietomis merdėja... Tik Skandinavijos kraštai, Anglija ir Prancūzija kol kas nejučia smarkių parlamentarizmo negalavimų, kokių yra pajutusi Europa ir kiti kraštai, kaip Amerikoje, europiškos civilizacijos.“

Ir pagaliau:

„Tuo pačiu žygiu eina kapitalizmo ir jo vaiko, socializmo, krizė.

Liberalizmo doktrinai, išdirbusiai demokratišką valdžios formą, suduotas skaudus smūgis...

Irsta (valstybių) santarvė ir solidarumas, susidaro neperlipamos muitų sienos, susivaržo bendravimas, didėja nepasitikėjimas, ir visa tai baigiasi visų karu su visais, *bellum omnia contra omnes*...

Tautų Sąjungos autoritetas pasviro... Nacionalizmas praneša internacionalizmą. Kas reiktų suderinti, sunkiai pasiduoda derinamas. Ekonominis karas kelia ginklų karo baimės...“ Ir t. t.

Šios ištraukos rodo, kad bendroji politikos situacija apibrėžta gana tiksliai ir teisingai. Galima sutikti ir su tolimesne išvada, kad dabartinė krizė yra „ne ekonominė, o visuotinė, visame žemės rutulyje, visuose kraštuose, visose tautų gyvenimo srityse“, taip pat kad ir „priemonės jai šalinti turi būti visuotinės, o ne dalinės“.

Štai pirmasis pavyzdys.

Tolimesnėje rašinio dalyje sakoma, kad „krizė yra atėjusi ir tam metodui, kuris ieško ir nesuranda tikrosios tų negerovių priežasties. O tas metodas yra ekonominio materializmo dėsnis. Esą ekonomika yra pairusi, tad reikianti ji taisyti“.

Visų pirma pats rašinio autorius „ekonominio materializmo dėsnį“ taip paviršutiniškai ir iš dalies klaidingai apibrėžia („esą ekonomika yra pairusi, tad reikia ji taisyti“). Juo labiau, kad tolimesnėj, paties autoriaus, argumentacijoj kaip tik randame posakių, kurie galėtų būti ir Markso „Kapitale“ arba jo „Politinės ekonomijos kritikoje“. Nes tie posakiai šitaip skamba:

„Nesąmonė yra kaltinti ūkis ar jo kuri šaka, kad perdaug gėrybių prigaminta. Vienur naikinte naikinamas tų gėrybių perteklius, o kitur žmonės badu noksta. Vadinasi, nėra per daug tų gėrybių. *Bėda ne jos, o jų suskirstymas, jų maino santykis*“ (kursyvas mūsų. *Red.*). Taigi čia jau net labai prisiartinama marksinių socialistų materialistinei pažiūrai. Tačiau viso rašinio esmė yra sekančiuose, paties „Vairo“ pabrėžtuose, žodžiuose:

„Taigi ne ekonomika, o psichologija yra pirminė negerovių priežastis, kaltas pats žmogus, o ne materija. Ir istoriškai taip manyti yra teisingiau: juk pirma atsirado parlamentarizmo pokarinė krizė, o ją sekė ekonominė. Krizės kaltininkė yra politika“.

Jei į šiuos „Vairo“ pabrėžtus žodžius įsigilinsime, tat visų pirma pastebėsime prieštaravimų ankstesniems išrodinėjimams: nes jeigu „ne ekonomika, o psichologija yra pirminė negerovių priežastis“, tat kuriuo pagrindu anksčiau buvo tvirtinama, kad visa „bėda ne jos (t. y. gėrybės), o jų suskirstymas, jų maino santykis“? Ir jeigu „krizės kaltininkė yra politika“ (parlamentarizmas), tat kuo paaiškinti, kad toji krizė yra apėmusi tiek kraštus, kurie „kol kas nejaučia smarkių parlamentarizmo negalavimų“, tiek ir kraštus, kur „demokratiškai rinktos krašto atstovybės“, t. y. parlamentarizmas, buvo verste nuverstas prieš visą eilę metų, kai tokios ekonominės krizės visai dar nebuvo? Juk jeigu „krizės kaltininkė yra politika“, tat prašyte prašosi šitokia išvada: Amerikos J. Valstybėse, Angli-

joj, Prancūzijoje, Olandijoje, Belgijoje, Skandinavijoje ir kituose kraštuose, kurie „kol kas nejučia smarkių parlamentarizmo negalavimų“, prie krizės privedė parlamentarizmo dėsniais vedama politika, o kraštuose, kur parlamentarizmas prieš daugelį metų buvo versta nuverstas — dabartinės krizės kaltininkė yra komunistinės arba fašistinės diktatūros politika! Bet mes nenorėtume tikėti, kad šitokios išvados, „Vairas“ ar jo bendradarbiai norėtų. O jeigu taip, tai nereikėtų visas nelaimes „psichologijai“ versti, ne krizės kaltininke vien „politiką“ laikyti: nes krizių amžiaus pradžia siekia dar vad. „šviesiojo absoliutizmo“ gadyne; jų istorija eina lygiai per revoliucijų ir per „restauracijų“ arba reakcijų laikotarpius; ir nepakenkia krizės nei monarchų, nei parlamentų, nei diktatorių valdomų kraštų.

Ne vieta čia plačiau ekonominių krizių ryšį su politika aiškinti. Pakanka pabrėžti, kad jeigu toksai ryšys yra, tai tik ne paviršutiniuose ekonomikos ar politikos pasireiškimuose, o glūdi daug giliau, negu paprastas valdymo formos ar asmenų pakeitimas galėtų bent kiek apčiuopiamą atmainą jų santykiuose padaryti. Del to ir tolimesnėje kalbamo rašinio dalyje minimieji Italijos fašistų vartojamieji metodai ir argumentai prieš parlamentarizmą ir p. dalyko esmės, kiek tai gali paliesti gyvenamąjį ekonominį krizį ar priemones jam šalinti, išspręsti negali. Tas priemonės tačiau šioj vietoj tenka paminėti ir prideramai įvertinti dėl to, kad jos tame rašinyje pavyzdinėmis rodomos ir, be to, „ne paslaptis, kad Tautininkų Sąjungai patinka dabartinė Italijos politinė tvarka“ (tame pat „Vairo“ rašinyj pusk. 369).

Pagrindine parlamentarizmo spraga, anot „Vairo“ rašinio autorių, esąs „pasenęs dalykas“ — „partijų sistema“. „Jos (t. y. partijos) dedasi atstovaujančios žemės ūkio, pramonės, prekybos, darbaviečių ir darbininkų, amatų ir verslų reikalams. Partijos pirmuoliai rūpinasi visuomenės dalimis, o ne jos visuma. Kiekviena siekia ką paimti iš valstybės atstovaujamam luomui, klasei, ir nieko nesiima duoti valstybei... *Kadangi betgi partijų siekimai prieštarauja, tai jų dauguma, šiaip ar taip susitarusi, turinti valdyti kraštą*“ (kursyvas mūsų. Red.).

Šitokia santvarka, žinoma, fašistams nepatinka. Parlamentarinės santvarkos vieton fašistai siūlo savąją, kuri tame pat „Vairo“ rašinyje yra šit kaip apibrėžiama:

„Valstybės reikalas nėra partijų sumos ar bent jų daugumos reikalas. *Valstybės reikalas pasiekiamas ne visų visuomenės dalių patenkinimu, o jų kompromisu, jų nusileidimu bendrajam tautos reikalui* (kursyvas mūsų Red.)... *Krašto atstovybė turi eiti iš*

organizuotos, o ne iš palaidos, kaip leido liberalizmas, visuomenės (kursyvas mūsų „Vairo“ red.). Kaip gaunama toji organizuota visuomenė? *Verslo pagrindu visi gyventojai susitelkia draugijomis, o šios išsirenka vieną bendrą atstovybę, derinančią visų tų susivienijimų tinklą, aprėpiančią įvairius medžiaginius ir dvasinius reikalus* (kursyvas mūsų. Red.). Žemės ūkis, pramonė ir prekyba, amatas, mokslas ir mokymas — visa bendravimo saitais susieta. Tai, vadinasi, organizuota visuomenė, organizuota tauta. Ji paruoštas pagrindas valdžiai kurti.“

Turėdami prieš akis fašistų pasmerktos ir jų garbinamos politinės santvarkos vaizdus, „Vairo“ žodžiais atpasakotus, mes vėl negalime iškęsti vieną antrą pastabą nepadarę. Pirmučiausia, nėra teisybė, kad prie parlamentarinės santvarkos partijos rūpinasi tik „visuomenės dalimis, o ne jos visuma“: kiekviena atsakomąja partija visuomet turi galvoje visumos reikalą, nors ir supranta tą reikalą išeidama iš savo atstovaujamo socialekonominio sluoksnio (ar klasės) interesų; be to, mes pažįstame partijų (pav. tautininkų), kurios iš pat pradžios skelbiasi visos tautos interesų eksponentais.

Bet ne šiame netikslume yra didžiausias „Vairo“ paskelbtojo rašinio trūkumas, o mėginime tapatumą išskirti ir parodyti, tarytum fašistų siūlomoj santvarkoj galima apsieiti be socialekonominių sluoksnių interesus atstovaujančių organizacijų. Juk ką tik cituotieji „Vairo“ žodžiai parodo, kad ir fašistinėj santvarkoj „krašto atstovybė turi eiti iš organizuotos, o ne palaidos... visuomenės“, ir toji organizuota visuomenė gaunama tuo būdu, kad „*verslo* pagrindu visi gyventojai susitelkia *draugijomis*, o šios išsirenka vieną bendrą *atstovybę, derinančią* visų tų susivienijimų tinklą etc.“ Bet koks gi esminis skirtumas — paklausime — tarp fašistinės tvarkos „*verslo* pagrindu susitelkusių draugijų“, kur esąs atstovaujamas „žemės ūkis, pramonė ir prekyba, amatas, mokslas ir mokymas“, ir tarp parlamentarinės santvarkos partijų, kurios taip pat sulig „Vairo“ — „atstovaujančios žemės ūkio, pramonės, prekybos, darbdavių ir darbininkų, amatų ir verslų reikalams?“

Taip pat mes negalime rasti esminio skirtumo, ar valstybės valdžia bus sudaryta „*verslo* pagrindu susitelkusių draugijų bendros atstovybės fašistinėj santvarkoj, ar tuos pačius verslus atstovaujančių partijų parlamento „šiai ar taip susitarusi“ dauguma, nes tiek vienu, tiek antru atveju „valstybės reikalas pasiekiamas ne visų visuomenės dalių patenkinimu, o jų kompromisu, jų nusileidimu bendrajam tautos reikalui“.

O jeigu taip, tat kuriems galams visa ta kelerių metų kanonada prieš parlamentą ir jo partijas, jei jų vieton teišgalima pastatyti tik

atskirus socialekonominius sluoksnius arba verslus atstovaujančias organizacijas, vadinamas draugijomis? Šiuo atveju esmėj niekas nepasikeistų net ir tuomet, kai tokioms draugijoms, fašistų vadiniams korporacijoms, atskirų individų priklausymas būtų padarytas pilietine prievole: nes tos draugijos vistiek turėtų savo „lyderius“ lygiai taip pat, kaip turi jas partijos, o paprasti jų nariai būtų tik paprasti balsuotojai.

Mums atrodo, kad bergždžias yra darbas XX šimtmečio politinės santvarkos srityje mėginti kaž kokią „ameriką“ surasti ar įsidingoti, kad dar ir po Cromwellių, Meternichų, Napoleonų, Bismarkų ir kitų politikos meno pranašų dar galima naujų politikos Mesija palikti. Nes visi tokie mėginimai tegali privesti prie viena iš dviejų: prie nekontroliuojamos biurokratų tiranijos arba prie gyventojų atstovų kontroliuojamos ir jiems atsakomingos valdžios. Vidurio kelio nėra ir būti negali net ir ten, kur žodžiais siūloma „atsikratyti nuo pasenusių liberalizmo tradicijų“ ir tuo pačiu laiku su nekaltu naivumu išrodinėjama būsia „liberalizme pirmauja kolektyvas“ (žiūr. tą pat „Vairo“ rašinį pusk. 368).

Ir teatleidžia mums „Vairas“, jei šį kartą apie „dabartinės politikos linkmes ir kelius“ baigsime jo paties žodžiais, palikdami net ir „Vairo“ kursyva. Štai tie įsidėmėtini žodžiai:

„Tautininkai šiandien turi daugiau inteligentų, nekaip jų turėjo prieš kelerius metus. Tegu dirba, galvoja, tegu daugiau skaito, daugiau rašo teoretiškai politikos klausimais, kurie mūsų kraštui rūpi.

O tuo pačiu metu tautinės lietuvių organizacijos auklėjasi savybėje ir auklėja kitus politiškai ir dirba sau pasiimtą darbą“.

Ką galima prie šių aukso žodžių pridėti? Tik palinkėti, kad tautininkai greičiau politikoj apsišviestų, o tautinės lietuvių organizacijos, liaudininkų ir kitų srovių žmonių vadovaujamos, auklėdamosi savybėje stiprėtų bei greičiau išauklėtų kitus politiškai ir tuo būdu atliktų sau pasiimtą darbą. Taigi:

„Daugiau darbo!“

Liaudininkų ideologiją betikrinant

J. Mantvila

1932 metų pradžioj prie Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Centro Komiteto susidarė ideologinių studijų komisija. Jos uždavinys — liaudininkų ideologiją išstudijuoti, tą ideologiją, taip sakant, kodifikuoti, t. y. visa, kas iki šiol buvo pasireiškę programomis ir fak-

tais, suderinti, sutvarkyti, susisteminti, ir pažiūrėti, ar ji mūsų laikams tinka ar netinka, tiksliau kalbant, pažiūrėti, ar ji tiko ar netiko praeičiai, ar ji tinka ar netinka dabarčiai, ar ji tiks ar netiks ateičiai.

Į tą komisiją buvau ir aš kooptuotas. Kiek pajėgos ir sugebėjimas leido, dalyvavau. To dalyvavimo rezultatas — brošiūrėlė „Principinės liaudininkų ideologijos idėjos“.

Labai man, tos brošiūrėlės autoriui, malonu, kad jai pusėtinai pasisekė. Ją daug kas pastebėjo, daug kas ir daug kur apie ją kalbėjo ir dėl jos ginčijosi. Pagaliau, — o tai bene svarbiausia, — teikėms apie ją atsiliepti 1932 m. „Aušrinės“ 4 numeryj J. A. P. ir 1932 m. „Varpo“ 2(5) numeryje A. Rimka.

Abu mano kritikai pareiškė daug teisingų, svarbių ir įdomių minčių, bet abu pareiškė ir tokių, su kuriomis negaliu sutikti. Tai pirma pagvildensiu gerb. J. A. P. straipsnį, o paskui gerb. A. Rimkos. Pagaliau šį tą pasakysiu apie vieną kitą dalyką, apie kurį teko tik girdėti.

I.

J. A. P. pripažįsta, kad toji mano brošiūrėlė įdomiai parašyta ir verta kiekvienam aušrinininkui*) perskaityti ir kritiškai įvertinti; taip pat pripažįsta, kad mano tikslai ir intencijos yra ko geriausi, ir su daugeliu mano pareikštų minčių sutinka ir dar savais žodžiais jas išreiškia, dažnai net geriau ir gražiau, negu kad aš sugebėjau padaryti.

Vis dėlto negaliu J. A. P. rašinio pavadinti rimtai apgalvotu darbu, kad ir kaip norėčiau. O norėt, tai labai norėčiau, — norėčiau atsilyginti už simpatiją mano asmeniui ir mano darbui, — už simpatiją, kuri iš J. A. P. rašinio spindėte spindi. Bet atsilyginti negaliu, o negaliu dėl to, kad į J. A. P. straipsnį įsibrovė pora stambių pačiam sau prieštaravimų. Pora, o gal ir daugiau.

J. A. P. linkęs mane barti, kam aš ideologiją kuriąs ne iš gyvenimo, bet, anot J. A. P., iš senų ir gyvenimo atmestų programų. Ir čia pat nurodo, kad mano tikslas kaip tik buvo ne naują ideologiją sukurti, bet senąją aikštėn iškelti. O jeigu taip, tai dėl ko J. A. P., už daug ką pagirdamas, bet už senas programas „gatavas“ man kailį išvanoti? Kad aš būčiau pasišovęs naują ideologiją sukurti, tada gal ir galėtų J. A. P. mane peikti, — mano metoda, darbo

*) Rašau *aušrinininkas*, o ne *aušrininkas*, nes taip yra taisyklingiau. *Aušrininkai* — „Aušros“ gadynės darbuotojai.

būda. Bet dabar... Aš neregiu net jokio reikalo naujai ideologijai kurti, nes ir senoji labai gera, net tokia, kuriai ir pats J. A. P. pritaria, bent ne vienai svarbiai vietai pritaria.

Be abejo, savo ideologiją J. A. P. kuria iš gyvenimo. Aš keliu savąją aikštėn daugiausia iš programų. Vadinas, darbo metodai, bent iš pažiūros, kiti, bet rezultatai maždaug tie patys.

Lengva suprast, dėl ko taip yra: gi dėlto, kad J. A. P. savo ideologiją kuria iš gyvenimo ir kad tos mano nepaneigtos programos taip pat iš gyvenimo sukurtos.

Anksčiau išsitariau, kad mudviejų darbo metodai kiti, bet rezultatai vienodi, bent panašūs. Iš tikrųjų ir darbo metodai mudviejų tie patys, nes aš tų programų nepaniekinau tik dėl to, kad žinojau jas kilus iš gyvenimo. Bene galėjau paniekinti patyrimą žmonių, anksčiau už mus gyvenusių, mažčusių ir dirbusių.

Išvados: J. A. P. neturėjo teisės mane bart, kad tų programų nepaniekinau, ir neturėjo jokios teisės skelbti, kad tos programos esančios gyvenimo atmetos.

Vadinas, J. A. P. apsiriko. Bet šis jo apsirikimas dar dovanotinas. Vienok už barimąsi dėl išminties ir meilės, dėl idealistiško solidarizmo dovanot negalima. Neleidžia tasai pats „Aušrinės“ numeris, kuriame išspausdintas J. A. P. straipsnis. Jame taip pat yra I. Šteinbergo straipsnis „vidinė socializmo prasmė“. O tame straipsnyje yra tokių dalykų: „mes manome, jog socializmas, kai jis sako, kad jo tikslas — *visuotinis žmonių didingumas ir visuotinė meilė*, abi šias stichijas*) gali tik padaryti grakštesnes ir tikslesnes“. Vadinas, idealistiško solidarizmo yra „pripumpuota“ ne vien mano brošiūrėlė, bet ir I. Šteinbergo straipsnis, taigi ir pati „Aušrinė“. Dėl išminties, meilės ir solidarizmo joks rimtas socialistas, joks aušrinininkas negal bartis, nes tai yra *conditio sine qua non*, — kondicija, be kurios neįmanomas demokratizmas ir jo dalis — socializmas.

Net krikščioniškosios meilės negalima peikti, skelbiančios, kad kiekvienas reik mylėti, tiek draugas, tiek priešas. Tai svarbiausias Kristaus mokslo dalykas, labai išmintingas dalykas. Iš tikro: kai tik kuri nors srovė ima neapkęst kitų, ima nesikęsti ir savo tarpe. Ar šiaip ar taip, meilė ugdo, neapykanta žlugdo, — nuodyte nuodija ir žmogaus sielą ir žmogaus kūną. Taigi neapykantos reikia vengti, — nereik jos ugdyti net priešams, net didžiausiems buržujams.

*) Stengimąsi save išreikšti ir stengimąsi mylėt kitus žmones, dėl jų grovės kentėt, savęs išsižadėti.

Bet iš to visa neišplaukia, kad su priešais nereik kovoti, kad reik duotis buržujų engiamiems ir duot jiems kitus engti. Meilė kaip tik liepia už kitus užsistoti, kaip tik liepia kovoti, kovot su visokiais parazitais ir visokiais nenaudėliais.

*

* *

J. A. P. daug ką pasakė liaudininkų adresu. Gal bus leista ir man šis tas pasakyti apie aušrinininkus, apie jų ydas ir gerumus.

Tų ydų pastebėjau dvi. Viena kaip tik yra ta neapykanta priešų, tikrų ar tik tariamų. Tų tariamųjų skaičiuje — liaudininkų ir socialdemokratų. Tas tiesa, kad liaudininkuose ir socialdemokratuose esama šiokių ir tokių, net ne visai šventų. Bet ar aušrininkai visi šventi? Antra yda, tai noras, kad bematant įsikurtų rojus. tuose esama šiokių ir tokių, net ne visai šventų. Bet ar aušrininkų surandu. Aušrininkai, kiek man juos teko pažinti, paprastai, išskyrus vieną kitą, yra labai geros širdies ir gyvi jaunuoliai, labai jautrūs, dėl socialinių ir kitų neteisybų neapsakomus skausmus kenčią. Tas jautrumas priverčia neapkęst skriaudikų ir skaudikų, o gyvumas — liaudininkų ir socialdemokratų. Aušrininkai nori, kad tučtuojau viskas būtų kaip reikiant. O čia tie liaudininkai ir socialdemokratatai netiki, kad obuoliai galėtų viena diena nunokti ar rožė bematant pražydėti. Na, ar ne buržujai, ar ne buržuazijos pakalikai? Tikrųjų tikriausi. Neapkęsk jų, šmeišk juos, derk, kaip įmanydamas. Kad aušrininkai, ir pats J. A. P., būtų labiau iškultūrinę savo valią, tai matyte pamatytų, jog ne vieniems aušrininkams skriaudžiamųjų ir skaudžiamųjų gaila ir nenorėtų viena diena obuolių nunokinti ar rožės žiedą nagais praskėsti. Be to, suprastų, kad galima mylėt ir gerbt tasai, su kuriuo net kovoji. Kovot reikia ne iš neapykantos, bet iš pareigos, iš reikalo.

*

* *

Vis dėlto už vieną dalyką liaudininkai gerb. J. A. P. turėtų būt dėkingi: už išpėjimą, kad nesukeistų demokratizmo su liberalizmu. Tikra tiesa, kad čia liaudininkai labai dažnai „griešija“ ir apie šitą jų „griešką“ pakalbėsiu pačioj savo rašinio pabaigoj. Čia tik nu-rodysiu, kad liberalui jo namai — jo pilis, demokratui ne: demokratui jis pats, jo šeima, jo namai yra visuomenės dalis, — tą visuomenę puošianti ar teršianti. Tai viena. Antra, liberalai pripažįsta neapbrėžtą ekonominių santykių laisvę, tiki savaimine inte-

resų harmonija. Demokratas tuo netiki. Stengias ekonominius reiškinius numatyti, juos normuoti, reguliuoti, nori kad ekonominiai reiškiniai vyktų iš plano.

Aš pats gerb. J. A. P. esu labai dėkingas už iškėlimą šių klausimų: kaip ir kuriais keliais pereiti nuo dabartinės valdymo formos prie demokratijos, kaip priėjus prie demokratinės formos išvengti buržuazinės demokratijos, o sukurti ir išlaikyti proletarinę, kaip ir kada pradėt socializuoti pramonę ir ar socializuoti ar nacionalizuoti pramonę, kaip tvarkysis individualinis žemės ūkis, ar jis nebus kartais buržuazinės demokratijos parama ir t. t. Šitie visi klausimai yra labai rimti ir labai svarbūs. Bet 24 puslapėlių brošiūrėlėj negalėjau jų, kaip reikiant iškelti ir į juos atsakyti. Deja, savaime aišku, negaliu į juos atsakyti ir čionai. Gal būt, atsakysiu kitą kartą. O dabar pagvildensiu ašuos klausimus tik prabėgdamas.

Pereiti nuo dabartinės valdymo formos prie demokratijos, įmanoma visų pirma ugdant ir integruojant demokratines pajėgas, tam reikia galingų, mokačių save išreikšti asmenybių ir sugebančių kitus mylėti, dėl jų savęs atsižadėti. Čia neapsakomai daug demokratiškos reikšmės įgyja savilava, nes demokratija yra ne valdymas, o valdymasis, tvarkymasis. Tai visoks lavinimasis, švietimasis, savęs tvardymas ir savęs tobulinimas yra demokratiškas reiškinys, demokratiją grindžias ir ugdaš. Buržuazinė demokratija yra ne kas kita, o tik paprastas liberalizmas. Ir jo saugotis pataria pats J. A. P., gi ir mano brošiūrėlėj yr apie tai užsiminta, net ne vienoj vietoj. Jei demokratai jo išsisaugos demokratiją kurdami, to labiau galės išsisaugoti ją sukūrę. — Pramonė socializuoti reikia tuč tuoju. Valstybė ir savivaldybės turi pačios pramonę kurti ir imt į savo globą individualistiškai sukurtą. — Demokratiškai valstybė yra pati didžioji savivaldybė, tai nacionalizacija ir socializacija jai iš esmės sutampa, ir socializavimo ar nacionalizavimo reikalas jai nustoja aštrus buvęs. — Kaip tvarkysis individualinis žemės ūkis — pasakyt labai sunku, nes čia daug kas pareis nuo pačių individų. Viena, tik aišku, kad jie turės prisilaikyti bendro produkcijos plano. — Pagaliau, ar individualinės žemės nebus buržuazinės demokratijos, t. y. liberalizmo, parama? Iki šiol paprastai būdavo. Mano išmanymu, būdavo dėl socialistų klaidų. Mat, jų daugelis žūt būt nori žemės ūkį visur socializuoti. Ir tuo savo noru ūkininkus suvaro į liberalų bučių. Labai galimas daiktas, kad socialistai savo klaida atsikratys, tai ūkininkams nebus jokio reikalo į liberalų bučių lįsti. Šitai mano brošiūrėlėj, rodos, gana aiškiai nušviesta.

Tai ir viskas, kas reikėjo dėl J. A. P. straipsnio pasakyti.

II.

Mano darbelį pagyrė J. A. P. Dar labiau išgyrė A. Rimka. Tik aš tuo išgyrimu nesidžiaugiu. Mat, A. Rimka pripažįsta, kad man pavyko tinkamai liaudininkų ideologiją išdėstyti, bet pačia ideologija abejoja. O aš ja tikiu, kaip kad tiki daugelis liaudininkų ir iš didelės dalies J. A. P. Tai kas iš to gero išdėstymo, jei pati ideologija klaidinga ar neįvykdoma? Bet ar ištikro ji tokia?

Norėdami į šį klausimą teigiamai ar neigiamai atsakyti, pažiūrėkim, kuo A. Rimka abejoja ir dėl ko abejoja.

Pagal liaudininkų ideologiją žemės ūkis turėtų būt Lietuvoje sutvarkytas individualistiškai, pramonė, turint akivaizdoj visų pirma industriją, socialistiškai, o privatinę prekybą turėtų pakeisti kooperacija. Va, šita trilype schema kaip tik nenori tikėt A. Rimka. Dėl ko? Pažvelgsime vėliau. O dabar pažiūrėkim, ką A. Rimka liaudininkams siūlo, — kuo jis nori pakeisti aną schemą. Gi šit kuo. Išrašau perdėm, nes A. Rimkos žodžius laikau labai svarbiais, tokiems, kad juos „Varpas“ ne du, bet dešimtį kartų galėtų perskambinti.

„1. Oficiališkai vadinamoji Valstiečių Liaudininkų Sąjunga buvo, yra ir ateityj, turbūt, pasiliks politinė darbo žmonių organizacija. O darbo žmonėmis liaudininkai visuomet laikė visus tuos Lietuvos gyventojus, kurie iš savo darbo gyvena — vistiek, ar tas darbas yra paprastai samdomas rankų ar proto darbas, ar betarpiškas savo rizika priemonių naudojimas žemės ūkyj, amatuose arba smulkiojoj prekyboj. Taigi, pirmoji problema, kuri reikėtų išspręsti, būtų: ar liaudininkai turi ir gali remtis visomis šio social ekonominio sluoksniu grupėmis (darbininkais, ūkininkais, amatininkais, smulkiaisiais pirkliais ir vadinama darbo inteligentija), ar pasirinkti kurią nors vieną grupę?

2. Atskymas į šį klausimą jau liaudininkų istorijos yra duotas: nuo pirmojo — Demokratų Partijos programos projekto 1902 m. ligi 1932 m., social ekonominės politikos klausimus liaudininkai sprendavo visuomet atsižvelgdami *pirmiausia smulkiųjų ir vidutinių ūkininkų interesu*. Kitų grupių ar klasių interesus tenkinančias priemones remdavo tik tiek, kiek tos priemonės nekenkdavo smulkiųjų ir vidutinių ūkininkų interesų. Nemanau, kad būtų bet koks reikalas ir dabartiniu metu šias gyvenimo sudarytas tradicijas neigti: nes ūkininkai Lietuvoje sudaro apie $\frac{3}{4}$ visų gyventojų, o iš jų ne mažiau kaip 90% priklauso prie mažžemių ir vidutinių ūkininkų grupės (iš daugiau kaip 300.000 žemininkų Lietuvoje, apie 240.000 turi žemės ne daugiau kaip po 20 ha ir 270.000 — ne daugiau kaip po 30 ha).

3. Teisingai suprstas mažžemių ir smulkių bei vidutinių ūkininkų social ekonominį interesų atstovavimas yra reikalingas dvejopos rūšies ekonominės politikos priemonių: a) tokių, kurios betarpiškai keltų žemės ūkio kultūrą ir lengvintų ūkininkų gyvenimo sąlygas ir b) tokių, kurios netiesioginiu keliu prisidėtų ypač prie ūkininkų būklės pagerinimo artimesnėje ir tolimesnėje ateityje.

4. Žemės ūkio kultūrai kelti ir ūkininkų gyvenimo sąlygoms betarpiškai lengvinti yra reikalinga:

a) tikslingai sutvarkyti tiesioginius ir netiesioginius mokesčius bei muitus, kad darbo žmonių apskritai ir smulkiųjų bei vidutinių ūkininkų atskirai masinio naudojimo daiktai ir gyvenimui būtini bei pirkiniai būtų prieinami, o tiesioginiai žemės mokesčiai — teisingi ir pakeliami;

b) sutvarkyti kredito tiekimą ypač tose kreditavimo įstaigose, kurios naudoja valstybės išdo lėšas, k. a. Žemės Bankas, taip, kad kreditas būtų pigesnis ir prieinamesnis vidutiniams ir smulkiesiems ūkininkams;

c) nusausinimams ir žemės ūkio melioracijoms kas metai skirti biudžeto keliu atitinkamas pinigų sumas ir remti taisyklingą žemės ūkio statyba, pritaikintą gyvulių ir pieno ūkiui;

d) kelti bendrąjį ir specialinį žemės švietimą;

e) organizuoti ūkininkus į jiems atitinkamus žemės ūkio kooperatyvus, o esančiųjų kooperatyvų veikimą tvarkyti taip, kad jie visuomet būtų darbo žmonių ir smulkiųjų bei vidutinių ūkininkų ekonominius interesus atstovaujančiomis ir savarankiškai išsilaikančiomis ekonominėmis organizacijomis, o ne paprastomis biznieriškoms verslo įmonėms.

5. Ūkininkų ir kitų darbo žmonių būklei patikrinti ateityje yra reikalinga:

a) platinti bendrąjį ir socialinį technikos švietimą tam tikslui, kad didesnis gyventojų skaičius turėtų šalies viduje darbo ir uždarbio ir nereikėtų saviems reikalams iš užsienių importuoti tokių dirbinių, kurių patys visuomet gali pasigaminti;

b) skatinti ir remti tokią pramonę, kuri apdirbtų vietos reikalams ir eksportui šalies viduje gaunamą žaliavą; taip pat palaikyti tokią pramonę, kuri gamintų vietos reikalams, konkuruodama su užsienių dirbiniais, kad sodžiaus gyventojų prieauglis savo krašte darbo bei uždarbio turėtų, kad nereikėtų darbo žmonėms emigruoti į svetimus kraštus ir kad ūkininkai savo žemės ūkio gaminiams didesnę ir patogesnę rinką turėtų.

6. Šių dienų bendrajame žmonijos ir lietuvių tautos kultūros laipsnyje tikslingiausiais ūkininkų ir aplamai darbo žmonių dvasinių ir ekonominių reikalų aprūpinimas yra galimas socialekonominėj santvarkoj, kur žmogaus turimas arba darbu įsigyjamas turtas, arba nuosavybė, taip pat ir žmogaus darbas yra įstatymų saugojami, kur svetimo darbo naudojimas yra įstatymo normomis kontroliuojamas ir kur silpnesniųjų padėjimas arba apskritai svetimo darbo piktas arba savanaudiškas išnaudojimas įstatymu yra draudžiamas ir baudžiamas.

7. Tokia socialekonominė santvarka tikslingai funkcionuoti gali tik esant parlamentariškai demokratinėi politikos santvarkai, t. y. kur įstatymus leidžia visuotiniu, lygiu, tiesiu ir slaptu balsavimu išrinkti atstovai iš pilnateisių gyventojų tarpo, kur įstatymus vykdo prieš žmonių atstovus (seimą) atsakinga vyriausybė, ir kur įstatymų vykdymo priežiūra priklauso nepriklausomam teismui.

8. Kadangi L. V. L. S. yra *politinė* darbo žmonių organizacija ir ji pirmoj eilėj atstovauja smulkiųjų ir vidutinių ūkininkų ir apskritai darbo žmonių *social-ekonominius* reikalus bei interesus, tat tikybos arba religijos klausimų ji visai neliečia, palikdama tat žmonių sąžinės reikalui, o tikybinėms bendruomenėms arba bažnyčioms pripažįsta teisę rūpintis savo narių dvasiniais reikalais ir autonomiškai tvarkytis, bile tik tos bendruomenės ar jų atstovai savųjų bažnyčių veikime apsirėžia dvasinių arba religinių savo vienminčių reikalų tenkinimu ir nevartoja fizinio arba moralinio smurto priemonių prieš kitai tikinčius ar prieš teisinę šalies santvarką*.

Į tai, kangi A. Rimkos siūloma gerai išžiūrėkim, gerai tai visa apmąstykim. Apmąstę pamatysim, kad ir iš A. Rimkos siūlymo plaukte išplaukia, logiškai išplaukia anoji schema: žemės ūkis individualistiškas, pramonė socialistiška, vietoj privatinės prekybos — kooperacija.

Iš tikro. Žemės ūkis vis tiek liekti individualistiškas, taip pagal liaudininkų ideologiją, taip pagal A. Rimkos siūlymą*). Bet žemės ūkis negal apsieit be pramonės, ir pats A. Rimka siūlo „skatinti ir remti tokią pramonę“... Išškyla klausimas: kas tinkamiausiu ir ūkininkams naudingiausiu būdu galėtų tokią pramonę sukurti? Aišku, kad tik patys ūkininkai, betarpiškai ar pasinaudodami savivaldybė-

*) Antrajam trilypei schemai priekaište A. Rimka sako: „... gyvenime lig šiol platesniu matu ir įvairiose aplinkybėse yra pakankamai „išmėginta“ tik „santvarka, pagrįsta individualistiniu principu“...“

mis ir valstybe. Be to, stambių kapitalistų mes neturime. O jei ir yra koks kapitalistėlis, — vienas kitas, tai jų pramone labai sunku džiaugtis. Jos gaminiai ir blogi ir brangūs. Tai viena. Antra, pramonei reikia lėšų, o jų, neturint kapitalistų, galima sukaupti tik socialistiškai, bendromis jėgomis. Vadinasi, Lietuvoj racionali pramonė, žinoma, kiek leidžia objektyvūs duomenys, gali būt sukurta tik socialistiškais pagrindais. Ir valstybė, ir savivaldybės tur studijuoti lietuviškos pramonės aplinkybes, tur kaupti jai lėšas, tur, kur tik galima, ją kurti. Kitaip visoki sindikatai ir sindikatininkai nulups devynis kailius.

Toliau A. Rimka nori, kad būtų panaikintas „svetimo darbo piktas arba savanaudiškas išnaudojimas“. O kur toksai išnaudojimas labiausiai klesti, jei ne privatinės prekybos srity? Stambūs pirkkliai išnaudoja tiek gamintojus, tiek vartotojus, tiek smulkesnius pirklius. Ir kas gal tą išnaudojimą panaikinti, to savanaudiškumo šaknis išrauti? — Ne kas kitas, o tik kooperacija.

Ar šiaip ar taip, jei gerb. A. Rimka tvirtina, kad man su metodologiniu griežtumu ir nuoseklumu pavyko liaudininkų ideologiją suformuluoti, vadinasi, ir aną schemą aikštėn iškelti, tai turi tvirtinti, kad su ne mažiau griežta metodologija ir logika galima ana schema išvesti ir iš jo siūlymų. Ir šit del ko. Ką gi čia A. Rimka siūlo? Gal ką nauja? — Rodos, kad ne. Siūlo tik tai, kas jau programose buvo ar yra. Tai jei iš programų ana trilypė schema išplaukia, tai tur išplaukti ir iš jo siūlymų. Ir iš tikrųjų, ji kaip matėme, išplaukia, — plaukte išplaukia.

Jeigu A. Rimka nieko nauja nepasakė, dėl ko jo siūlymas taip brangintinas? — Nauja nepasakė, bet ką pasakė — tvarkingiau, nuosekliau ir ryškiau pasakė. Aš pats taip pat beveik nieko nauja nepasakiau. Ir jeigu man kas pavyko, tai tik nuosekliau kas nusakyt. Tai viena. Antra, labai džiaugiuosi, kad A. Rimka mano iškeltoms abstrakčioms formuloms patiekia konkretų turinį, vadinasi, mano darbą papildė, patobūlina ir padaro praktiškai naudingą. Jis rodyte nurodo, kas darytina dabar, kad anoji schema įsikūnytų, — nusmaigsto gaires šalia kelio, vedančio į demokratiją.

*
*   *

Jeigu šitaip, tai kas manytina apie priekaištus, anai schemai A. Rimkos iškeltus, — schemai, kuri plaukte išplaukia taip iš liaudininkų programų, taip iš A. Rimkos siūlymų? — Gi manytina, kad tie priekaištai klaidingi, taigi ir atmestini. Bet dėl ko atmestini? Kur tos klaidos? — Kad viskas kaip reikiant paaiškėtų, tuos priekaištus išrašysiu. Šit jie.

„1. Socialekonomines problemas apskritai ir vadinamą distribucijos problema atskirai nebūtų per daug sunku išspręsti, jei Lietuva būtų galima išivaizduoti robinzonijada: tada vistiek kaip susitvarkytume, — gyventume, per daug nesizvalgytume, nes savajai būklei palyginti pavyzdžių neturime. Tačiau Lietuvos ūkis yra pasaulinio ūkio neatskiriama dalis, — nors ir labai maža dalis, — o Lietuvos žmonės po akių visuomet turės kitų kraštų ir kitų tautų gyvenimo bei santvarkos pavyzdžius. Taigi, pirmoji problema, kuri reikėtų išspręsti, būtų *ne tam tikros* socialekonominės santvarkos sudarymas, o socialekonomiškai *racionališkiausias*. Nes jeigu mes, sukūrę, socialistiškais pagrindais pramonę, o individualistiškais žemės ūkį ir sureguliuavę mainus tarp pramonės ir žemės ūkio kooperacijos (ar kitokiais) pagrindais — vis dėlto nesugebėtume mažesniais kaštais sau reikalingų gėrybiu išgyti, kaip kitos tautos, kurios savo pramonę ar prekybą sukūrė individualistiškais pagrindais, o žemės ūkį socialistiškais — tuomet ne tik distribucijos, bet ir apskritai socialekonominės santvarkos, nei einašiosios ekonominės politikos problemu, nebūtume išsprędę; ir niekas mumis nesektų jau vien dėl to, kad savąją santvarką mes vadintume demokratine.

2. Sprendžiant bet kokią ekonominę politikos problemą socialekonominio racionalumo atžvilgiu, nėra kitos priemonės pasistatytam uždaviniui patikrinti — tik *eksperimentas*. Tačiau gyvenime ligšiol platesniu matu ir įvairiose aplinkybėse yra pakankamai „išmėginta“ tik santvarka, pagrįsta individualistiniu principu, o visi kolektyviški socialistinės santvarkos eksperimentai arba nepavyko, t. y. pasirodė negalį išlaikyti konkurencijos su individualistinės santvarkos teikiama žmoniems gerovės sąlygomis (pirmosios krikščionių komūnos, Paragvajaus jėzuitų eksperimentas, Paryžiaus komūna ir kt.), arba, mažiau mažiausiai, dar per trumpas laikas, kad būtų galima apie tos santvarkos galumą kalbėti (Rusijos bolševizmo eksperimentas). Taip pat ir kooperacija ligšiol savo galumą, o tuo pačiu ir socialekonominį racionalumą, eksperimento keliu yra pakankamai įrodžiusi tik masinio ir kasdieninio vartojimo prekių arba gėrybių distribucijoje (prekyboj) ir tam tikrose sąlygose smulkiojo kredito srityje. Pas mus ir kitur darytieji mėginimai tarpininkauti tarp gamintojų bei vartotojų ir masinio vartojimo gėrybėms arba prekėms, kurioms paklausai yra elastiški (labai žymiai svyruoja pagal mados ir konjunkcijos kitimus), kooperatyvams, apskritai imant, nėra pavykę (toki kooperatyvai dažniausia nusigyvena).

Gamybos produktų betarpiško paskirstymo (pardavimo) srityje ligšiol savo galumą eksperimentu įrodė tik smulkiųjų ūkininkų individualinės gamybos produktų masiniam vartojimui tiekimas (sviesto, kiaušinių, pieno, mėsos, kviečių ir kt. duoninių javų), t. y. kaip tik tos pačios rūšies gėrybiu, kurių paskirstymą su pasisekimu atlieka ir vartotojų kooperatyvai.

3. Socialekonominė santvarka, kur viena ūkio šaka (žemės ūkis) būtų organizuota vienokiais pagrindais (individualistiniais), antra (pramonė) — kitokiais (socialistiniais), o trečia (distribucija arba prekyba) — kitokiais (kooperavimais), — tokia santvarka būtų šiame pasaulyje ne tik dar niekur neišmėgintas eksperimentas, bet ir savaime turėtų vesti prie visos eilės naujų problemų. Pav., kas norėtų rizikuoti socializuota pramone parduoti tiems gaminiams, kuriems paklausai yra labai elastiški ir dėl to rizika labai didelė (pirmoj eilėj manufaktūra bei galanterija, ne masinio vartojimo prekės ir p.)? Kaip pašalinti natūrališką, gyvenimo iššauktą, interesų priešingumą tarp žaliavą arba maisto produktus teikiančio žemės ūkio, kuris būtų individualistiniais pagrindais sutvarkytas, ir tų produktų reikalingos pramonės ir jų darbininkų bei tarnautojų — vartotojų? Kaip turėtų būti sutvarkytas kredito tiekimas individualistiniais, socialistiniais ar kooperatyviniais pagrindais ir t. t.

4. Politinių partijų istorija rodo, kad gajausios ir daugiausia pasiekia ne tos partijos, kurios mėgina remtis visais socialekonominiais sluoksniais („visa tauta“) ir nori visus socialekonomines santvarkos klausimus vienu žygiu aprępti ir išspręsti, o tos, kurios apsirėžia vieno kurio socialekonominio sluoksnio interesų atstovavimu, palikdamos kitų sluoksnių ar grupių interesų atstovavimą kitoms politinėms partijoms. Iš to seka, kad politinės partijos socialekonominė ideologija turi atitikti jos atstovaujamo sluoksnio (klasės, grupės) interesus esamose kultūros ir techniškai ūkiško veikimo sąlygose, o jos siūlomos ekonominės politikos priemonės privalo tų interesų atsižvelgti“.

Iš pat pradžios šitie priekaištai daro labai rimtą įspūdį. Gerb. A. Rimka kitokių ir nepatiektų. Ir daug kam šitie priekaištai su-

imponavo. Ir man į akis vienas kitas sakė, kad liaudininkų ideologija pačių liaudininkų jau sukritikuota. Bet iš tikrųjų nėra taip. Mėginsiu atremti anuos priekaištus paėiliui.

1. Nėra jokio reikalo Lietuvos įsivaizduoti Robinzono sala, nes iš dalies ji kaip tik tokia yra. Sakom, kad politiškai Lietuva yra nepriklausoma, vadinas, panaši į Robinzono salą. Iš tikrųjų ji šiek tiek nepriklausoma ir ekonomiškai. Mūsų uždavinys — kad Lietuva pataptų dar nepriklausomesnė, kad jos lyginamasis svoris taip politikoj, taip ekonomikoj vis didėtų ir didėtų. Patsai A. Rimka to pat trokšta. Ekonominę politiką nustato ne tiek pašaliniai pavyzdžiai, kiek objektyvios vietos aplinkybės. Pav., jei liaudininkai sako, kad Lietuvoj žemės ūkiui labiau tinka individualizmas (labai įvairios žemės ūkio produkcijos aplinkybės), tai ką kita galėtų sakyti apie Ukrainą ar Argentiną, kur aplinkybės vienodesnės ir kur įmanoma stambesnė motorizacija. Taigi tų svetimų pavyzdžių nėra dėl ko bijoti. Nėra pagrindo bijoti, kad kas Lietuvoj pataps Kruppu ar Fordu, taip pat nėra jokio pagrindo norėti, kad Ukraina ar Argentina pasektų Lietuva: vis ten daugiau vyraus grūdų ūkis, o Lietuvoj turės išgalėti pieno, gyvulių.

Va, politiniais svetimais pavyzdžiais lengviau pasekti negu ekonominiiais. Politikoj lengviau duodasi vykdomi įvairūs perversmai, revoliucijos, bet ne ekonomikoj.

Ir liaudininkai jeigu pasirinko šitą schemą, o ne kurią kitą, tai tik dėl to, kad ją laiko ne tam tikra, bet Lietuvai racionališkiausia. Vadinas, liaudininkų metodologijai nieko negalima prikišti. Kai dėl gamybos kaštų pigumo, tai tiesa: grynai individualistinėj visuomenės santvarkoj ūkininkas dažnai skriaudžia save ir savo šeimą ir veža ar neša į miestelį už puskainį parduoti vienintelę dešimtį kiaušinių ar vienintelį svarelį sviesto, pats sunkiausiai dirbdamas, bet misdamas šaltabarščiais, o miesteliuos kokia krautuvininė žydelka visą dieną išbūva silkės galva gyva. Bet ar tai galima laikyti kaštų pigumu? Ir ar toks pigumas visuomenei naudingas? Racionaliai viską darant, kaštų pigumas ar brangumas tur pasilikti tas pats, nes ar savivaldybės ar kapitalisto fabrikėlyj vinių kilogramui tiek pat ir tokios pat reikia medžiagos ir tiek pat energijos. Nėra pagrindo manyti, kad savivaldybė už medžiagą ir įrankius turėtų mokėti brangiau negu kapitalistas. Už darbą mokės brangiau, bet ir kapitalistas, racionaliai viską tvarkant, turėtų mokėti taip pat brangiau. Jei dabar jis nemoka, tai jis darbininkus skriaudžia.

A. Rimka, išskeldamas šitą priekaištą, pabrėžė vieną anos schemos savybę: ji įvykdoma uždaroj sistemoj, taigi iš dalies ir Lietuvoj, o visiškai — pasaulyj, nes pasaulis ekonomiškai — uždara siste-

ma. Tik tada reiktų ta schema modifikuoti. Tada žemės ūkiui galėtų tiktai vienur individualistinė santvarka, kitur socialistinė, gi pramonei, nežvelgiant į amatus, visur socialistinė, o privatinę prekybą visur turėtų pakeist kooperacija.

Žinoma, įvykdyt ši schema labai sunku. Bet jei sunku, tai dar nereiškia, kad negalima. Ir čia iškart ne ką tegali nuveikti. Čia reik žengti žingsnis po žingsnio. Visiškai tobūla visuomenės santvarka neįmanoma, bet užtat įmanoma už dabartinę tobūlesnė, o už tą dar tobūlesnė ir t. t. Demokratas negal būt nei optimistas nei pesimistas, o turėtų būt jisai *melioristas*, t. y. tikįs, kad visuomenės santvarka gal eiti vis geryn ir geryn, tiksliau sakant, kad galima kurti vis teisingesnę ir teisingesnę socialinę tvarką.

2. Iš visa ko matyti, kad A. Rimka nori, kad ideologija būtų sudaryta tik iš to, kas jau ištirta, kas eksperimentu patikrinta. Šitas noras, logiškai imant, nėra teisėtas. Kas būtų per ideologija, jei ji būtų sudaryta tik iš to, kas jau patirta ir eksperimentais patikrinta? Įkūnytas idealas — ne idealas. Tiesa, kad iki šiol vyravo individualistinė visuomenės santvarka. Bet aikštėn iškilo daug visokių jos netobulumų. Taigi kaip tik stengiamasi tuos netobulumus pašalinti. Reikia projektų, reikia idealų, jų sistemos, — reik ideologijos. Jei tų netobulumų pašalinti negalima, tai pati santvarka reik keisti tobūlesne, aišku, kad dar neišbandyta. Šiuo atveju individualistinė socialistinė, tiksliau sakant, demokratine.

Jei būtų viskas taip, kaip A. Rimka nori, tai ir eksperimentas būtų neįmanomas. Kas gi jį darytų, jei nebūtų idealistų, ideologų? Prieš eksperimentą darant, reikia daug kas numatyti. Teisybė, galima naudotis atsitiktiniu patyrimu, be jokio iš anksto numatymo. Bet tada liaudininkai turėtų atsisakyt nuo demokratizmo, o pavirst grynais liberalais. Vienok liberalais pasidaryt jie negali: 1) dėl savo esmės ir kilmės ir 2) dėl faktų, rodyte įrodžiusių, kad liberalizmo skelbiamoji savaiminė ekonominių interesų harmonija yra tik graži pasaka. Iš tikro tai harmonijai reikia numatymo, reikia plano.

Taigi viena iš dviejų reikia pasirinkti: eit su liberalais ar eit su demokratais. Kas eina su liberalais, sunku tam gražia kooperacijos ateitim tikėti. Demokratui tuo tikėt labai lengva. Nieko taip kooperacija nebijo, kaip riziko. Betgi produkcijos ir distribucijos planin-gumas tur tą riziką pašalint. O kai dėl prekių su elastiškais paklausais, tai dėl jų per daug sielotis neišsimoka. Mat, kai žmonės turtingesni, tai klausiami daugiau, o kai ne toki turtingi — mažiau. Demokratinei santvarkai įsigalėjus, žmonių turtingumas pasidarytų vienodesnis ir pastovesnis. Tai ir anų prekių paklausų elastiškumas išnyktų.

Jei vienas kitas eksperimentas nepavyko, tai dar nereiškia, kad hipotezė klaidingas, nes labai galimas daiktas, kad pats eksperimentas buvo daromas netinkamai.

3 ir 4. Išsprendus bendrąją problemą, atskiros problemos negali būti baisios. Pav., jau yra nurodyta, kaip paklausų elastiškumas galėtų išnykti. Tam elastiškumui išnykus, išnyktų ir problema, kas turėtų rizikuoti, tas prekes gamindamas.

Kreditas gal būt tiekiamas įvairiais pagrindais: smulkus individualistiniu (demokratija smulkios nuosavybės neneigia) ir kooperatiškai, stambus socialistiškai. Tiesą sakant, tokia kredito pagal didį klasifikacija nėra gera (stambioms įmonėms patapus visuomenės nuosavybe, stambaus kredito reikalas įgytų kitą prasmę). Kur kas tikslingiau atsižvelgti į kredito laiką. Tai trumpalaikis kreditas būtų galima organizuoti kooperatiškai, gi ilgalaikis — socialistiškai.

Kur kas svarbesnė už kredito problemą yra paties pinigų problema. Kad ji dar neišspręsta, rodo tų devalvacijų gausumas.

Bet vis tai atskiros problemos. Ir jas turi spręsti specialistai. Ideologas gal patiekti tik ideologijos pačius stambiuosius bruožus ir įtikinti jos įvykdymu.

Kai dėl žaliavos tiekėjų ir vartotojų interesų priešingumo ir kitų antagonizmų, tai aš kaip tik siūlau L. V. L. S-gai persiorganizuoti į Lietuvos Liaudininkų Demokratų S-gą, susidedančią iš L. L. D. Individualistų partijos ir iš L. L. D. Socialistų partijos. Partijos turėtų rūpintis produkcija (žemės ūkio ir pramonės), o pati S-ga — distribucija. O siūlau tik dėl to, kad susidarytų iš žemės ūkio ir pramonės sintezis, tai yra, kad tarp jų išsispęstų nesutarimai. Demokratijos kaip tik uždavinys yra tuos antagonizmus suderinti, o nesutarimus išspręsti. Pramonei virtus socialistine, tie antagonizmai susiderintų ir nesutarimai išsispęstų, nes pramonė būtų ne atskirų asmenų, bet visų. O kadangi demokratija turi ekonominius santykius tvarkyti iš plano, tai ir žemės ūkio individualumas tur turėt ribas, t. y. ir žemės ūkio individai tur to plano laikytis. Taigi išeina, kad ir žemės ūkis visų, kad jis tam tikra prasme socializuotas, tiksliau sakant, demokratizuotas. Taigi visai išnyksta pagrindas antagonizmams kilti ar jiems nesiderinti.

Aš ne siūlau liaudininkams remtis „visa tauta“, t. y. nediferencijuota. O diferencijuota tauta remtis, ją integruoti, yra gyvas reikalas. Jei liaudininkai vis atstovautų tik kuriam visuomenės sluoksniui ar to sluoksniui daliai, kaip ligšiol, tai jie niekad negalėtų tikėtis stovėti prie valstybės vairo vieni, o vis turėtų kombinuoti įvairias koalicijas. Gi iš praktikos yra žinoma (iš koalicijų su krikščionimis demokratais ir socialdemokratais), kad jos nėra per daug geras daik-

tas. Kai dėl 1902 metų, tai tada dar mes neturėjom savo valstybės. Ir 1902 metai liaudininkų srovės evoliucijai kelio neužkerta.

Pagaliau, nieks nesiūlo, kad valstiečių reikalai būtų paminti. Aš pats, valstiečių vaikas, valstiečių reikalus statau pirmoj vietoj. Bet tas statymas reikalaute reikalauja, kad ir kitų reikalai nebūtų pamiršti.

Dar kartą pažvelkim į A. Rimkos siūlymus. Iš jų taip pat matyt, kad Valstiečių Liaudininkų S-ga turi virst universalistiška, turi rūpintis žemės ūkiu, pramone ir kooperacija. Apskritai, nieks taip gražiai paties A. Rimkos nesukritikuoja, kaip jo paties siūlymai. Ir nieks taip anos trilypės schemos nesutvirtina, kaip A. Rimkos siūlymai ir priekaištai. Pasirodo, kad ji gali atsilaikyti net prieš tokius rimtus priekaištus ir gali išplaukti ne vien iš liaudininkų programų, bet ir iš savo abejojančio kritiko žodžių.

III.

Pagaliau paliesiu tai, kas teko tik girdėti.

a) Teko girdėt prikaišiojant, kam aš, kalbėdamas apie tautą, nepamirštąs kaukolės, t. y. kam aš kišąs čia į liaudininkų ideologiją ne tik kad etnologiją, bet ir antropologiją. Kišu dėl to, kad žinau esant tokių, kur tautystę neigia. O jeigu paneigsi tautystę, tai paneigsi ir liaudininkų, kaip lietuviškos srovės, ideologiją. Paprastai toki tautystės neigikai gana garbina gamtos mokslus. Tai antropologiškų, — ne vien psichologiškų, bet ir somatologiškų, — žymių nepamirštant, kaip tik nurodoma, kad tautystės šaknys gamtoje, kad tos šaknys labai gilios. Jos iš didelės dalies apsprendžia ir etnologiškas žymes, — kultūrą: papročius, tradicijas, kalbą. Prisiminkim tik, kaip sunku dažnai esti svetimos kalbos garsai tarti.

b) Taip pat yra sakančių, kad liaudininkai, norėdami būt lietuviška srove, pasivadinę nelietuviškai. Girdi liaudis — rusicizmas: liūdi. Vienok ką sako apie *liaudį* kalbininkas K. Būga („Kalboj ir senovėj“ ir „Lituanicoj“). Gi sako, kad *liaudis* yra viens iš seniausių lietuvių kalbos žodžių, kaip ir tauta, gimęs prokalbėj (tai matyt iš liūdi, lud, Leute).

Nesutariama ir dėl liaudies žymių. Daug kas nurodo, kad liaudis, tai darbo žmonės, kad vargsta, išnaudojami žmonės, kad tamsūs žmonės. Ir visi teisybę sako. Bet dėl ko? Gi dėl to, kad svarbiausia liaudies žymė — mažurtiškumas*). Ir dėl to, kad liaudis mažurtė, mažai turto savo nuosavybe disponuoja, turi ji dirbti, turi vargti, turi būt išnaudojama, turi likt tamsi. Bet tamsumas nėra tik jos vienos „privilegija“. Tamsuolių užtektinai yra ir didžturčių tarpe. Mat, šviesą skleidžia, kultūrą kuria du

veiksniai: objektyvūs (į jį įeina ir ekonominis veiksnys) ir subjektyvūs. Ir subjektyvūs yra kur kas svarbesnis už objektyvųjį. Tai dėl to dažnai mažturtis išsilavina, o didžturtis tamsuoliu pasilieka. Bet išsilavinimas iš liaudies neišskiria, neatskiria nuo tėvų, nuo brolių, seserų, giminių, kaimynų, nepadaro kažkokiu nepaprastu „inteligentu“. Be to, skirti liaudį į fizinius darbininkus ir proto darbininkus (darbo inteligentiją) nėra jokio pagrindo. Ar fizinio darbo subjektas gali apsieiti be proto, be vartojimo psichinių pajėgų? O vadinamasis proto darbininkas ar nevargina savo kūno? Jo kūnas turi būti paprastai statiškas, „proto darbininkas“ paprastai turėtų sėdėti. O tai labai kūno sveikatai žalinga. Gi saikinga dinamika (o jos yra gana žemės ūky) kūnui labai tinka.

Demokratiją gali sukurti ne bet kokia liaudis, o tik sublimuota. Liaudies sublimacija turi būti viens iš svarbesnių ir artimesnių liaudininkų uždavinių.

c) Bado akis ir dabartiniais kooperatyvais ir savivaldybėmis. Atsakau: demokratija remiasi savivaldybėmis, bet tikromis, o ne iš vardo. Kad dėl dabartinių kooperatyvų, tai tiesa, kad jie netobuli: dėl sąmoningumo stokos per mažai veikli jų visuomenė, tai dėl to gali įsiviryti ir „gaspadoriaut“ visoki „guvūs“ vyrukai; antra, kooperatyvai savo uždarbį paprastai remia tarnautojų išnaudojimu: mažai jiems moka ir verčia ko ilgiausiai dirbti. Bet teisinamasi, kad privatinės įmonės dar labiau išnaudojančios. Ir reikia žinoti, kad dabartiniai kooperatyvai būsimų kooperatyvų yra tik užuomazga.

IV

Dabar mėginsiu ištesėti savo pažadėjimą: paaiškinti dėl ko daugelis liaudininkų neatskiria demokratizmo nuo liberalizmo. J. A. P. sako, kad dėl biznieriškumo. Kai kada esti ir taip, bet ne visada. Paprastai liaudininkai šitų dalykų neskiria šit dėl ko. Paprastai liberalizmas dedasi neaprežtos laisvės šalininku. O jau esu nurodęs, kad kultūrą kuria du veiksniai, objektyvūs ir subjektyvūs. Subjektyviajam taip pat reikalinga laisvė, — laisvė dailės srityje, laisvė mokslo, laisvė filosofijos, laisvė religijos srityse. Va, laisvės sąvokos dvejojumas kaip tik daugelį suklaidina. Iš tikrųjų, demokratiška laisvė turi akivaizdų visų pirma visuomenės gerovę, o tik paskui asmens; o liberališka laisvė visų pirma turi akivaizdų atskiros liberalo gerovę, o tik paskui visuomenės. Apskritai, demokratas esti vis visuomenė, o liberalas šalia jos.

*) Kai kas šitos liaudies žymės bijo dėl to, kad reikšią skaičiuoti hektarai. Bet statistikos, rodos, nėra ko bijoti. Be statistikos neįmanomas planingumas, be planingumo — demokratija.

Agrarinė Europos Demokratija¹⁾

Vientautas.

I

Niekas neabejoja, kad žemės ūkis, nors ir moderninėse industrialėse valstybėse, buvo yra ir bus reikalingiausias gamintojas, kuris atiduoda pramonei ir maisto produktus ir žaliavą. Bet žemės ūkis reiškia daug daugiau. Pažiūrėję į jo organizacijos charakterį, rasime jį esant visai savarankišką gamintoją. *Žemdirbiai yra valstybės pagrindas, visuomeninės pajėga, nacionalinės psichologijos tobulybė, meno ir literatūros šaltiniai, socialio ir taikaus sugyvenimo tvirtovė, politinė išmintis, nes juose glūdi demokratijos idėjos.*

Dabartiniai laikai Europos žemdirbiui stato naujus klausimus, t. y., apdirbamosios gamybos, prekybos, valstybinės ir tarptautinės politikos. Jam toli gražu nepakanka Tarptautinio žemės ūkio instituto Romoje, nė Tarptautinės žemės ūkio komisijos prie Tautų Sąjungos. Tos organizacijos yra daugiau administracinės, kurios bendradarbiauja tik su kraštų vyriausybėmis, bet neturi reikalų santykiauti su pačiais agrarais. Be to, ten tik sausas laboratorinis ūkio tyrimas, be jokios politinės galios, kuri yra būtina apsaugoti agrarų interesams. Šitos institucijos yra labai tolimos nuo agrarinės demokratijos interesų. Agrarinė demokratija turi nutraukti feodales Europoje liekanas ir tvirtai atsistoti tarp susmukusių konservatorių ir diktatorių. Agrarinę Europos demokratiją riša ne jausmai, bet stiprūs ekonominiai, socialiniai ir taikos ryšiai.

Agrarinė Europos demokratija auga ir plėtojasi²⁾. Bet nereikia manyti, kad ji tai daro be kovos. Daug ir labai daug valstiečiams teko pakelti sunkios kovos: tai su dvarininkais, tai su dvasininkais, tai su monarchais ir, pagaliau, su kitais luomais, o šiandien daug kur ir su savanaudžiais diktatoriais.

Agrarinė demokratija supranta, kad kiekviena tauta yra labai ankštai surišta su savo krašto žeme. Kaip žemė, taip ir žemdirbiai yra neatskiriamai susiję su tėvyne ir tuo išreiškia jos stipriausią pagrindą. Yra rūpestis ir noras, kad agrarai, pagal savo tautinius uždavinius, sutilptų į vienos savarankiškos valstybės rėmus. Niekas tenemano ryšių tarp tautos ir žemės ūkio sutraukti; to nekuomet nepajėgs. Greta su tuo, agrarai, kaip sėslūs vietos gyventojai, žiū-

¹⁾ Apie agrarinę demokratiją kaip organizaciją, jos statutą, tikslą, partijas, kurios ją sudaro, mūsų buvo plačiau rašyta 1931 m. „Varpo“ I. V.

²⁾ „Tarptautiniam Agrarų biurui“ Pragoje priklauso visų Europos valstybių valstiečių-ūkininkų partijos, Lietuvos — Valstiečiai liaudininkai. Šitas biuras su šaukiamais kasmetiniais kongresais, sudaro visą agrarinės demokratijos judėjimą. V.

rint aukštesnių tautos tikslų, tenka ypatingai aukštai respektuoti. Tačiau šitos specifiniai tautinės idėjos visai neužkerta kelio tarptautiniam agrariniam solidarumui, kuris tauriai suprantamas eis per tautas aukštesniems žmonijos tikslams pasiekti.

Agrarai yra gamintojai, kūrėjai ir maisto tiekėjai. Tai yra tiesioginis nesulaužomas milijonų rankų darbas. Tačiau ne kokio be-dvasio mechanizmo, bet prisisunkęs gilaus pareigos jausmo prieš šeimyną, prieš artimus ir visatą. Bet drauge jis yra darbo įrankis, kuris nežino jokio poilsio, nes jo gyvenimo įstatymas: dirbti ir gaminti.

Iš šitos misijos išplaukia kitas įstatymas. Įstatymas moralinės vertybės, kuris tam tikroje vietoje žmonių gyvenimą atvaizduoja. Prisirišimas ir meilė prie to krašto ir kalba yra pagrindiniai komponentai gilaus patrijotizmo. Ne tuščio žodinio patrijotizmo, bet giliai, per ilgus metus išsakijusio ir darbu sukurto patrijotizmo: *patvari šeimyna, moralinė valstybė, pajautimas pareigos būti dėkingam praėjusiai kartai ir būti rūpestingam dėl tautos ateities*. Šitas jausmas įsikūnija darbu, o ypatingai, darbu kovoje su gamta. Žemdirbio kova su gamta tęsis per amžius. Šitoje kovoje, tame darbe ir tose pareigose žemdirbį stiprina jo privati nuosavybė.

Tokie yra žemdirbiai visur. Taip buvo, yra ir bus. Jie yra šaukliai produktyvaus darbo, gynėjai žemės, šeimyniškos ir tautiškos nuosavybės, nešėjai ir saugotojai tautos etinių vertybių.

Agrarinė demokratija yra skaitlinga ir tvirta. Ji turi daug sveikų ir stiprių jėgų, tik per maža turi vienybės ir organizacijos kaip tautos viduje, taip ir tarptautinėje akcijoje. Jai reikia sustiprėti viduje, o tada bus stipri ir tarptautiniame fronte. Pirmiausia jai reikia pažinti savo jėgos ir savarankiškumas. Ji neturi savo jėgų išblaškyti ir kitoms grupėms vadovauti. Kiekvienas nustotas narys sudaro jai pasyvą.

Agrarams reikalingas aukštesnis išsilavinimas, kad jie geriau suprastų ir pažintų savo darbo vaisius ir jų už juokingas kainas neparduotų. Šita valstiečių emancipacija įvyks tada, kai jie patys savais reikalais daugiau susirūpins, kada valstiečiai ūkininkai tautų ir valstybių gyvenime užims prideramą vietą. Šitas tikslas yra tarptautinis tikslas, į kurį valstiečiai per savo vietines organizacijas ir per Tarptautinį agrarų biurą žingsnis po žingsnio žengia pirmyn.

Kas gi riša agrarinę demokratiją? Ją riša meilė žemei ir tėvynei, darbo meilė, kuri yra socialė ir nacionalė pajėga; žinojimas, kad žemdirbiose yra sveikas tautos šaknų šaltinis savo nacijai išlaikyti.

Politinis, visuomeninis, socialis, kultūrinis ir ekonominis veikimas valstybėse galimas tik per krašto vyriausybę, arba, darant jai įtakos. Šitą tiesą XIX šimt. gale suprato Anglijos darbininkai, dabar ją jau tinkamai supranta ir valstiečiai — ūkininkai. Dabartinis agrarinis Europos judėjimas remiasi politiniu pagrindu. Taigi, visų kraštų agrarinės partijos yra politinės demokratinės partijos. *Politinė teisė, demokratinė taktika* yra agrarinės demokratijos kertiniai akmenys, kuriais remdamosi siekia geriausiųjų, kilniausiųjų žmonijos idealų: *amžinos taikos, visapusiško solidarumo, teisės visiems gyventi pakankamose ekonominėse sąlygose, teisės ir galiybės visiems priėmti ir naudotis kultūrinėmis vertybėmis.*

Agrarai yra darbo ir darbštumo pavyzdys. Taigi agrarinė demokratija darbą laiko kiekvieno žmogaus švenčiausia pareiga ir nori, kad nedirbantieji įvairiomis priemonėmis nebūtų favorizuojami.

II.

Agrarinei Europos demokratijai, dėl agrarinių partijų interesų įvairumo, daroma daug priekaištų, ne tik iš jos priešų, bet ir iš pačių jos išpažintojų. Reikia atminti, kad įvairių šakų darbininkų pasauly taip pat konkurencijos ir interesų priešingumų netrūksta, kuriuos išlyginti perkelia į tarptautinį organizacijų lauką. Jei dėl prekybos politikos žemės ūkio produktų kainose yra diferencijų, tai agrarinės partijos čia nieko nekaltos ir prieš tai jos nėra atsakingos. Tai yra tarptautinės prekybos ir tarptautinės prekybos politikos padarinys, ir, neatsižvelgiant į esamą diferenciją, ją dar labiau paaštrina, kad daugiau tarnautų stambiajai pramonei ir kapitalistinei komercijai. Dabartinio krizio išsiplėtimas tebūnie gera pamoka ne tik žemdirbiams, bet dar daugiau krašto valdžiai.

Agrarinės demokratijos uždavinys, tiek teorijoje, tiek ir praktikoje atmesti sindikatinį industrializmą, išsišakojusį kapitalistinį komercializmą ir socializmą, o plačioms masėms sukurti nuosavą teoriją ir praktiką.

Agrarinė demokratija išsilaisvinusi iš feodalizmo, dar nuo tos ligos tebėra apsvaigusi, o tarptautinis kapitalizmas su savo metodais ieškodamas turėti kuodaugiausia pelno visai nesuinteresuotas ūkininkų socialiais reikalais. Dabartinė krizė tepamoko, kad ūkininkui negana būti tik producentu, bet kad jis turi aktyviai dalyvauti ir distribucijoje ir tarptautinėse prekybos organizacijose. Jei agrarinė demokratija turi galios krašto vidaus politikoje, tai ji gali turėti galios ir užsienio prekybos, politikoje, ir ji šitą galią privalo panaudoti. Tarptautinė grūdų prekyba neatidėliojant tenka perimti iš kapitalistų rankų į kooperatyvinę grūdų prekybą.

Šituo tarptautinis kapitalizmas bus stipriai sukrėstas ir juo labiau, jeigu agrarinė emancipacija bus visu griežtumu, nors kartais ir kompromisinėj dvasioj, vedama. Tačiau žemės ūkis yra bendro visuomenės ūkio narys. Pramonės kraštuose jis išsivystė drauge su visa dvasine kultūra, be kurios nebūtų galima ir žemės ūkio pažanga. Taigi žemės ūkis turi harmonizuotis su kitomis tautos ūkio šakomis. Agrarinės demokratijos partijos neina vesti vien tik klasinės politikos, kad jos kitų socialių grupių kaštais mistų. Šitos partijos visumet laikosi taurios ir pastovios politikos, kad visi socialiai klodai yra *viseto* nariais, su kuriuo jie yra susiję dvasiniais saitais ir, bendrai, pergyvena ūkiškus pasisekimus ir nelaimes. Bet ūkininkams naudingesnis bendradarbiavimas su darbininkija, negu su miesto buržuazija; ir šitos taktikos reikia laikytis parlamentuose.

Agrarinės demokratijos veikimas negali apsirubežiuoti vien tik negyvos medžiagos rinkimu, bet visose šalyse turi dalytis gyvomis krašto jėgomis, kad padarius didelę pirmynęigą sveikoj ūkio išrutuloj, dėl ko jiems tenka veikti įtemptomis dvasinėmis ir fizinėmis jėgomis.

Esant per daug aktualiam agrariniam klausimui, valstiečių reikalavimai buvo pripažinti, nors ir nevisai agrariniuose kraštuose, bet labai daug kur jau pravesta šiokia bei tokia žemės reforma, panaikintos privilegijos, titulai ir luomai, nors kai kur, kur agrarinė demokratija diktatūrų buvo apsilpninta, pagal tam tikrus ordenu įstatus, mėginama jie vėl atgaivinti. Padarius žemės reformą ir panaikinus privilegijas susikūrė tūkstančiai šeimų, aprūpinta milijonai proletarijato ir pusiau proletarijato, pakeltas jų kultūrinis niveau ir padaryta savarankiški nepriklausomi gyventojai. Tai daug paeina ir nuo bendros dvasios pakilimo, kuris taip padeda sustiprinti konservatyvųjį demokratijos elementą, kaip valstybinei taip ir socialiai gerovei¹⁾. Tokiu būdu agrarinė demokratija visu griežtumu siekia žemės reformos, kad didieji žemių plotai būtų atimti iš stambiųjų žemių savininkų rankų, o kad jie būtų kolonizuoti tiesioginiais žemdirbiais.

Agrarinė demokratija, kovojo ir kovos prieš aukštus muitus, kurie dirbtinomis priemonėmis keliami vadinamai pramonės apsaugai. Dėl to pramonės gaminių kainos yra žymiai aukštesnės už žemės ūkio gaminių kainas. Tuo būdu ūkininkai savo gaminius turi parduoti daug pigiau, palyginant su jų perkamomis reikmenėmis.

¹⁾ Kuriantis nepriklausomai Lietuvai, pažadėtoji žemės reforma, lozungas, kad žemė turi priklausyti tiems, kas ją dirba, buvo vienas iš svarbiausių, jei ne pats svarbiausias, akstinas rinktis savanorių būriams ir narsiai kautis. V.

Šita kainų disharmonija yra pagrindinė priežastis ūkininkų neturtingumo.

Jau minėjome, kad šiandien tarptautinė javų prekyba tebėra kapitalistų rankose, nuo ko labai nukenčia žemininkų reikalai. Tad agrarinė demokratija distribuciją siekia atiduoti kooperatyvams, o tarptautinę grūdų prekybą į žemės ūkio kooperatyvų rankas, kur jie patys gali dalyvauti ir kontroliuoti. Agrarinė demokratija kooperaciją supranta ne vien ūkiškas bendroves, bet ji kooperaciją supranta, ir politiniame, ir tautiniame, ir tarptautiniame gyvenime ir veikime. Agrarinės demokratijos paskirose valstybėse solidarumas sudaro tvirtą pagrindą ne tik valstybių susiartinimui, bet ir grynai kooperatiniam valstybių sugyvenimui.

III.

Agrarinė Europos demokratija po taikos vėliava konsoliduoja 80 mil. Europos gyventojų su 2 mil. ketv. kilom. ploto užimančio vietą tarp Adriatikos, Baltijos ir Juodųjų jūrų. Šitoji konsolidacija neša socialę ir moralę pažangą. Ten kur prieš karą viešpatavo apsolitizmas ir feodalizmas, dabar įsigali agrarinė demokratija, nešanti tautoms civilizaciją ir taiką. Ji yra taikos nešėja ir laiduotoja, o kas su ja nenorės skaitytis ar sutikti, tas turės būti išmestas arba sunaikintas. Ji stoja prieš kiekvieną asmens ar partijos diktatūrą ir joms netarnaus. Ji stengsis suburti visas krašto ir tautų jėgas ir ant jų statys naują taikos Europą. Lygsvarai palaikyti ji bendradarbiaus ir su kitomis krašto demokratinėmis grupėmis, nes ji pripažįsta ir kitų socialių grupių buvimą, kaip istorinių, ekonominių tautos visumos kategorijų elementus.

Agrarinė demokratija gyvenimo praktikoje varo pasyvią politiką. Tai išplaukia iš jos pagrindų, kadangi valstiečiai yra didžiausia konservatyvinė krašto pajėga. Tačiau gyvenimas jau ją pastatė taip, kad senosios tradicinės pažiūros jau tenka perlaužti, o valstybės, tautos ir visuomenės reikalais pasirūpinti visai pozityviai.

Agrarinė demokratija savo ypatingu charakteriu sukonsoliduoja visas tautos pajėgas technicinei, moralei ir ekonominei pirmyneigai. Pagal savo struktūrą, agrarinė demokratija laisvai pripažįsta ir autoritetus, kadangi demokratijoje autoritetai yra būtini. Be autoritetų demokratija virstų anarchija. Bet autoritetais agrarinė demokratija negali pripažinti savanaudžių, žodžiu, konstitucijų, priesaikų ir pasižadėjimų laužytojų, bei iš šalies jiems primetamų asmenų. Jai reikalingi ir ji pripažįsta tokius autoritetus, kurie per tautos organizuotas mases iškilo.

Agrarinė demokratija *nacionalizmui* duoda visai naują kryptį, naują orientaciją. Ramių valstiečių nacionalizmas yra visai kitoks negu ekspansyvių kapitalistų, kurių tikslas yra imperializmas arba rasinis nacionalizmas, gimdas šovinizmą. Agrarinė demokratija nacionalizmu pripažįsta nacionalės pajėgos kultūringą, kaipo nepriklausomų elementų, tarptautinį bendradarbiavimą.

Agrarinė demokratija tarptautinėj arenoj jokių būdu neišsižada savo tautinių ypatumų, kaip savistovių ypatingų kultūros elementų. Valstiečius, kalbančius savo gimtąja kalba, palaikančius liaudies meną, papročius ir kultūrą, turinčius sveiką tautinę moralę, kiekvienas garbingas nacionalistas ar internacionalistas privalo pripažinti teigiamais komponentais kultūriniam bendradarbiavimui ir tvirtai taikos garantijai. Nebus taikos, nebus apsaugos, pakol Europoj bus elementų, kurie savo aspiracijomis siekia tarptautinių konfliktų. Karai neiškyla per dieną kitą, bet prie jų pasiruošimas eina per dešimtmečius. Visuomet iškils karų, jei tvirtai nesiruošime taikai. Dėl to agrarinė demokratija turi tvirtai ir griežtai ruoštis amžinai tautų taikai. Kadangi Europoj yra apie 80 mil. agrarų, tai jie, būdami tvirtai organizuoti, privalo stoti prieš feodalus, prieš žemės reformos priešus, prieš valdžios režimus kliudančius žemės reformai plisti ir tarptautinei tvarkai. Ji privalo propaguoti Europos solidarumą.

Agrarinė demokratija griežtai atmeta bolševizmą su visais jo atributais. Pramonės darbininkija yra pribrendus ir susispietus į radikale marksizmo formą. Ji yra galinga ir tenka su ja skaitytis. Bet sustiprėjus agrarinei demokratijai — nebebus jokio pavojaus išigalėti bolševizmui iš marksistų pusės. Su demokratine darbininkija tenka bendradarbiauti ir ji nei taikai, nei kultūrai nebus pavojinga.

Taikos idėjos tenka visų kraštų agrarams plačiai proklamuoti, nes pasaulio taika yra aukščiausias visos žmonijos tikslas. Kokie gi yra komponentai socialės ir tarptautinės taikos, kuriuos agrarinė demokratija nustato? Ji neverta būtų stovėti toje savo uždavinių aukštumoje, jei neišgirstų balso šaukiančio pasaulinės taikos. Kol kas Europai grėšia didelis pavojus iš slapto ginklavimosi tų valstybių, kuriose agrarinė demokratija dar neturi reikalingos įtakos, kad sudraudus ir neleidus šito Europai žalingo žygio. Slaptas ginklavimasis yra senojo režimo ir naujųjų diktatūrų bandymai kėsintis parblokšti naują tautinę ir tarptautinę tvarką ir jauną agrarinę demokratiją. Agrarinė demokratija yra patikimiausias taikos pionierius, kuris šitą naują tvarką gali išlaikyti ir apginti.

Valstybių sienų revizija taip pat neneša taikos. Ne sienų revizija reikalinga, bet tinkama mažumų politika¹⁾. Šitoji politika yra tikrasis taikos instrumentas. Agrarinė demokratija energingai žen-

Dėl p. V. Kvieskos „Partijos pagrindų reikšmės“.

Dedame čia p. V. Kvieskos straipsnį, turintį tikslo partijos pagrindų reikšmę išaiškinti, nors ir nesutinkame su jo pagrindine mintimi. Jo daromos išvados yra paremtos klaidingu klasių bei politinių partijų esmės supratimu.

P. V. Kvieska rašo, kad partijų tikslas yra ginti grynai skriaudžiamuosius. Bet tokių skriaudžiamųjų pas mus p. V. Kvieska neranda. Jo manymu išnaudotoju gali būti tiktai tas, kuris gyvena iš svetimo darbo. Tokiais tik esą vaikai ir seniai, kurie visiškai nedirba.

Bet gyvenimo faktai rodo ka kita. Žodžiu „skriaudžiamasis“ visi supranta ne tuosius, kurie užlaiko nedarbingus savo šeimos narius, kaip p. V. Kvieska mano, bet tuosius, kurių fizinė bei dvasinė darbo jėga yra išnaudojama, t. y., iš kurių fizinio arba dvasinio darbo pelnosi kiti. Prie tokių išnaudojamųjų mes negalėsime priskirti nei daktarų, nei dvarininkų, nei pramonininkų, kaip kad p. V. Kvieska daro. Dvarininkai ar stambūs ūkininkai, pramonininkai ar rentjė gyvena ne tik iš savo darbo, bet ir iš savo kapitalo. Turtas yra vienas svarbiausių dalykų, kuris neleidžia turtuolių vadinti skriaudžiamaisiais, nors išlaikytų savo vaikus arba senus tėvus.

Negalima taip pat sutikti su p. V. Kvieskos nuomone, kad partijos darbo turinį sudaro tik kova už materialinio būvio pagerinimą. Partijos veikimo pagrindą sudaro ne tik materialinis pasaulis, bet ir tam tikra ideologija. O kad gyvenimo praktikoj kuri nors ideologija daugiau atitinka kurios nors socialinės ar ekonominės grupės reikalus, tai partijos pagrindų reikšmės nepakeičia.

Netiksliai supratęs skriaudžiamojo sąvoką ir partijos tikslus, p. V. Kvieska daro išvadą, kad pas mus visos klasės yra skriaudžiamosios ir todėl esą turėtų būti tik viena partija, kuriai rūpėtų visų žmonių — visos tautos reikalai. Ši nuomonė nėra nauja. Tautininkai, arba jų ideologai šią nuomonę atvirai skelbia jau nuo prieškarinės „Vilties“ laikų. Tik tautininkai šiuo atžvilgiu yra nuoseklesni — ar bent atsargesni: jie pagrindan ima ne medžiaginius atskirų sluoksnių interesus, bet tautinius.

„Varpo“ Redakcija.

gia pirmyn, nes ji pilnai supranta, kad be jos, lygsvaros Europoje niekas nepalaikys. Čia tame per 2 mil. ketvirt. kilom. plote ir per 100 mil. gyventojų privalo užviešpatauti agrarinė demokratija ir prašalinti socialius perversmus ir pasaulinius karus, kuriuos visuomet iššaukdavo stambieji feodalai ir miestų buržuazija. Užviešpatavus agrarinei demokratijai, čia viešpataus bendradarbiavimas, kuris atneš žmonių lygybę ir ramią socialę ir tarptautinę tvarką. Agrarinė demokratija, kuri taikai, tautų sandarai, ir visos žmonijos geresnei ateičiai tiek daug moralinės ir materialės jėgos neša, ne paliks tarptautiniuose santykiuose naujos problemos nepabrėžus. Jos didelė ateitis. Tad pirmyn su žalia vėliava!

Partijos pagrindų reikšmė.

V. Kviška.

Jeigu dabar jau vyksta parlamentarizmo sistemos negalavimai, tai dėl to kaltos politinės organizacijos. Neįmanomas parlamentas be organizuotos visuomenės. Politinių organizacijų, arba, trumpai tariant, partijų yra uždavinys netik suorganizuoti visuomenę, bet palaikyti parlamento autoritetą ir skatinti jo aktingumą. Jeigu partijos nustoja glaudžių santykių su visuomene ir negauna aktingos paramos iš savo narių, tai jos pasidaro parlamentui blogas ir silpnas ramstis.

Norint pašalinti parlamentarizmo sistemos negalavimus, pirmiausia reikia surasti partijų struktūros ydas.

Žmonių kūriniai ne visi vienodo tobulumo: vieni ant greitųjų, paviršutiniškai sukurti, kiti turi tvirtesnius pagrindus. Tas pats galima pasakyti ir apie partijas. Vienos jų vieno antro asmens interesais paremtos, kitos turi gilesnias šaknis.

Kokie pagrindai yra pakankamai stiprūs, kad galima būtų ant jų pastatyti tvirtą ir galingą partiją? Paskutiniame „Varpo“ numeryje (5 nr.) aš esu pabrėžęs, kad žmonių medžiagiški interesai turi didelių pastovumo žymių ir kinta prisilaikydami tam tikro dėsningumo. Taigi organizuojant žmones arba norint išlaikyti jau esamą organizaciją, reikia imti pagrindan jų medžiaginius interesus.

Kadangi politikas dažniausiai turi reikalo tik su veikliais socialiniais sluoksniais, tai, aiškumo reikalu, tenka keleta žodžių tarti apie kai kurias sąvokas, kurios kalba apie seniau egzistavusius socialinius sluoksnius. Aš turiu galvoje valstiečio ir liaudies sąvokas.

K. Marksas paskelbė, kad žmonijos mesijas yra darbininkų klasė. Kitos klasės žus ar bus sutriuškintos, tik darbininkai užsiliks ir įeis

¹⁾ Tarp Lietuvos ir Lenkijos valstybine siena laikome nustatytą Suvalkų ir Maskvos tarptautinėmis sutartimis. V.

pažadėtą žemę. Rusų socialistai šiašiasdešimtais ir septyniasdešimtais metais, neturėdami gausingos darbininkų klasės, mesijaus rolę paskyrė ūkininkams. Tik rusų liaudies gyvenimo formose, — rašė 1880 m. rusų socialistai¹⁾, — randame visus pradus kolektyvizmui vystyti..., tik gindami šias formas mes galėsime rasti tvirtą atramą ūkininkų masėse“. Rusų socialistai su baime žiūrėjo į miestų augimą ir miestelėnų išigalėjimą, nes jie sugriausią rusų liaudies gyvenimo formas, „obsčina“ ir ilgam atidėsią socializmo įgyvendinimą.

Jeigu rusų ūkininkai yra rusų tautos mesijas, tai reikia pas tą mesiją eiti ir pasisemti „tikros gyvenimo išminties“. Taip ir buvo daryta: kai kurie miestelėnai ir bajorų vaikai, apsirengę ūkininkų drabužiais, ėjo nesimokyti, kaip reikėtų laukti, bet tik žadinti užsnūdusias ūkininkų jėgas. Praslinkus 60 ar 70 metų, mes dabar ryškiai matome tų laikų rusų socialistų klaidas ir naivumą, bet nevisumet galime atsikratyti pergyventų jausmų.

1905 metais rusų socialistai dar tikėjo į savo ūkininkų archaishkų formų išganingumą ir tuo tikėjimu užkrėtė kai kuriuos lietuvius. Nors lietuvių ūkininkai neturi tinkamų socializmui įgyvendinti gyvenimo formų (obščinos), bet lietuviai ūkininkai yra lietuvių tautos mesijas, tik jie vieni gali išgelbėti lietuvių tautą, arba, tikriau tariant, jie vieni tegali sudaryti tautą. „Bakūžė samanota“, nors ir ne pavyzdys būsimo gyvenimo, tačiau joje užsiliko lietuvių ugnelė, kurią reikia atsargiai išplėsti į didelę liepsną. Rusų socialistų romantizmas atitiko lietuvių romantizmą. Nors pirmasis iš formos buvo internacionalistinis, bet iš esmės taip pat tautiškas. Tad lietuviai — inteligentai, vaduodamiesi tautiškais jausmais, nesigilino į lietuvių ūkininkų gyvenimo formas; pagauti kilnių socializmo idėjų, jas pasisavinę, nors jos buvo ir nepritaikomos ūkininkams, arba, kaip įprasta vadinti, liaudžiai.

Tiesioginė rusų įtaka jau nustojo veikti, bet senosios pažiūros ir dvasia vėl atgyja, kai reikia spręsti kurie-ne-kurie klausimai, nors visai kitokiose apylostose. Lietuviška „bakūžė samanota“ jau nugriauta ir perstatyta vienkiemyje. Buvęs vienintelis lietuvių kalbos grynumo šaltinis — ūkininkai išsekė, nes vaikus jau moko kalbos ne tėvas, o atsiųstas inteligentas mokytojas. Žemaičio sūnus išėjęs mokslus jau sunkiai susikalba su tėvu. Buvusis sodžius jau išardytas, dvarai išdraskyti, mašina įsikverbė į ūkininkų kasdieninį gyvenimą. Jis kulia, sviestą muša, linus valo ir, pagaliau, aria mašinomis. O laikraščių kiek pareina? Dešimtimis tūkstančių.

Ir pėdsakų nebeliko iš tų laikų, kada buvo „volost“, kurią sudarė „krestjane“. Greta valsčiaus valdybos gyvenęs pirklys jau buvo ne „valstietis“. Dvarininkas, gyvenęs greta ūkininko, taip

¹⁾ Черный Переделъ. 1880 I N.

pat ne valstietis. Seniau valstietis teisių ir pareigų sienomis buvo atskirtas nuo kitų sluoksnių. Tada valstiečiai buvo pastatomi prieš bajorus, miestiečius. Griuvo luominės sienos, ir dabar valsčiaus plote gyvena visi valstiečiai, arba visi ne „valstiečiai“, nes „valstietis“ — „krestjanin“ kaip luominė sąvoka nebeegzistuoja.

Baudživos laikais visuomenės struktūra buvo labai nekomplikuota: iš vienos pusės bajorai ir prie jų artėjanti valdininkų ir miesto buržuazijos grupė, iš antros — sodiečiai. Pastarieji sudarė didžiąją gyventojų, viso bent 90%. Toji sodiečių masė turėjo vienodas teises ir ekonomiškai daug kuo vieni nuo kitų nesiskyrė. Vienodas sodiečių intelektualinis išsilavinimas, vienodai veikianti gamta sudarė vienodą psichologinį tipą. Šioji pilka, stichijos ryšiais sulipdyta masė buvo vadinama liaudimi, „lud“, „narod“. Ją cementavo bendri papročiai, vienodas ūkininkavimo būdas, vienodas išsilavinimas, miglotas laisvės nujautimas ir geresnio ekonominio gerbūvio troškimas, kurio tik vienas kontūras buvo ryškus, būtent: noras įsigyti žemės; visi kiti kontūrai skendo miglose.

Panaikinus baudžiąvą ir vis labiau įsigalint kapitalizmui, tasai trapus junginys — liaudis visas subyrėjo. Vieni, patekę į miestus, tapo pirkliais, amatininkais, darbininkais; kiti — užėmė senų bajorų vietas; tretii — pasidarė savarankūs ūkininkai; ketvirtii — pasiliko kryžkelėj tarp ūkininko ir darbininko ir t.t. Pravedus žemės reformą ir panaikinus luomų privilegijas, liaudies sąvoka dar labiau nubluko ir daugiau sutapo su tautos sąvoka.

Vadinas, liaudies nebeliko, ši sąvoka tinka tik istoriškai socialiniam sluoksniui nusakyti, kuris jau nebegyvuoja*) Medžiagiški interesai žmones stumia į grupes, grupes į labiau pastovesnius socialinius junginius, kuriuos vadina klasėmis. Lietuvos gyventojus galimaspaskirstyti į tokias tris stambias klases: ūkininkus, miestelėnus ir darbininkus.

Kai kas paklaus: kur dingo dvarininkai? Ar jų nebėra Lietuvoje? Dvarininkų, t.y. didelių žemės plotų savininkų, jau Lietuvoje beveik neliko. Žemės ūkio surašinėjimo duomenimis, savininkai, kurie turi 200 ir daugiau ha, valdo tik 67,072 ha, kas sudaro tik 1,76% privatinės žemės nuosavybės. Mažesni ūkiai, sakysim, nuo 150 iki 200 ha apima 1,28% privatinės nuosavybės, ūkiai nuo 100 — 150 ha — 2,27% ir, pagaliau, ūkiai nuo 100 ligi 50 ha — 9,11%.

Todėl, nors ir yra šiek tiek stambesnių žemės savininkų, tačiau jų tiek maža ir jų ekonominė padėtis tokia bloga, kad apie juos nėra reikalo kalbėti kaip apie skirtingą nuo ūkininkų klasę.

*) Kadangi aš noriu savo mintį pagrįsti žmonių medžiaginiaisiais interesais, tai trumpas valstiečio ir liaudies sąvokos paaiškinimas palengvins skaitytojų sekti tolimesnius mano išvedžiojimus.

Jeigu mes imsime mažesnius ūkininkus, sakysime, kurie turi porą ar vieną ha, tai ar jie bus ūkininkai? Apibudinant bet kurią klasę, kaip ekonominę vienetą, reikia nurodyti aiškius požymius. Deja, praktikoje tas sunku padaryti, nes, turint reikalo su gyva ir kintančia medžiaga, sunku nurodyti jos pastovias formas. Nurodant ūkininkų klasės požymius, tenka aiškiai pasakyti, kad tie asmenys, kurie su visa savo šeima dirbo ir mito vien tik nuosavame ar nuomuojamame žemės ūkyje, be abejo bus ūkininkai. Sunku pasakyti, kokio dydžio žemės ūkiai sudaro sąlygas ūkininkams tarpti. Tas priklauso nuo žemės kokybės ir kultūros laipsnio.

Miestelėnų klasė, interesų vienodumo atžvilgiu, nėra tiek vienytė, kiek ūkininkai ar net darbininkai. Vieni miestelėnai: pirkliai, pramoninkai, stambesni namų savininkai turi kapitalą ir patys dirbdami pelnosi pragyvenimui lėšas, kiti, neturėdami kapitalų, tik iš darbo maitinasi, kaip, pav.: valdininkai, tarnautojai, laisvos profesijos ir amatininkai. Pragyvenimo štandartu daug tarnautojų ir valdininkų, nekalbant jau apie laisvųjų profesijų žmones, praneša kai kuriuos pirklius ir pramoninkus, nors gyvena tik iš darbo ir lengvai pasiduoda darbininkų pasaulėžiūros įtakai. Pramoninkų ir pirklių interesai daugel atvejų susiduria ir todėl tarp jų dažniausia nėra vienodo nusistatymo ekonominiais klausimais.

Dėl darbininkų klasės pajėgumo daug netenka kalbėti, nes ji neskaityta. Be to, didelė dalis darbininkų (lauko) yra išblaškyta po visą Lietuvą mažais būreliais ir yra labai artimuose santykiuose su smulkiais ūkininkais, kurie savo psichologija daro didelės įtakos darbininkams.

Pagal K. Markšą, visuomenės istorija yra ne kas kitas, kaip klasių kova. Valstybės valdžia esanti tuo laiku viešpataujančios klasės vykdomasis komitetas. XIX amžiaus vidury, kada kristalizavosi K. Markso pažiūros, vakarų Europoje ėjo smarki kova tarp dvarininkų ir miestelėnų dėl valdžios. Miestelėnai nugalėjo ir laikė savo rankose valdžią maždaug iki 1880 metų. Tais laikais miestelėnų klasės aktingoji dalis susidėjo iš pramoninkų ir pirklių, nes laisvosios profesijos, gindamos savo senas privilegijas, palaikė dvarininkus. K. Marksas vaizdavosi, jog pramoninkų ir pirklių skaičius mažės, o darbininkų skaičius, įtraukiant į savo eiles nustumusius pramoninkus, pirklius ir ūkininkus, augsis. Deja, gyvenimo procesas nuėjo ne pagal K. Markso receptą. Augant miestams, auga pirklių ir pramoninkų skaičius. Tik dalis pramoninkų ir pirklių, sukoncentravę savo rankose didelius kapitalus, padarė priklausančiais mažesnius pirklius ir pramoninkus. Tad grynai kapitalistiniuose kraštuose (Vokietijoje, Anglijoje) pramoninkai ir pirkliai suskilo į dvi paklases. Stambesnius pramoninkus ir pirklius vakarų Europoje atstovavo liberalų partijos, o kitus miestelėnus — progresistų demokratų partijos.

Įdomų vaizdą tuo reikalu duoda rinkimai į Vokiečių reichstagus.

Atstovų skaičius į Vokietijos reichstagą:

	M e t a i										
	1871	1877	1881	1887	1893	1903	1912	1919	1924	1930	1932
Liberalų . . .	125	141	93	99	53	51	45	19	51	30	7
Progr.-demkr.	46	35	60	32	37	30	—	79	59	38	4
Socialdem.	2	12	12	11	44	81	110	185	131	143	133
Komunistų .	—	—	—	—	—	—	—	—	45	77	88
Nacionalsoc. .	—	—	—	—	—	—	—	—	14	107	230

Pilnesniam vaizdui, aš patiekiau ir darbininkus atstovaujančių reichstago atstovų skaičių.

Jei mesti žvilgsnį į aukščiau patiektą lentelę, tai tenka daryti išvada, kad kiekviena klasė vieningai kovoja, kol ji prieina prie valdžios, o po to prasideda skilimas. Miestelėnai gavę valdžią suskilo į stambias dalis (liberalus ir progresistus); darbininkus ištikio toks pat likimas. Kai tik socialdemokratai atsisėdo ministerių kėdėse (karo metu ir 1919 m.), tuojau prasidėjo skilimas: iš pradžių atsirado nepriklausomieji socialdemokratai, vėliau jie tapo komunistais.

Gyvenimas, kaip matome, neina pagal K. Markso receptą. Nors vyksta įvairių klasių kova, bet nematyti, kad viena kuri klasė žlugtų ir užleistų vietą kitai. Pav. Vokietijos miestelėnų klasė. Ji suskilo į dvi dalis, kurios tarp savęs rungtyniauja.

Jeigu šalčiau imti Vokietijos įvykius nagrinėti mechanikos metodais, įvertinant jėgų santykiavimą, tai teks pripažinti, kad stovį už Papeno pečių dabartiniu laiku turi daugiausia jėgos. Nenagrinėsime, kurio tai pobūdžio jėga: fiktyvė, laikina, atsitiktina. Berlyno biržoje pasireiškusį gyvumą socialdemokratai aiškina, kaip Papeno ir jo šalininkų manevro išdavą. Taip aiškindami, jie pripažįsta didelę jėgą Papeno žmonėms. Jeigu jau baigiasi ekonominė krizė, tai prasideda gyvesnė ekonominė konjunktūra—ir tai įdomus sutapimas. Kodėl tokiu laiku iškyla baronų vyriausybė, o ne kitokia? Čia pat tiktų priminti, kad po 1880 m. Vokietijoje stambios buržuazijos galybę sutriuškino kaip tik feodalai — junkeriai.

Aukščiau paminėti faktai rodyte rodo, kad klasių pasikeitimo schemos negalima nustatyti, kad trumpu laikotarpiu (kad ir per 100 metų) pakitėjo tik klasių turinys ir kad tam tikru momentu pirmyn išsistumia viena ar kita klasė.

Jei kiekviena klasė neturi likimo paskirtos rolės, jei, kaip matyti, istorijos bėgyje viena klasė kai kurį laiką iškyla aukštyn, paskui vėl susmunka, jei eina ne pavadavimas viena antros, o tik kai kuriam laikui pasikeitimas atsakomybe už valdžios žygius, tai nedėkingas dar-

bas tos partijos, kuri sutaptų su kuria nors klase, arba pasiimtų ginti išimtinai jos interesus. Kitas reikalas, jeigu klasei paskirta (ar bent tuo tikima) istorijoje suvaidinti tam tikrą uždavinį, pav., kaip pagal K. Marksą, darbininkų klasei teksią įvesti pasaulyje tobuliausią tvarką, tai tada garbingą partijos likimą reikia surišti su tokios klasės likimu.

Jeigu nė viena klasė neturi iš anksto paskirto jai istorinio uždavinio ir, tuo būdu, partijai atpuola moralus motyvas rišti savo likimą su bent kurios klasės likimu, tai reikia rasti tam kitokio pobūdžio moralius motyvus. Tokiu motyvu galėtų būti silpnesniųjų apsaugojimas nuo išnaudojimo. Todėl aš savo partijos uždaviniu pasirenku apginti tos klasės interesus, kuri, mano išmanymu, yra silpniausia ir labiausiai išnaudojama. Tuo būdu visos kitos klasės pateks į išnaudotojų kategoriją arba, kitaip tariant, taps mano politiniais priešais, kuriems bus paskelbta kova.

Pasirinkti klasę, kuri, jo manymu, labiausiai išnaudojama—asmens palinkimų dalykas, bet plačiau galima panagrinėti, kuri klasė Lietuvoje mūsų laikais yra išnaudotoja. Iš aukščiau minėtų faktų ūkininkų klasė skaitlingiausia ir, interesų atžvilgiu, vienodesnė. Bene bus toji klasė, kuri viena ar kartu su kuria kita išnaudoja silpnesnius? Bet kasdieninis patyrimas verčia atvirkščiai galvoti, kad kažkas ūkininkus išnaudoja. Antra vertus, ūkininkų masės ekonomiškai labai silpnos.

Jeigu ne visa ūkininkų klasė yra išnaudotojų būklė, tai gal jos viršūnės, stambieji ūkininkai? Ir tas prileidimas neatitinka tikrąsias, Mūsų stambieji ūkininkai tik neseniai pakilo iš apačios, tad jie neturi tų administracinių ir organizacinių gabumų, kad mažas skaičius sugėbėtų kraštą valdyti ir kitus išnaudoti. Dvarininkai yra kitokioje būklėje. Jie ištisomis kartomis seniau užpildė visą administracijos ir kariuomenės aparatą, tad šioje srityje turi gerą patyrimą. Todėl, kaip matome Vokietijoje, nors neskaitlingas dvarininkų sluoksniu, tačiau turį patyrimą valdyti, pasiryžo Vokietijos valdžios vairą pasiimti į savo rankas. Kadangi mūsų dvarininkai kitataučiai ir, be to, jie neturi Vokiečių baronų savybių ir kadangi mūsų, sakysime, lietuviškieji dvarininkai (stambieji ūkininkai) reikiamo patyrimo kraštą valdyti nespėjo įgyti, klaidinga manyti, kad mūsų ūkininkijos viršūnės galėtų būti silpnesniųjų klasių išnaudotojos.

Lieka tarti keletą žodžių dėl miestelėnų klasės. Bene bus ji išnaudotoja? Kadangi miestelėnų klasė labai neskaitlinga ir, be to, nepasižymi sklandžiu interesų vienodumu, tai sunku jai priskirti tokią atsakingą rolę. Iš Vokietijos reichstago atstovų aukščiau duotos lentelės matyti, kad kairysis miestelėnų sparnas beveik visas balsavo 1910 metais už socialdemokratų, vadinasi pripažino save skriaudimo atžvilgiu vienoje būklėje su darbininkų klase. Lietuvos miestelėnų dalis (tarnautojai, laisvos profesijos) taip pat dažnai linksta išdavikiškai savo klasės link. Seimo laikais, kada klasių interesų atstovavimas

buvo vaizdingesnis, miestelėnus atstovavo tik žydai, visi lietuviai dėjosi ūkininkų ar darbininkų atstovais.

Darbininkų klasė iš neginčytinų tradicijų laikoma išnaudojama. Gaunasi kurjoziška išvada: visos Lietuvos gyventojų klasės randasi išnaudojamųjų būklėje. Kai tik žemės reformą pravedėme, sunaikinom dvarininkų klasę, atsidūrėme nepakenčiamoje būklėje: negalime surasti išnaudotojų klasės.

Jeigu išvados gaunasi absurdiškos, tai gali būti kuri nors premisa absurdiška? Gal klaidingas gyventojų padalinimas į tris klases: ūkininkus, miestelėnus ir darbininkus? Gal įmanomas kitoks padalinimas?

Dažnai tenka skaityti ir nugirsti posakis: darbo žmonės. Tad panagrinėsime šį išsireiškimą.

Darbo žmonės, matyti, bus tie, kurie dirba produktingąjį kuriamąjį darbą, vadinas, gamina naujas vertybes — medžiagiškas ar dvasiškas vertybes. Taigi visi, kurie dirba protu ar rankomis, visi bus darbo žmonės, likusieji — nedarbo žmonės. Nedarbo žmonės nebekuria naujų vertybių, tai, konkrečiai imant, bus tokie: seniai be sveikatos, invalidai, ligoniai, rentje (asmenys, kurie gyvena tik iš nuosimčių už kapitalus), nejudomojo turto savininkai, kurie gyvena tik iš gaunamos nuomos, pensionieriai, daugelio miestelėnų žmonos kaliniai ir moksleiviai. Aš nekalbu apie mažamečius.

Paėmus pagrindan kuriamąjį darbą, galima padalinti gyventojus į grupes, kurių viena — darbo žmonės yra išnaudojama kitos grupės. Darbo žmonių grupėje didelės lygybės nėra: lauko darbininko ar mažo ūkininko darbo atlyginimas ir, pavyzdžiui, advokato, gydytojo ar pirklio labai su dideliais svyravimais. Lauko darbininkas už savo atlyginimą gali naudotis mizerna patalpa, skurdžiu drabužiu ir prastu valgiu. Prileiskim, advokatas už savo darbą turi mieste gerai įrengtą butą, gražų drabužį ir skanų valgį. Bet negi atimsi iš advokato patogumus, nes jam tas reikalinga ir apskritai einama prie to, kad visi kiti gautų nemažesnio dydžio atlyginimą. Kultūra eina ta linkme, kad labiau nuskriausti kyla progreso sąskaiton, o ne tų, kurie nors ir geriau gyvena, bet ne ištaigingai. Jeigu pirklys ar pramoninkas savo išlaikymui aikvoja tiek, kiek vidutiniškai dera miestelėnui išleisti mūsų sąlygose, tai jis prideramą atlyginimą gauna už savo sunkų darbą. Jeigu pirklys ar pramoninkas plečia savo įmonę, tai jis tuo dirba tautos kuriamąjį darbą, nes padidintos įmonės su savimi į aną pasaulį nepasiims, o paliks gyviems naudotis. Dažnai, tikriau sakant dažniausiai, kuris stato, plečia ir didina įmones ar ūkius, gyvena kukliai ir labai sunkiai dirba. Tad darbo žmonių pragyvenimo štandarto ne vienodumas pateisinamas dabartinės ekonominės sistemos sąlygomis.

Darbo žmonės valstybėje būties viešpačiai: jie dirba, kuria, valdo ir daro įtakos atlyginimo nustatymui. Pasiimti ginti jų interesus prieš

pasinguosius: senius, invalidus, rentje, moksleivius — būtų pats nedėkingiausias darbas.

Bandymas iš darbo žmonių išskirti smulkius ūkininkus, amatininkus ir darbininkus gerų vaisių negali duoti. Viena, smulkaus ūkininko medžiagiški interesai sutampa su stambaus ūkininko ir priešingi su amatininko interesais. Amatininkai, kurie neturi savo įmonės su darbininkais tai jau baigęs gyventi reiškinys. O tokių amatininkų interesai priešingi darbininkų interesams. Dirbtinai norėdami sudaryti nuskriaustųjų darbo žmonių klasę—nieko nepešim. Kartais šis keblumas padengiamas vartojant neaiškias sąvokas, kaip pav., liaudis.

Straipsnio pradžioje esu pažymėjęs, kad žmonių medžiagiški interesai turi pastovumo ypatybių ir kad geriausiai jie tinka žmonėms organizuoti. Iš tolimesnių išvadžiojimu aiškėjo, vienodų interesų kompleksas pagimdė atskirus žmonių junginius, kuriuos dažnai klasišėmis vadina. Bet aš stengiausi atkreipti skaitytojo dėmesį į tai, kad klasės ir politinės partijos turinys nevienodas.

Klasės senesnės kilmės, negu partijos. Politinės partijos atsirado tada, kai plačioji visuomenė iškėlė savo balsą ir kai pradėjo daryti bandymus savo nusistatymą realizuoti. Įsigalint parlamentarizmo režimui, politinių partijų svarba ir uždaviniai pasidarė labiau ryškūs.

Politinės partijos stengiasi reikšti nuomonę visos visuomenės, o ne jos dalies. Partijų siekiamas idealas žada atnešti laimę visiems, o ne kuriai nors gyventojų daliai. Partija universali, tuo tarpu klasė konkreti. Partija įgyvendinti savo idealą siekia per valstybės valdžią. Kadangi partija ketina paimti valdžią, valdyti visus, todėl ji turi pasirūpinti visais ir žinoti visų interesus.

Vykdydama gyvenimą savo nusistatymą, kiekviena partija ieško žmonių labiausiai jai atsidavusių, tad dažnai partija pasiremia viena kuria klase ir tuo būdu savo likimą suriša su tos klasės likimu. Kartais tai daroma sąmoningai.

Kadangi klasės ar ekonominės grupės egoistinės, todėl ir jos atstovaujamos partijos priverstos prisisunkti tos dvasios ir iki paskutiniųjų ginti „skriaudžiamuosius“. Kiekviena partija organizuoja ne tik rinkikus, bet ir savo kariuomenę, kaip ryškiai matyti iš Vokietijos gyvenimo. (Rohte Front, Sturmabteilung, Reichsbahner). Viso tokio veikimo liūdnos išvados: partijų kariuomenės tiek išaikvojo energijos tarpusavio kovose, kad nebepajėgė atremti mažo būrelio, kuriuo laikosi Papeno vyriausybė.

Kiekviena partija laiko sau garbę stoti skriaudžiamųjų ginti. Partijų toks palinkimas istoriškai gali būti lengvai išaiškintas, bet jis nebeteri pateisinimų. Seniau visuomenė, t. y. visi atmetus bajorus ir aukštus dvasininkus, tariant — liaudis, buvo beteisė ir nuskriausta. Todėl kiekviena gimstančioji partija turėjo tikslo tik iškovoti, ištraukti iš galiūnų nasrų teisių ir privilegijų. Bet anoji beteisė visuomenė

dabar pati tapo šeimininke ir užėmė vietą senųjų galiūnų. Deja, vis dar negali apsiprasti viršūnių būtyje.

Kiek linkusios visos partijos ginti tik „skriaudžiamuosius“, gali pavaizduoti pora pavyzdžių. Mūsų seime besvarstant biudžetą, kiekviena partija (ir pozicijos) siūlė didinti biudžetą, tuo norėdamos įsigerinti savo rinkikams, kaip jos „apgynė“ jų interesus ir „išplėšė“ iš valdžios padidintus kreditus. Toks partijų elgesys visai kompromitavo parlamento idėją, nes vyriausias parlamento uždavinys taupyti ir priversti vyriausybę su mažomis lėšomis atlikti didelius darbus. Susidarė neįmanoma būklė besvarstant biudžetus ir todėl buvo imtasi suvaržymų. Įdomu, kad tas pats pasikartojo ir Vokietijoje ir ten 1930 metais buvo įvesti suvaržymai darant biudžeto pasiūlymus.

Technikos pažanga ir ekonominių santykių kitėjimas eina daug sparčiau, negu žmonės spėja atsisakyti nuo pasenusio galvojimo ir įprastų jausmų. Iš baudžiavos atleisti ūkininkai dar ilgai lenkėsi savo ponams ir bučiavo jiems rankas. Išsivadavę iš rusų jungo ir ekonomiškai išsivadavę ir šlėktiškų dvarininkų, vis dėlto mėgstame įsivaizdavę save liaudimi ir valstiečiais iš seno papratimo pagrasinti neseenam ponui - išnaudotojui. Kol neatsikratysime baudžiauninkų psichologijos, tol sunku laukti realių laisvių ir praktiško demokratizmo.

Jeigu mes esame šeimininkai pas save (Lietuvoje), tai imkime šeimininkauti, t. y. kurkime naujas vertybes ir organizuokimės taip, kad galėtumėm naujas vertybes kurti, o ne senas atiminėti, nes viskas atimta ir išdalinta (žemė dvaruose ir miestuose). Kūrybiniam darbui reikalinga ne peštynės, o santarvė, ne klasių kova, o susitarimas. Grasinimas vieni kitus sunaikinti gerų vaisių neduoda. Visą laiką socialdemokratai lėmė vidutiniam miestelėnų sluoksniui pražūtį. Tas sluoksniš, gindamasis nuo pražūties, griebėsi pavojingų priemonių. Vokiečių mittelstand'as toleruoja Hitlerio diktatoriškus užsimojimus, bet tik apsigintų nuo „marksizmo“, kuris tiek laiko rengiasi mittelstand'ą praryti.

Ekonominės klasės buvo ir tebėra. Interesų priešingumas tarp jų buvo ir tebėra. Maža to, kiekvienoje klasėje yra grupių, kurių interesai vieni kitiems priešingi. Du ar trys žmonės susidūrę turi priešingų interesų, bet tikslingumo dėliai pamiršta mažesnius interesus ir dėl didesnių laimėjimų dedasi su kitais į organizacijas, grupes, klases ir pagaliau partijas. Žmogaus gyvybei ir veislei išlaikyti būtinai reikalingos medžiagiškos vertybės, todėl medžiagiški interesai žmogui labai aktualūs.

Politiška partija gali turėti įvairius tikslus, bet savo veikime turi garantuoti minimumą: bent nepažeisti žmonių būtiniausių interesų. Bet tik toji partija turės didesnę pasisekimą, kuri savo taktika pajėgs patenkinti didesnę žmonių interesų kiekį.

Prileiskim, partija paskyrė sau tikslą pagerinti ūkininkų medžiagišką būklę. Kaip ji turi elgtis? Ar ji turi ne ūkininkams skelbti kovą? Pav., kaip žiūrėti į miestelėnus?

Kadangi dabartiniu laiku ekonomis gyvenimas tiek komplikuotos, tiek įvairios ūkio šakos susijusios tarp savęs, kad visų nepagerinęs, vienai kuriai negelbėsi. Be geros miestelėnų būklės, sunku atsiekti geros ūkininkų būklės. Taip pat nuskurę darbininkai neatneš kitoms klasėms medžiagiškos gerovės. Kadangi kūrybiniam darbui reikalingas susitarimas, kadangi komplikuotas ekonominis gyvenimas reikalauja visų klasių kooperatyvinio veikimo, tai tik toji politinė partija atitiks kultūros progresą ir pajėgs pagerinti atskirų asmenų ekonominę būklę, kuri ims šalinti didžiuosius klasių interesų priešingumus ir, suradus visoms klasėms bendruosius interesus, skatinti jas ir paruošti joms sąlygas kūrybiniam darbui.

Politinės partijos taktikos pagrindas turi būti klasių susitarimas, o ne kova. Praktiškai imant partija gali savo sudėtyje turėti įvairių klasių asmenų, o savo programa apimti visų klasių interesus. Tad partijos skaldytų tautą ne sluoksniais, o pjuviais.

Jokia partija negali duoti savo rinkikams jokių gėrybių (jeigu tik ji nesiruoš iš kitų atimti), nes ji pati nieko neturi. Vieninteliai ką partija gali padaryti, tai sudaryti kūrybiniam darbui patogesnes sąlygas. Darbas yra visų gėrybių šaltinis. Todėl reikia duoti laisvę darbui.

Darbas ir laisvė arba darbui laisvė — tai rimčiausias politinės partijos pagrindas. Iš visuomeninio gyvenimo istorijos matyti, kad kas tik ėmėsi kūrybinio darbo, tas visokias kliūtis ir suvaržymus nugulėjo.

Mūsų laikais imama laisvė abstrakčiai: ką noriu, tą galiu daryti. Pav., Berlyne teko matyti vaizdą. Važiuoja pilni sunkieji automobiliai demonstrantų bolševikų, tiek pat važiuoja policininkų „laisvei“ garantuoti. Bolševikai rengiasi užgrobti valdžią, visus buržujus išnaikinti, vadinasi rengiasi griovimo darbui ir vistiek vardan laisvės jiems sudaromos palankios sąlygos, nežiūrint į tai, kad tas valstybei daug kainuoja.

Vienšališkas galvojimas, esą laisvės reikalingos tik darbininkams, laisvės reikalingos ir kitų profesijų žmonėms. Valstybės valdymo forma ar tam tikri įstatymai gali sudaryti tokias sąlygas, kad, pav., pirkliai, pramoninkai ar ūkininkai, negali išnaudoti savo patyrimo ir turimų kapitalų. Tad kalbant apie laisvę darbui, tenka parūpinti visų profesijų ir užsiėmimų žmonėms darbui laisvę, arba kitaip tariant, patogiausias darbui sąlygas.

Kadangi politinės partijos tikslas daug aukštesnis, negu klasės ar profesijos, tad jis negali būti materiališko pobūdžio. Klasė turi galvoje tik savo narių medžiagiškus reikalus, partija savo veikimu apima visų klasių interesus, savo objektu stato tautą. Klasė siekia konkrečių medžiagiškų gėrybių, partija rūpinasi sąlygomis, kuriomis daugiausia galima pagaminti tų gėrybių ir teisingai jas paskirstyti.

Atgimstąs Anglijos imperializmas.

Georg Decker.

(Pabaiga)

Plėtojimosi skirtumai krinta patys į akis. Eksportas į USA katastrofiškai krito ir dėl to Austrijos prekybos santykiuose su USA pasireiškė didėjantis pasyvumas. Bet už tat didėjo eksportas į Angliją, taip kad Australijos pusėje pasyvumas beveik visai išnyko. 1930 m. Australijos balansas jau buvo pagal Anglijos statistiką 15 mil. svarų — daugiau kaip 70 milijonų dolerių aktyvus

Pažvelkime dabar į Kanados užs. prekybą (milijonais dolerių):
Su USA.

	<i>Įvežimas</i>	<i>Išvežimas</i>	<i>+ar-</i>
1928 m.	719	478	— 241
1929 m.	868	500	— 368
1930 m.	847	515	— 332
<i>Su Anglija.</i>			
1928 m.	186	411	+ 225
1929 m.	194	430	+ 236
1930 m.	189	282	+ 93

Čia matome didelį pasyvumą santykiuose su kaimynine Amerika ir didelį, tiesa, 1930 m. jau žymiai sumažėjusį aktyvumą su metropolija. Taip pat netenka pamiršti, kad Kanada yra prasiskolinęs kraštas ir laiko bėgyje vis labiau darosi priklausoma nuo įvežamų kapitalų iš Amerikos. 1929 m. buvo Amerikos investuotų kapitalų priskaitoma 3645 mil. dolerių, o Anglijos — 2253 mil. dol. 1930 ir 1931 m.m. Kanados emisijos Amerikoje (naujasis kapitalas) siekė ne mažiau 560 milijonų dol., taip kad dabar Amerikos investuoti kapitalai daugiausia gali 4,2 mil. dol. ir Anglijos — 2,5 mil. dol. sudaryt.

Kanada nėra vien tik ilgalaikių Amerikos paskolų naudotoja, ji eksploatuoja plačiu mastu iš Amerikos trumpalaikius kreditus. Palūkanos už paskolas ir trumpalaikius kreditus turi būti sumokėtos Amerikos doleriais, taip kad kiekv. Kanados dolerio vertės nukritimas šią palūkanų našta dar labiau sunkina ir trumpalaikių skolų gražinimą daro nuostolingą. Todėl Kanada yra priversta visomis keturiomis stengtis, kad jos dolerio neištiktų Anglijos svoro likimas,

kas jai ligi šiol pusėtinai sekėsi. Kanadai gali tekti pasirinkti alternatyva: arba sudaryti su Anglija bendrą valiutą ar Amerikos pagalba atstatyti savo valiutos paritetą. Prisijungdama prie reformuotos britų „imperijos“, Kanada veikiausiai sumažintų savo prekybos su USA pasyvumą, bet kartu savo skolas Amerikai tektų apmokėti daug brangiau. Atstatant valiutos paritetą, Kanada savo skolas Anglijai apmokėtų daug pigiau. Tenka manyti, kad Kanada stengsis iš abiejų pusių išgauti kuo daugiausia privilegijų. Tas reiškia, kad Amerika taip pat dalyvaus ginče. Kanados rinka turi Amerikai tokios didelės reikšmės, kad ji, be abejo, bandys Kanadą sulaikyti nuo Anglijos prekybos politikos sąjungos ir valiutos bendrumo, ir pasistengs, kiek tik galėdama, palaikyti ją savo pusėje.

III.

Matome, kad dominijos turės ką nors tarp už ir prieš argumentus pasirinkti. Nuo jų nutarimo priklausys, ar Anglijos imperinė politika bus vainikuota pilnu laimėjimu ar pralaimėjimu, arba gal bus pasitenkinta kompromiso keliu. Bet kurie a priori spėliojimai nėra galimi, nes čia galų gale eis žūtbūtinė kova. Už Britijos imperijos sienų ne tik Amerika bus šių kovų dalyvė, bet visi kraštai, kurie palaiko žymesnius ūkio ryšius su britų imperijos kraštais, turės tiesioginės ar tarpinės sprendimams įtakos. Juo aukščiau pasaulyje muš protekcionizmo bangos, juo didesnės bus imperijos pastangos visas dominijas suvienyti. Iš čia kyla baimės, kad dar daug gali tekti pergyventi įvairių blogybių, kol visos protekcionizmo formos galutinai išnyks. Jei Anglijai pavyktų imperinę politiką praveisti, susidarytų uždara protekcionistinė teritorija, kurios dydis smarkiai spaustų kitų kraštų prekybą.

Anglijos „Board of Trade“ apskaičiavimais, galima nustatyti kurią vietą britų imperija, kaip vienetas, užimtų pasaul. prekyboje. Jei neskaityti apyvartos *britų imperijos viduje* ir sulygtinti britų kraštų įvežimą su nepriklausomais britų imperijai kraštais, matysime, kad britų imperijos įvežimas siekė:

1927 m.	—	20,0%	pasaulinio importo,
1928 m.	—	19,3%	„ „
1929 m.	—	19,6%	„ „

Jei palyginsime britų imperijos įvežimą su nepriklausomų jai kraštų išvežimu ir atsiminsime, kad įvežimas visuomet aukščiau įvertinamas, kaip išvežimas (prie importo sumų paprastai priskaitomos frachto išlaidos), galėsime apytikriai apskaičiuoti, kurią dalį britų imperijos kraštų išvežimas užima likusiųjų kraštų bendrame eksporte. Britijos kraštai taip dalyvavo likusiųjų kraštų eksporte:

1927 m.	.....	27—28%,
1928 m.	.....	26—27%,
1929 m.	.....	25—26%.

Tuo būdu, uždarosios britų ūkio teritorijos prekybos politika veiktų beveik ištisą kitų kraštų bendro eksporto ketvirtį turėdama tendenciją šią dalį visai paralyžuoti. Prie viso to prisidėtų dar šios teritorijos suorganizuoto dumpingo pavojus. O visa tai savo rėžtu vėl skatintų plėsti protekcionizmą ne britų imperijos kraštuose ir pančiotų pasaulinę rinką naujais vartojimo apsunkinimais. Sustiprinti Japonijos imperializmo smūgiai Kinijoje ir USA imperialiniai siekimai Amerikos kontinente (kova dėl Kanados, pasireiškia su tvirtinti žygiai užkariauti vidurinės ir pietų Amerikos rinką) pasirodė tikrai neišvengiami.

O kaip su Europa? Ar ji taip pat turi virsti europine ūkio „imperija“? Ar turi sudaryti visą eilę „antarkinių“ tautos ūkių?

Nei paskiri Europos kraštai, nei Europos kontinentas, kaip vienetas, neturi reikiamų sąlygų ūkiškai antarkijai. Industrijos kraštas yra plačiai suinteresuoti palaikyti ūkiškų santykių su kitais kontinentais. Sapnas apie pačią save patenkinančią Europą nėra jau toks gražus. Nesileisdami į galimų pavojų smulkmenas, turime konstatuoti, kad Europos politika turi eiti visai kitais keliais. Politiška santaika ir ūkiškas kooperatizmas, neturint tikslo užsidaryti nuo kitų kontinentų, bet stengiantis bendromis kovos priemonėmis panaikinti varžančias pasaulio ūkio kliūtis ir užkertant kelią uždaroms sritims susidaryti — štai Europai eitinas kelias. Bet visam tam pirmiausia yra reikalingas *Vokietijos ir Prancūzijos politiškas ir ūkiškas sutarimas*, kuris, stovint mums Anglijos imperializmo atgimimo išvakarėse, sudaro tą tikrąjį Europos taikingos politikos ir ekonominės sensacijos kertinį akmenį.

Laisvai vertė *J. Kutra*.

Karaliaučius, 1932. IV. 27.

Idealizmas ir realizmas Vinco kūryboj

Krėvės

P. Lapienė.

(Tešinys iš „Varpas“ Nr. 3).

4. Apysakos.

Svarbiausia Krėvės kūrybos savybė tai jos liaudiškumas. To liaudiškumo randame kiekviename jo veikale, nors nevisur jis vienodai reiškiasi. Ligi šiol nagrinėtuose veikaluose šitas liaudiškumas pasireiškė daugiausia tuo, kad jam kurti buvo pavartota liaudies poezijos medžiaga. Pats lietuvių liaudies gyvenimas juose ne tiek reiškėsi. Kur jis buvo vaizduojamas, ten jo vaizdavimas buvo savotiškas. Buvo vaizduojamas ne mūsų laikų, o žilos senovės gyvenimas, ir vaizduojamas taip, kaip jis atsispindi dainose. Žinoma, negalima reikalauti, kad tas atvaizdas būtų tikras, nes autorius tokių norų nė neturėjo. Dėl to iš „Padavimų“ ir kitų panašių kūrinų negalime spręsti apie senovės ar mūsų laikų liaudies gyvenimą.

Tikrą lietuvių liaudies gyvenimo vaizdą randame „Šiaudinėj pastogėj“. Jau pati antraštė yra reikšminga. Ji rodo, kad kūrėjas, palikęs tautosakos išsvajotą pasaulį, kur mergelės lelijėlės rymo ant vario vartelių, belaukdamos bernelių dobielių, atjojančiais juodbėriais žirgeliais, aukso kamanėlėmis, sidabrinėmis pasagėlėmis, atėjo į aplūžusį Lietuvos sodžių. Vargingas to sodžiaus gyvenimas ir yra vaizduojamas „Šiaudinėj pastogėj“.

Realistas negali vaizduoti „apskritai tautos“ arba „apskritai liaudies“ gyvenimo, nes tas gyvenimas nėra vienodas. Įvairių istorijų ar net antropologijos sąlygų dėka kiekviena tauta tik iš paviršiaus atrodo kaip monolitas, o giliau pažiūrėjus pasirodo besusedanti iš atskirų smulkesnių, kartais net labai skirtingų dalių. Aukštesniuose sluoksniuose šitie skirtumai greičiau nusitrina, išsilygina, bet liaudis, būdama konservatinga, labai ilgai juos išlaiko. Šitie skirtumai sudaro tautoje dar vėl atskiras etines grupes, tarėmėmis ar šnektomis vadinamas, nes dažniausiai ryškiausias išviršinys jų skirtumas yra kitoks kalbos atspalvis. Tačiau tas kalbos skirtumas toli gražu nėra vienintelis. Su juo beveik visados yra susiję būdo, apskritai psichinės struktūros, net išvaizdos savotiškumai. Šitie savotiškumai gali būti tiek dideli, jog gali net savaip nustatyti visą žmogaus veikimą.

Dėl to tai rašytojai realistai, vaizduodami kurios nors tautos liaudį, būtinai turi savo veikėjus lokalizuoti, priskirti vienai ar kitai tos tautos daliai. Jei mes gerai tą tautą pažinsime, tai mums nereikės aiškinti, iš kur tas ar kitas veikėjas yra kilęs. Mes patys

tai galėsime atspėti iš jo aprašomojo būdo, išvaizdos ir ypač iš kalbos, dėl to, kad rašytojai realistai, vaizduodami liaudį, beveik visuomet pavartoja dialektą kaip būdinamąją priemonę.

Lietuvių tauta, nors ir nedidelė, taip pat yra susiskirsčiusi į tokias grupes. Ne tik mūsų rašytojai realistai, bet ir tautosaka (paskos, liaudies anekdotai) dažnai kelia aukštaičių ir žemaičių, ypač paskutiniųjų, savotiškumus. Krėvė išpopuliarino dzūkus. Kūrėjo pasirinkimas čia nėra laisvas. Jis vaizduoja tuos žmones, iš kurių pats yra kilęs ir kuriuos šiaip geriausiai pažįsta. Taip, Gogolis vaizdavo ukrainiečius, A. Daudet provansalus, P. Roseggeris tirolicius. Krėvė, pats dzūkas, vaizduoja savo gimtąjį kraštą ir žmones. Dzūkijos įtaka jo kūrybai labai didelė. Aiškiausiai ji išsina aikštėn jo realistiniuose raštuose, bet nėra tokio jo veikalo, kuriame tos įtakos nepastebėtumėm. Dzūkų kraštas davė Krėvei ne tik temas ir medžiagą praeičiai ir dabarčiai vaizduoti, iš to krašto žmonių kūrybos jis paėmė medžiagą savo stiliui ir kalbai. Nė vieno kito mūsų dabartinio rašytojo kalba nėra tiek savotiška, tiek skirtinga nuo bendrinės mūsų kalbos, kaip V. Krėvės. Šią skirtumą ir sudaro jo vartojamieji dzūkižmai, kurių randame visuose jo raštuose, ne tik tuose, kuriuose dzūkų gyvenimas vaizduojamas.

Civilizacija niveliuoja žmones. Ji ne tik užvelka žmonėms vienodus rūbus, bet suvienodina, aplygina ir jų psichiką. Šiuo atžvilgiu mažiau kultūringa visuomenė yra daug įvairesnė. Joje randame savotiškų asmenybių, originalų, kurie daug kuo iš kitų išsiskiria. Šitoks dzūkų krašto originalas ir yra skerdziaus Lapinas. „Skerdziaus“ koncepcija, aišku, yra visai realinė. Pats Lapino asmuo sudomino autorių, nes jis yra nepaprastas įvairiais atžvilgiais. Visų pirma, jis nepaprastai senas, paskum, didelis juokdarys ir melagis, galop, animistas ar panteistas. Tikrąjį „Skerdziaus“ turinį ir sudaro, tiesą pasakius, šita Lapino natūrfilosofija. Jis yra įsitikinęs, kad jo likimas yra susijęs su Grainio liepos likimu: jis gyvensiąs, kol ta žaliuos. Iš kur Lapinui toks įsitikinimas, autorius neaiškina, bet mums toks aiškinimas nebūtinai ir reikalingas. Toks tikro gamtos vaiko įsitikinimas mums neatrodo keistas ir yra visiškai suprantamas.

Bet „Skerdziauje“ be šitos pagrindinės problemos yra daug ir pašalinių dalykų, kurie tiesiogiai su ja nesiriša, o yra vaizduojami Lapinui labiau charakterizuoti: jo santykiai su kaimiečiais, juokai ir melai, jo pasakojimai vaikams. Autoriui pats Lapino asmuo pasidaro įdomus, ir jį bevaizduodamas jis nukrypsta nuo pagrindinės linijos. Paralėlė tarp Grainio liepos ir Lapino užbręžta pačioj „Skerdziaus“ pradžioj, vėliau ji lyg pamirštama, ir tik nuo pusės apysakos ji vėl iškyla ir eina ligi pat katastrofos. Kaip Grainis nukerta

savo liepą, Lapiną apima visiška apatija; jis žino kad turi mirti. Norėdamas būti konsekventiškas realistas, Krėvė įveda net dvi Lapino mirties motyvacias. Vieną antgamišką, paties Lapino, antrą, gamtišką, skaitytojams. Lapinas atsigulęs ant žemės (pridedama dar, kad pirmą kartą) ir dėl to susirgęs (tur būt, plaučių uždegimu).

Tenka paabejoti, ar šitokia dviguba motyvacia buvo reikalinga. Autorius čia, matyti, pabijojo, kad pirmoji motyvacia — Lapino įsitikinimas — realistiniam veikalui nebus pakankama. Nežinau, ar psichologija pripažįsta tokią autosugestiją, kuri net mirtimi baigtųsi. Bent kai kurie realistai tokiu būdu yra pagrindę savo veikalus. Pav. Hauptmanas savo veikale „Der arme Heinrich“ Henriko pagijimą nuo raupsų kaip tik autosugestija aiškina.

„Skerdžius“ yra pusiau apysaka, pusiau būties vaizdas. „Bobulės vargai“ tėra vien tik būties vaizdas. Nėra jame jokios fabulos, vien tik nupasakojami paeiliui namie pasilikusios bobulės darbai vasaros dieną. Tokiu būdu veikalėlio koncepcija yra visai realistinė. Tik pati bobulė yra tipas, ne charakteris. Jis yra lyg atstovė tūkstančių tų bobučių, kurios, vienos pasilikusios vasaros darbymečiu namie, turi atlikti visą ruošą.

Dėl to ir pasakojimo stilius ten, kur pats autorius kalba, nėra charakterizuojantis. Charakterizuojantis jis pasidaro ten, kur prasideda dialogas tarp bobulės ir vaikų ar vaikų tarp savęs. Čia autorius stengiasi, pav. atvaizduoti beverciančio vaiko kalbą ir bobutės susijaudinimą, kai paršai iškniso pasodininkus. (60—61 pusl.). Taip pat ir vaikai atvaizduoti charakterizuojant.

„Silkės“ yra kartu ir psichologinė studija ir būties vaizdas. Tiesa, galima sakyti, kad kiekvienas šito rinkinio apsakymas yra būties vaizdas, nes visuose vaizduojami dzūkų gyvenimo savotiškumai, papročiai, namų apyvoka ir t. t. Kai kur šitas dzūkų būties vaizdas ir yra vienintelis apsakymo tikslas. „Silkėse“ svarbesnė yra psichologinė pusė. Jo problema yra: kaip kaimiečiai supranta teisingumą. Centrinis apsakos asmuo yra Marcelė, nors ji ne iš karto pradeda veikti. Jos vidaus gyvenimas vaizduojamas daugiausia netiesioginiai, kaip kad paprastai būna psichologiškuose veikaluose, bet apie jos vidų mes turime spręsti iš jos veiksmų. Krėvė moka, daug nepasakodamas, netiesioginiu nurodymu aiškiai nušviesti vieną ar kitą charakterio bruožą. Pav. Marcelė, neatsikeldama nuo kuodelio, siekia dangtelio silkėms. (Aišku, tinginė!) Marcelė nėra bloga. Jos sąžinė tebėra jautri, jei keli Monikos žodžiai taip giliai įsmigo. Ji jais kratėsi ir gal nusikratė, bet naktį jie vėl išlindo iš sąmonės sapno pavidalu. Bet ir nebūdama bloga, Marcelė turi savotišką teisingumo supratimą, kaip ir daugumas mūsų liaudies. Žydas — bekrikštis, ne katalikas, vadinasi, jis

apgauti galima. Kaip pasirodo, kad vis dėlto ir žydas apgauti nevalia, ji nori atpirkti savo vagystę... antrą kartą apsigovdama. Dar daugiau, ji leidžia įtarti nekaltą piemenį ir nė nepagalvoja, kad nori vieną neteisingumą dviem neteisingumais pataisyti.

Savotiškas yra ir Marcelės įvaizdžių pasaulis. Dangu, žinoma, ji įsivaizduoja kaip gražiausią vietą, kokia tik tegali būti. Bruožus tam gražumui įsivaizduoti ji paima iš bažnyčios — gražiausios vietos, kurią kaimietis gali matyti. Kad Dievas yra jos įsivaizduojamas antropomorfiškas, o angelas panašus į bažnyčios šveicorių, taip pat suprantama.

Toki pat psichologijos studija yra ir „Galvažudys“. Šalia vaikų psichikos čia dar vaizduojamas oro ir žmogaus nuotaikos ryšys. Tai mėgiama realistų tema. Pav. V. Boelsche savo romane „Die Mittagsgöttin“ du kartus vaizduoja tą patį Spree pakrančių landšaftą ir jo įspūdį — giedrią dieną ir lietui lyjant.

Kalpokui ir Žvairių Petrukui lietingą dieną susidaro visai kita nuotaika, ir tie du priešai susitaiko. Kalpokas, pirmiau vis žadėjęs atkeršyti už kiaulės užmušimą, dabar pats ramina verkiantį Petruką.

Iš realistiškai nuvaizduotų vaikų psichikos bruožų galima pažymėti scena, kaip Petrukas, slėpdamasis priemenėj nuo Kalpoko ir bijodamas, kad tas neišgirstų jo širdies plakimo, gniaužo ranka krūtinę ir stengiasi nekvėpuoti (96 pusl.). Taip pat psichologiškai tikra Petruko bravūra, kai jis pamatė, kad pavojus jau praėjo.

„Kūčios vakarą“, gūdus karo metų vaizdelis, taip pat visiškai realistinis. Fabulos kaip ir nėra, už tat daugelis smulkių būties, namų apyvokos bruožų. Veikalėlis greičiau aprašomasis ne pasakojamasis.

Labai daug aprašymų ir „Vargingame gyvenime“, gal realistiškiausiam šio rinkinio veikalėly. Tas aprašymas vietomis toks detalus, jog primena Žemaitę: „Pirkaitė buvo sena, supuvusi, bet „dviem galais“. Sienos žemėn sukniubo, į vidurį įdubo. Pasieny, kaulių išknistam ir vištų išpurytam, žibėjo plyšiai. Langai maži, bet ir juose pusė stiklų buvo išdaužyta. Vienos skylės buvo skarelėmis užtaisytos, kitos užkištos skaruliais. Langas ties vartais turėjo tik du stiklu, o kiti du buvo gražutėliai išdaužyti: vienas užkištas buvo senu andaroku, o kitas jo miline, kuria dar vakar vilkėjo; rankovė laisvai karojo ir supėsi, vėjo papučiamą“ (120 pusl.).

Veikalėlio svarbumas taip pat ne fabula, bet vaizdas. Todėl kiekvieną Dvainio ir visų jo šeimos narių žingsnį lydi smulkus aprašymas. Priešaky stojas visas skurdus jo gyvenimas. Autorius nieieško nei to skurdo priežasčių (136—137 p. net nurodo, kad daug kur Dvainis turi nukentėti be savo kaltės), nei mano daryti iš to

kokias nors išvadas. Jis atvaizduoja esamą faktą ir tiek. Tik pačioje pabaigoje vėl pasireiškia Krėvės pamėgimas — psichologinis analizas. „Vargingas gyvenimas“ kaip gyvenimo vaizdelis visiškai galėtų baigtis su trečiuoju skirsniu: pats Dvainis ir jo šeima jau pakankamai nuvaizduoti. Bet pasakojimas dar nesibaigia. Ketvirtajame skirsny Dvainis paliekamas vienas su savo nelinksmomis mintimis. Čia irgi turime vaizdą, taip pat realistinį, tik kitos rūšies, kaip pirmiau — nebe būties, bet žmogaus sielos. Paskutinė, smulki nelaimė perpildė taure, ir Dvainis ima kelti maištą prieš Dievą. Įdomu, kad laukujė įtaka nuotakai čia taip pat pabrėžiama, kaip ir anksčiau minėtuose apsakymuose: kai Dvainis eina kirviu nešamas per lauką, lyja lietus. Dvainio maištas neilgas. Jis pasiryžo keršyti Dievui, kam jo maldų neišklauso, jau buvo ir bepradedas savo „kerštą“, bet pakako kėkštui surikti jo kertamo medžio viršūnė, ir Dvainis, prietaringos baimės apimtas, nubėga neatsigrėždamas per lauką. Paskum jis gailisi savo „maišto“ ir paskutiniaus 10 rublių nori savo nuodėmę atpirkti.

Toks pat nepavykęs pasiryžimas, kaip ir Dvainio „kerštas“, yra vaizduojamas dar dviejuose apsakymėliuose: „Žmoną pamokė“ ir „Išsibarė“. Tai taip pat būties vaizdeliai su psichinės analizės priedu. Kaip Dvainis kėlė maištą prieš Dievą, taip Rupeika kelia maištą prieš savo žmoną. Bet ir jis, kaip ir Dvainis, joks maištininkas. Todėl jis sumano pasigerti, nes blaivų jį žmona suvaldo. Tiesa, žmoną jis kiek „pamokė“, bet paskum dar daugiau gailėjosi tą padaręs.

„Išsibarė“ vaizduojama taip pat niekais nuėjęs Traibėno pasiryžimas. Jis nė tiek, kiek Rupeika neįvykdes savo pasiryžimo, nes čia reikėjo turėti reikalas ne su savo žmona, bet su kunigu, kurį pamatęs jis visiškai užmiršo savo pasiryžimą ir pasielgė griežtai priešingai.

Traibėno asmuo psichologiškai tikras. Dažnai sutinkam mūsų liaudy žmonių, kurie mėgsta pasigirti tą ir tą padarysiai, išdėsią kokiam nors aukštesniam asmeniui visą tiesą į akis, bet paskum, kai pasitaiko proga, nebetenka viso savo drąsumo ir lenda už kitų nugaros. Realistinė šio apsakymėlio stilizacija ypač pasireiškia Rambio ir Traibėno pašnekesy. Tas pašnekesys atvaizduotas taip, kaip iš tikrųjų du kaimynai kalbasi. Kai du geri pažįstami susitikę kalbasi apie jiems abiems gerai žinomą dalyką, tai trečiam, kuris apie tai nieko nežino, tas jų pašnekesys atrodo daug kur nesuprantamas. Taip ir skaitytojui Rambio ir Traibėno pašnekesys, ypač apie kunigo giminę, ne visur suprantamas, nes jis nežino visų tų smulkmenų, kurias abu kaimynai žino ir dėl to apie jas nebekalba. Idealistas rašytojas čia pasirūpintų kiekvieną dalyką, apie kurį tik

yra kalbama, nupasakoti taip aiškiai, kad skaitytojas žinotų apie jį ne mažiau už besikalbančius.

„Bedievy“ vėl turime savotišką skerdžių Lapiną. Vainorus taip pat gamtos vaikas kaip ir Lapinas. Tiktai jis daug rimtesnis ir gilesnis už Lapiną. Lapinas gyveno gaivališką gyvenimą, kaip pati gamta, ta diena tesirūpindamas ir apie tolesnius dalykus daug negalvodamas. Vainorus, galima sakyti, šiuo gyvenimu mažai ką ir tegyvena. Jis visas su savo mintimis kitame pasaulyje. Lapinui nerūpėjo abstraktūs klausimai, jis nežinojo ir nesirūpino, kiek dievų yra — vienas ar trys Vainorui Dievo problema yra aktuali. Jis ieškojo jos išsprendimo, kol galų gale priėjo savotišką paneistišką Dievo supratimą. Be Dievo problemos jam aktuali dar mirties problema. Šita mirties problema daug kur Krėvės raštuose sprendžiama. Ir Vainorus, susidares sau šviesią, nirvanišką pasauližvalgą, dar negali visiškai apsiprasti su mintim, sako, kad senam dar baisiau esą mirti kaip jaunam.

Šalia šito savotiško kaimo „filosopo“, kuris yra centrinė apsakymėlio figūra, ryškesnis dar yra klierikas. Kai Vainorus yra labai ryškus charakteris, klierikas yra tipas. Jis galvoja šabloniškai, taip, kaip jį seminarijoj mokė, „iš knygų“, kaip autorius sako, todėl jis nesupranta nei Vainoraus, nei senojo klebono. Net ir kalba jis ne savo, bet rašto žodžiais.

Be šitų psichinių ir metafiziškų problemų „Bedievis“ yra taip pat būties vaizdas. Krėvės linkimas smulkiai aprašinėti džiukų namų apyvoką ir papročius ir čia pasireiškia. Toks būties vaizdas yra bičių spiečiaus leidimas avilin.

„Antanuko rytas“ yra grynai realistinis vaikų psichikos vaizdelis. Jis neturi beveik jokios fabulos. Visą turinį sudaro Antanuko vidaus pasaulio vaizdavimas. Labai detališkai autorius čia nuvaizduoja visus Antanuko pergyvenimus, seka žingsnis po žingsnio jo mintis, rodo kaip jas paveikia laukujai įspūdžiai. Kiekvienas pasakytas žodis ar pamatytas vaizdas daro Antanukui didelį įspūdį. Jis viskuo domisi, visko klausinėja, o bobutei vėl viską savotiškai aiškina, tuo suteikdama dar daugiau medžiagos jo vaizduotei. Autorius čia visiškai įeina į mažojo Antanuko psichiką ir stengiasi pasakoti taip pat naiviai, kaip Antanukas galvoja.

„Vis toji Amerika, kad ji pražūtų“ vėl gražina mus į suaugusiųjų pasaulį, į jų vargus ir rūpesčius. Ta apysaka nėra idealistinis grąsymas nuo Amerikos, nes tos Amerikos blogumai čia ir nevaizduojami. Juk štai Kaziui Baliui ir kitiems Amerikoje sekasi. Jei Kasiuliui nesiseka, tai čia likimas kaltas ar gal jis pats. Žinoma, tokiam, koks buvo Jonas Kasiulis, vargiai ar galėjo sektis. Užtat pirma smulkiai nuvaizduojamas to padykusio ūkininkaičio elgesys,

kad paskum būtų aišku, kam prireikia vienturčiui, ūkio paveldėtojai net į Ameriką eiti.

Iš kitų veikėjų ryškiai charakteringi yra senas Gaidys, kieta būdo, užsispyręs ir žinąs savo vertę. Jis ir kalba lyg aforizmais, veltui žodžių negaišindamas ir stengdamasis savo autoritetą palaikyti.

Iš charakterizuojančių šios apysakos bruožų reikia dar paminėti Kasiulio laiškas motinai. Jis paduodamas realistiniais sumetimais — parodyti, kaip kaimiečiai laiškus rašo. Ir iš tikro jis išlaikytas kaimiečių stiliumi.

5. Dramos.

Iš šių panagrinėtų veikalų savybių jau matyti, kad Krėvė yra daugiausiai pasakotojas. Jisai yra labai akylas stebėtojas, užfiksuoja ir išlaiko savo atminty daugelį namų apyvokos, žmonių apdarų, elgesio, šnekos smulkmenų ir paskum mėgsta visa tai plačiai nuvaizduoti. Tas vaizdavimas dažnai pasidaro pats sau tikslas. Autorius, nebežiūri, ar apysakos veiksmui toks smulkus vaizdavimas reikalingas ar ne. Tai yra epiškas Krėvės talento bruožas. Bet šalia jo Krėvė dar turi kitą linkimą: jis labai mėgsta dialogą. Daugelis jo apysakų beveik ištisai dialogu parašytos. Ir pasirinkdamas epiškąją perspektyvą Krėvė bevelija pasakoti ne savo vardu, bet dažnai sugalvoja kitą asmenį, kuris nupasakoja įvykį lyg monologą, kreipdamasis kartas nuo karto į savo klausytojus („Padavimuose“).

Dar vienas žingsnis toliau šituo keliu — ir jau turime dramatinę formą. Šitokia forma Krėvės yra parašyti „Žentas“, „Šarūnas“, „Skirgaila“ ir „Likimo keliais“. Taip pat labai arti prie šitos formos yra jau nagrinėtoji „Girių paslaptis“.

„Žentas“ sudaro lyg ir pereinamąjį laipsnį tarp apysakos ir dramatos. Pats autorius šito veikalo ir nevadina drama, o „sodžiaus gyvenimo vaizdas“.

Nereikalaudamas savo veikalui dramatos vardo, autorius, matyti, sąmoningai vengia teikti jam išviršinių dramatos atributų. Pav. nevadina aktais tų aštuonių dalių, į kurias veikalas suskirstytas, neskirsto jų į smulkesnes dalis, scenas, nevartoja žodžio „scena“, „uždanga“ ir t. t. Matyti, autorius neskiria jo vaidinti, o tik skaičiuoti, nors jis parašytas taip, kad jam pastatyti scenoje nebūtų jokių technišku kliūčių.

Savo vaizdavimu šitas veikalas labai primena jau nagrinėtas Krėvės apsakas iš sodžiaus gyvenimo. Jis yra toks pat būties ir psichologijos vaizdas, kaip ir anie. Sakiau, kad „Žentas“ stovi lyg

ir vidury tarp ano tipo Krévės apysakos ir dramos, nes čia labai žymu minėtasis autoriaus linkimas viską detališkai vaizduoti. Čia jis pasireiškia remarkose. Nors tas veikalas, matyti, neskiriamas vaidinti, autoriaus remarkos yra labai gausios. Jis nepasitenkina atvaizdavęs vien savo veikėjų kalbą, bet dar smulkiai nupasakoja kiekvieną veiksmą. Į tas pastabas dar įdedami svarstymai, poetiški vaizdai, ir atrodo, kad tai nėra vien sausi nurodymai režisoriui, bet sudaro neatskiriama paties kūrinio dalį. Štai pora tokių remarkų pavyzdžių: „Pirkion įeina piemu; jisai bernaitis keturiolikos ar penkiolikos metų, žemo stogo, bet drūtas, stiprus; tokį žmones vadiną „pusberniu“, nes jisai jau gali arti ir akėti, ne tik gyvulius paganyti. Apsivilkęs kailinaičiais, apsiavęs milinēm kelnēm ir klumpēm. Autai juodi, nešvarūs, apraizgioti raikštelēm — apyvarom. Įėjęs nusijuosė, nusivilko kailinaičius, pavarė juos už lovos, kepurę metė ant suolo ir patsai atsisėdo tenai“ (102 pusl.).

„Marytė nieko neatsakė, tik atsisėdo senoj vietoj, susidėjo rankas ant klupsčių, ką padarytų kiekvienas, kam liūdna“ (124 pusl.).

Gausus apyvokos daiktų inventorizavimas remarkose lyg rodytų realistinę veikalo stilizaciją. Tą patį rodo ir nemažas veikėjų skaičius, kurie nevisi yra reikalingi pagrindinei intrigai vaizduoti. Pav. „Tarpšvenčių vakare“ Gaidulionis su savo revolveriu ir antspaudu niekuo prie veiksmo neprisideda, yra vaizduojamas tik kaip kaimo originalas gyrynas. Toks pat yra visas skyrius „Valsčiaus raštinėje“, kuris gerai charakterizuoja visus „valsčiaus ponus“, bet Kalvaičio ir jo žento reikalo neliečia tiek, kad reikėtų į atskirą skyrių išskirti. Taip pat Mačiullo pasirodymas klebonijoje ir prašymas atskaityti egzorcismus neturi ryšių su Kalvaičio byla, o tik papildo bendrą klebonijos gyvenimo vaizdą.

Asmenų vaizdavimas, nors ir charakterizuojantis, nėra per daug ryškus. Ryškiausias yra Bernotas Ringelė, veidmainis, saldžialiežuvis ir sukčius. Pats Mėrūnas gana išblyškęs. Iš Kalvaičio šeimos aiškesnis pats senis Kalvaitis.

Iš pradžių autorius, atrodo, nagrinėja problemą, kas išeina iš vedybų be meilės, tik dėl turto, kai, be to, dar prisideda neigiama pašalinė įtaka.

Atvaizduojamos visos sąlygos, kurios būtina turi sukelti nesantaiką šeimoje: pripratęs laisvai gyventi žentas, kietas uošvis, mylimoji tame pačiame kaime ir suktas dėdė kurstytojas. Veikalas ir rodo, prie kokių rezultatų priveda visi tie veiksniai.

Tik pačioj veikalo pabaigoj žymu lyg ir nukrypimas į idealizmą. Atrodo, autorius norėjo čia išvesti idėją, kad vargas pataiso žmones. Mėrūnas grįžta iš Amerikos atgimęs, ir visas veikalas baigiasi amerikoniškai, su „happy end“. Tas Mėrūno pasitaisy-

mas ir nusizėminimas atrodo lyg ir nemotyvuotas, nors ir aiškina-
mas tėvynės pasiilgimu. Tik šitoje paskutinėje dalyje, „Šventoriuj“, daugiau pasireiškia Mėrūnas. Kalba jis čia jau idealistiniu, pakiliu tonu, kitaip, negu per visą veikalą.

Ta pati Lietuvos senovė, kuri tiek poetingai iškelta „Padavimuose“, vaizduojama ir „Šarūne“, didžiulėj dviejų dalių dramoj. Šarūnas vieną kitą kartą jau ir „Padavimuose“ buvo minimas, bet ten jis tebuvo trečiaeilė figūra. Dabar jis atsistoja prieš mus visu savo ūgiu.

Kad „Šarūno“ medžiaga iš tautosakos paimta, pats Krėvė nurodydavo ir anksčiau. Bet tik iš pirmojo „Mūsų tautosakos“ tomo aiškėja, kaip daug reikė Krėvei tautosakos medžiaga „Šarūna“ bekuriant. Be abejo, ir Krėvės straipsnelis apie Šarūną, ir prie jo pridėtos padavos ir dainos („Mūsų tautosaka“ I, 90—123) tą įtaką dar ne visiškai parodo, nes ten sudėtos tik tos padavos ir dainos, kurios ir vardu Šarūną mini. Bet tam veikalui, ypač jo stiliui, tikriausiai bus darius didelę įtaką ir ta tautosaka, kuri tiesioginio ryšio su legendariniu Šarūnu neturi.

Kompozicijos atžvilgiu „Šarūnas“ — tipiška vadinamoji Rahmendrama (žiediniais rėmais). Tuos rėmus sudaro „Naktigonė“ ir jos pačios tęsinys be atskiros antraštės pačiam „Šarūno“ veiksmui pasibaigus. Šitoj „Naktigonėj“ trumpai išdėstyta ta tautosakos medžiaga, kuri Krėvei buvo akstinas „Šarūnui“ kurti ir kuri išspausdinta „Mūsų tautosakoj“. Iš pusbernių kalbų mes gauname maždaug tokį pat Šarūno vaizdą, kokį Krėvė galėjo gauti surinkęs padavas ir dainas apie jį. „Naktigonėj“ jis ir nori atvaizduoti, kiek ir kaip yra išlikęs liaudies sąmonėj atsiminimas apie Šarūną. Charakteringas čia pagoniškojo ir krikščioniškojo pasaulivaizdžio mišinys, atsiradęs ypač dėl semasiologiško žodžio „kunigas“ pakitėjimo. „Mūsų tautosakos“ padavimuose dar labiau pabrėžiama, kad Šarūnas persekiojęs krikščionis, nes žudęs ir kankinęs kunigus. Šiaip „Naktigonėj“ nupasakoti tie patys padavimai apie Šarūną, ir „pasivaidinimai“, kaip ir „Mūsų tautosakoj“, tik trumpiau. Pāv. žmogaus griaučiai vaidinasi („Šarūnas“ I, 11, MT 111 p.), kraitė, pilna aukso, galva užkeikta (Š. 12 p. MT 107), raudonas raitelis ant kalno (Š. 13 MT 108), Šarūno gimimas (Š. 13 MT 98), maras ir kova su Dievu (Š. 14—15 MT 92), Šarūno dvarai po žeme (Š. 16 MT 94).

Pats Šarūno veikalas lyg ir stengiasi iš šitų prologe išdėstytų fantastiškų padavų nuotrupų iššifruoti tikrąjį Šarūną. Šitas veikalo išaugimas iš tautosakos ir nurodo jo realistinę koncepciją. „Šarūno“ medžiaga, išmėtyta po tautosaką, nebuvo Krėvei pavyzdys jau kuriai nors anksčiau sudarytai idėjai išreikšti, bet ji pati savo

nepaprastumu patraukė kūrėją. Galima išskirti keturius elementus, kurie sudaro tą nepaprastumą:

1. Vardu minimas žilos senovės didvyris, kas lietuvių tautosakoje labai reta.

2. Šarūno užsimojimas „visą pasaulį nugalėti, visas karalystes nugalėti ir visus karalius nužudyti“.

3. Šarūno kova su Dievu, kuri ypač turėjo imponuoti ano laiko Krėvei.

4. Šeimos tragedija — žmonos ir motinos nužudymas.

Jau kiekvieno šito elemento skyrius paimto pakaktų tragedijos ar epopėjos apmatams. Ir būtų nuostabu, jei Krėvė, turėdamas šitą medžiagą savo rankose, nebūtų panoręs jos meniškai apdirbti.

Šarūnas nori sujungti Lietuvą, kad ji galėtų priešams atsispirti, koks provincijos didvyris, platesnei Lietuvai reikšmės neturėjęs, todėl tik tos provincijos žmonių atmintyje ir išsilikęs. Jį pirmas iškėlė iš tautosakos, Saronu vardu, Basanavičius. Krėvė, matyti, visai savarankiškai surado toj pačioj tautosakoj platesnių žinių apie jį. Skirtinga kiekvieno apėrcpcija vertė skirtingai į tai reaguoti. Basanavičiui jo vardas priminė Sargoną ir rėmė jo teoriją dėl lietuvių giminytės su senovės rytų tautomis. Krėvė Šarūnas gal sudomino kaip romantikų „audringasis genijus“. Matyti, jam daug suteikta ir autobiografinio paties kūrėjo bruožų. Šarūnas imamas, visų pirma, kaip žmogus, ne kaip istorinis asmuo, kunigaikštis. Paties Šarūno ir kitų veikėjų psichikos analizė čia yra svarbiau kaip epochos vaizdas. Dėl to autorius tik pačioj veikalo pabaigoj („Saulėi tekant“ 246 p.) labai nežymiai nurodo veiksmo laiką. Šiuo atžvilgiu Krėvė eina tautosakos keliu, kur veiksmas irgi vyksta „senais, labai senais laikais“. Juk ir pats veikalas pavadintas „senųjų dienų gyvenimo pasaka“. Tas laiko neapibrėžtumas rodo, kad autoriui maža terūpėjo istoriškoji tikrovė. Ir gal sąmoningai, norėdamas turėti laisvas rankas, jis veikalo veiksmą nukelia į tokią miglotą Lietuvos praeitį, apie kurią vargiai galėtume rasti kokių nors tikresnių žinių. Dėl to istorijos „Šarūne“ nėra nė ko ieškoti. Bet iš to dar negalima išvesti, kad „Šarūnas“, vaizduodamas senovę, bet nebūdamas istorinis veikalas, negali būti ir realistinis. Juk ir „Hamlete“, kur siužetas taip pat istorinis, ne kiek tos istorijos terasime, o vis dėlto tai realistinis veikalas. Ir „Šarūno“ „res“ yra ne specifiniai to ar kito laikotarpio išviršinio gyvenimo bruožai, bet tos žmogaus dvasios gyvenimo sritys, kurios nuo laiko nė kiek nepareina. Laikas, tam tikra epocha čia yra tik plotmė veiksmui išdėstyti, lyg siena paveikslui pakabinti. Į patį paveikslą, ne į sieną nori atkreipti žiūrovų akis dailininkas. Be to, tokioms kaip Ša-

rūno aistroms pasireikšti primityviškoji senovė labiau buvo tinkama kaip mūsų konvencionalumo laikai.

Liaudies epo apie Šarūną pagrindas, kaip rodo Krėvės surinktos legendos ir dainos, yra buvusi šeimos tragedija — marčios ir anytos nesutikimas ir anytos šmeižtas, kuriuo patikėjęs sūnus nužudo žmoną ir paskui keršija motinai. Tas pats dalykas ir „Šarūno“ tragediją sudaro. Šiuo atžvilgiu „Šarūnas“ galėtų pasirodyti lyg realistinė drama, kurios problema būtų: kaip vyras, mylįs savo žmona, gali ją nužudyti?

Iš antros vėl pusės galima būtų iš to veikalo išvesti net idėja, kuri pareikšta Gelovinio žodžiais: „Kas daro kitiems tai, ko jie patys, nenori, nors ir su nauda ar be naudos jiems, blogai daro: veltui patrūks, ir darbas tau niekais nueis. Juo pasinaudos, bet kiti“ (II, 246).

Šarūnas nori sujungti Lietuva, kad ji galėtų priešams atsispirti, bet žmonės jo nesupranta, laiko jį paprastu despotu, ir jis žūsta, o jo darbas pasinaudoja Mindaugis. Jei Šarūno drama būtų tik ano Gelovinio išreikšto principo iliustravimas, tai ji būtų grynai idealistinė. Bet taip nėra. Ir šitas nesuprastas ir neįvertintas Lietuvos jungimas, taip pat kaip ir Šarūno šeimos tragedija, nėra pats pagrindinis dramos dalykas. Kad šeimos tragedija nėra „Šarūno“ svorio centras, matyti jau iš to, kad Šarūnas su Voverė pirmą kartą suvedamas tik antrojoje dalyje (IV tom., 155 p.). Šeimos dramos katastrofa įvyksta prieš pat viso veikalo katastrofą, bet viena ir antra visiškai nėra susijusios. Tragedijos esmė, joj turi įvykti herojaus asmenybės žuvimas (mirtis, pamišimas, beviltiškas nusiminimas). Šeimos tragedijoje žūsta Voverė, taigi ji yra tos tragedijos herojė. Bet pats veikalo pavadinimas „Šarūnu“ aiškiai rodo, kad pats Šarūnas yra jo herojus. Šeimos tragedijos katastrofai įvykus, „Šarūno“ veiksmas dar nesibaigia, jis turi eiti toliau ir eina ligi paties Šarūno žuvimo. Tiesa, tas Šarūno žuvimas yra menkai motyvuotas, labiau panašus į „deus ex machina“, bet vis dėlto jis daugiau turi ryšio su Šarūno veikimu jungiant Lietuvą nekaip su jo šeimos įvykiais. Paties kunigaikščio drama vyksta nepriklausomai nuo jo šeimos dramos, nepriklausomai ji ir baigiasi. Ji ir sudaro veikalo pagrindą. O ta šeimos drama tėra tik svarbiausias to barokinio veikalo ornamentas, bet ne pagrindinis motyvas. Šarūno pavyduliavimas neišgina į pirmą vietą. Jis nuvaizduotas kaip ne sudėtingas afektas, greičiau despoto pyktis dėl jo nuosavybės negerbimo nekaip apviltos ir įžeistos meilės jausmas.

(B. D.).

Pasaulio gyventojų problema

Prof. dr. Fraz Oppenheimer.

(Pradžia „Varpo“ Nr. 1 (4)).

2. Kiek žmonių galėtų ant žemės gyventi.

Nuo to laiko, kai Malthus'as paskelbė savo garsų pranašavimą, jo pasekėjai, — o priešininkų beveik nebuvo, — suko galvas, kada toji pranašautoji galutinė katastrofa turės įvykti. Tai buvo dvasinis žaismas, su tam tikra baime susijęs, tokia, kaip to piliečio „Fauste“, kurią jaučia būdamas tikroje vietoje ir labai toli nuo galo, kai „toli Turkijoje tautos vienos su kitomis kaujasi“. Tokių šiurpulingų problemų yra daugiau. Pav., nuomonė, kad mūsų žemė su kokia nors kometa ar kitu dangaus kūnu susimuš ir pavirs liepsnojančiu rūku; arba: saulė vis šals ir šals, kol pagaliau paskutinis eskimas ant ekvatoriaus vaitodamas sušals, kaip Madacs savo „Žmonijos tragedijoj“ atvaizdavo.

I. Rousseau formulė

Jei mes šiais laikais kokią nors problemą nagrinėjame, tai visuomet prisilaikome tam tikro supratimo, kuris visiškai aiškus yra ir kuris aukštojo rango ekonomistų, jau fiziokrato Turgot, Adomo Smith ir pagaliau, Karl Marx iškeltas buvo: didžioji nuosavybė (Grosseigentum), kaip žemės, taip ir judomo turto, t. y. kapitalo, yra neankščiau galima už atsiradimą neturčių klasės, kaip Karl Marx sako, „laisvų“ darbininkų, kurie savininkams (Besitzern) įdirba žemę, aptarnauja mašinas. Tokia darbininkų klasė negali anksčiau atsirasti, kol visos esančios visuomenės žemės ir, pasaulinio ūkio supratimu, visa žemė apgyventa bus. Didžioji žemės nuosavybė yra ne anksčiau galima, kol, jei turėti omenyį grynai ekonominius santykius, t. y. jei neatsižvelkti į užkariavimą ir pavergimą, šitas visiškas apgyvendinimas (Vollbesetzung) vyks tik kurdinantis savarankiai ūkininkaujantiems smulkiesiems ir vidutiniams ūkininkams, kurie būtų nedidesni, kad sujungta vienos ūkininko šeimos darbo jėga galėtų ūkininkauti. Tą išreiškia Jean Jacques Rousseu garsioji formulė: „Nelygybė (t. y. darbininkų klasė) gali gimti tik tuomet, kai smulkūs, vieni kitus liečią ūkiai padengs visą žemę“.

Dabar mes galime lengvai nustatyti maksimalinį skaičių ne bendrai žmonijos, bet kaimo gyventojų. Tik reikalinga žinoti, kiek lauko reikalauja savo reikmenų tenkinimui vidutinė ūkininko šeima: mažiausia vieną hufą*) ir iš kitos pusės — maksimum hufą. Dabar tik reikia kurio nors krašto ar viso pasaulio vaisingos žemės plotą padalyti ir gausime galimą agrarinių gyventojų skaičių. Prie gauto

*) Hufe vakarų germanai vadino smulkų ūkį, kurį buvo galima vienu arkliu apdirbti.

skaičiaus reikia dar pridėti atitinkamą procentą neūkininkų, t. y. tokius žmones, kurie savo gaminius maino su ūkininkų produktų perkeklumi. Tokį skaičiavimą mes tuoj padarysime ir pamatysim: gausim tokį skaičių, kuris poną Malthus'ą būtų labai nustebinęs. Jis pats niekada nebuvo tokių skaičiavimų daręs ir todėl yra galima jam tokių priekaištų padaryti. Nes jis buvo pasirinkęs klaidingą kelią, kuriuo taip pat ėjo didieji jo laikų galvotojai, iš kurio ir šiandieną ne visi galvotojai gali išeiti.

Mes žinome, kad ne anksčiau gali atsirasti darbininkų klasė, kol visos žemės nebus apgyventos. Bet, nežiūrint to, Europoj darbininkų klasė yra jau nuo pat istorijos pradžios. Reiktų manyti, kad visa žemė jau seniai apgyventa. Rodosi, kad jau savarankių ūkininkų kurdinimui nebėra niekur vietos. Čia ir glūdi ana klaida, kuri buvo priežastis klaidingų išvadų.

Žemė gali būti dviem skirtingais būdais „visiškai apgyventa“. Pirmiausia — kolonizuojantis ūkininkams pagal Rousseau schemą, vadinasi, kad maži ūkininkų ūkiai siektų vienas kitą, kol jie, tokiu būdu, apgyvendins visą kraštą. Šiuo atveju, aišku, nebebūtų vietos nė vienam naujam ūkininkui. Žemė gali būti visiškai apgyventa ir kitu būdu, būtent: didžiuliai, *vieni kitus liečių riterių dvarai visą žemę apgyvendina*. Jau to pakaktų darbininkų klasei atsirasti, bet dar negalima sakyti, kad ūkininkų kurdinimuisi nebėra daugiau vietos. Nes tokie dvarai, suprantama, nereikalauja intensyvaus ūkininkavimo. Žinoma, reikalinga, kad jie visiškai arba dalinai kultūringai būtų dirbami. Jie gali būti labai ekstensyviai dirbami taip, kad prie didesnio intensingumo daug daugiau žmonių turėtų dirbti ir galėtų gyventi; bet jie gali būti net labai mažai dar dirbami.

Apie šią galimybę vargu ar buvo kas rimtai pagalvojęs iš anų laikų tyrinėtojų, o užvis mažiausiai Malthus. O visgi ši galimybė yra istorinė tikrovė. Adam Smith, rašydamas apie tautų kraustymosi laikus, šit ką sako: „Laike ilgų sumišimų vadai ir karvedžiai patys įgijo ar užgrobė daugiausiai anų kraštų žemių. Didžioji dalis tų žemių buvo neapgyventos, tačiau nė mažiausia dalelė tokių apgyventų ar plynų žemių neliko be savininko. Viskas buvo nusavinta, ir veik viskas kelių savininkų“. Kitais žodžiais tariant, kariškoji bajorija užgrobė žemes beveik visoj Europoj ir neleido nugalėtoms klasėms kurdintis, ir su aiškiu išrokavimu, būtent: kad sukurtų darbininkų klasę, be kurių jų žemės nė mažiausios naudos neduotų. Tuo ir yra ši apgaulinga išvada susekta, apie kurią mes kalbame. Išvada, kad nebėra daugiau vietos naujiems ūkininkams, nes jau dėl visos žemės apgyvendinimo atsirado darbininkų klasė, yra klaidinga.

Jau vienas šitas supratimas reiškia Malthus'o mokslo ir su juo surištų buržuazinės teorijos išvadų katastrofą. Jos yra atsiradę todėl, kad nebuvo istorijos arba, kad ji neveikė. Jos niekada nebuvo iškėlusios

užkariautųjų smurto veikimo visuomenės ūkyj, tačiau visuomet pašnibždoms nurodydavo, kad visuomenė visai ramiai prie dabartinės padėties atėjo. Jos niekada nebuvo iškėlusios klausimo, dėlko dar ir šiandien pas mus tokios stiprios institucijos yra, kurios dėka smurto atsirado ir kažkaip veikia į visuomenės ūkį į gaminių pasiskirstymą. Mūsų traktavimas parodo, kad šita nuomonė yra visai nepatvari. Bet tai yra dalykai, apie kuriuos mes jau pirmoj savo paskaitoj kalbėjome.

Šiaip ar taip mes pripažįstame, kad ši problema jokių kitu būdu negali būti išspręsta, kaip tik imantis dalybos pavyzdžio, kurio Maltus'as neatliko ir be kokio nors atsižiūrėjimo į bet kokius priepuolamus nuosavybės santykius, kaip kruvina istorija juos sudariusi yra.

II. Dalybos pavyzdys.

Vadinas, pradėdame savo apskaičiavimą. Anot Albrecht'o Penck'o ir Lämmel'io (jo „Socialphizik“) sausažemio paviršium, neskaitant dykumų, stepių, vandenynų ir polių sričių, yra 134 milijonai kvadratinų kilometrų naudingos žemės. Atskaičius apie vieną ketvirtadalį nuo to skaičiaus būtiniams miškams, liks 100 milijonų kvadratinų kilometrų arba 10 milijardų hektarų ūkiui tinkamos žemės. Tuo mes surandame dalinamąjį. Pamėginkim dabar surasti daliklį, būtent maksimalinį žemės plotą, reikalingą vidutinei ūkininko šeimai be samdinių kaime. Pagal Vokietijos agrarinės statistikos bendrą pažiūrą, vienai galvai pakanka vieno hektaro, vadinas 5—7 ha pakaks vienai šeimai, kad ji galėtų savarankiai gyventi. Suprantama, nederlingose vietose ir prie blogesnių susisiekimo priemonių reikalinga daugiau žemės. Apie 15 hektarų ariamo lauko plotas atrodo maksimumas, kurį šeima savomis jėgomis, prisitaikydama šiek tiek prie laiko gali apdirbti. Užtat geros žemės ir prie geresnių susisiekimo priemonių daug mažesnis plotas tereikalingas. Reino krašte ir Vakarų Europoj jau ant dviejų hektarų ūkininkas neblogiausiai verčiasi.

Darydami šiuos apskaičiavimus gausime, kad žemė bus tik tuomet visai apgyventa, kai turės apie du milijardu vieną kitą liečiančių ūkininkų sodybų, arba 10 milijardų agrarinių gyventojų. Aišku, visas šis apskaičiavimas yra labai sumariškas, bendras. Į šį skaičių tik apytikriai tegalima žiūrėti. Gali būti keletas milijardų mažiau arba daugiau, kurie prie esamosios technikos jau šiandien kaipo agrarai ant šios planetos galėtų gyventi. Mūsų apskaičiavimai nėra visai tikslūs. Mūsų vaisingo ploto sąvoka apima laukus tarp visų platumo laipsnių iki ašigalių sričių; apima taip pat žemes, kurios yra veik visai nevaisingos, kaip Marko smėlynai, ir trąšiausias Egipto, Javos ir Brazilijos žemes. Taip pat ir atskiram žmogui reikalingas plotas imtas čia tik apytikris. Jei mes civilizuotiems kraštams nustatytą ribą iki vieno hektaro tikslumo apskaičiuoti galime, tačiau vis dėlto labai menkai težinom kokio ploto reikia tropikų gyventojui. Jam reikia,

žinoma, daug daugiau nei vieno hektaro. Egipte, pavyzdžiui, pakanka keletu šimtų kvadratinų metrų, tačiau tropikų kraštuose šis minimumas gali žymiai didesnis būti. Visa tai skaičiuojant reikia turėti galvoj, kad mūsų patiektąsias skaitlines teisingai įvertinti. Jos yra labai apytikrės. Tačiau šiame atvejoj to pilnai pakanka. Turim priminti, kad, šią problemą sprendžiant, kaip sena patarlė sako, trupiniai nesvarbu, kuomet rieškučiomis semiam.

Su šia pastaba leidžiamės toliau į apskaičiavimą mūsų dabartinių galimybių.

Kaip jau buvo sakyta, prie agrariškų gyventojų skaičiaus turim dar pridėti atitinkamą procentą neagrarų. Kaip didelį skaitysim šį procentą? Kuomet Vokietija maisto apsirūpinimo atžvilgiu dar savarankiška, „autarkiška“ buvo, ji turėjo apie 50% gyventojų neūkininkų. Arba, kitais žodžiais tariant, ūkininkas pagamina dvigubai maisto, kiek jis su savo šeima sunaudoja. Vadinas, jis gali išmaitinti tiek pat neagrarų, kurie savo gaminius keičia į maisto produktus. Taigi, galime dar pridėti 10 milijardų ne iš žemės ūkio gyvenančių gyventojų. Čia mes dar neminim tų pragyvenimo išteklių, kuriuos mums upės, jūra ir iškirsti miškai — visas ketvirtis bendro ploto duoda. Kaikas gal mums primes, kad šalis jau taip tirštai apgyventa yra, kaip mes nurodėm ir jau negali tokį didelį perteklių duoti. Šitokį prieštaravimą, kaip tai iš pirmos mūsų paskaitos matyti, mes laikome ne visai teisingą, bet mes norim čia į tai vistiek atsižvelgti. Mes redukuojame, vadinasi, skaičių kalnų darbininkų, jūrininkų, medžiotojų ir miškininkų, amatininkų, pramonininkų, pirklių, valdininkų ir praktikuojančių laisvų verslininkų iki pusei apskaičiuoto skaičiaus, ir gauname 15 milijardų žmonių, kurie jau šiandien, turint galvoj dabartinę techniką, ant žemės galėtų gyventi.

Jau šis apskaičiavimas žymiai pralenkia kitus esamus apskaičiavimus, nors jie yra daryti turint omeny didžiausią gyventojų tankumą ant žemės, koks tiktai yra galimas; tuo tarpu mūsų padarytas tokiose apyptovose, kad dabartinė žemės ūkio technika būtų jau nebeapatobūlinama. Anglų geografą Ravenstein, 1891 metais, priėjo maksimalų skaičių, kuris vos vieną trečdalį ką tik mūsų apskaičiuoto skaičiaus tesiekia. Keletą metų vėliau prūsų statistikas Fircks gavo 9 milijardus; kadangi jis beskaičiuodamas suklydo, tai tikrumoj maksimalis gyventojų skaičius gavosi kiek mažesnis negu 8 milijardai. Metodai, kuriais abudu naudojosi, buvo šie: iš patyrimo žinoma, kad Europos tautos ligi tol autarkiškos, savarankiškos, svarbiausių pragyvenimo priemonių—javų atžvilgiu buvo, kol jų gyventojų tankumas neprašoko 83 galvas viename kvadratiname kilometre. Jei šis skaičius perviršijamas, tai turi būti importuojami javai. Abu apskaičiavimai prileidžia, kad žmonės trūkstantį pragyvenimo priemonių negali pasigaminti arba, kitais žodžiais tariant, kad čia maksimalio tankumo

pasiekiama natūraliu keliu. Jei šis prileidimas būtų teisingas, tai būtų labai lengva maksimalų skaičių susekti: tereikia esamą vaisingą plotą be būtino miškų ploto padauginti iš 83, ir uždavinys būtų išspręstas.

III. Klaidingas apskaičiavimas.

Sakysim, kad ši sąlyga nelaimei, arba geriau laimei, yra neteisinga, ir visas apskaičiavimo pavyzdys netinkamas. Moderniškosios pramonės tautos ne dėl to įvairius importuoja, kad negalėtų jų pasigaminti, bet dėl to, kad nenori gaminti, ir dėl to, kad joms daug naudingiau yra atitinkamą javų ir mėsos kiekį išsimainyti į savo pramonės gaminius, negu maisto reikmenes patiems gamintis. Kitaip sakant: pakol retai apgyventi grynai agrariški vaisingų žemių kraštai pigiai teikia rinkai didelį maisto perteklių, pramonės kraštams nėra reikalo savo žemės ūkį prie aukštų išlaidų intensyvuoti vien tik dėl to, kad reikalingieji javai būtų pačių gaminami. Pigiau apseina importuoti kviečius arba šaldytą mėsą iš Argentinos, negu viduj patiems gaminti. Jei, patankėjus gyventojams visame žemės paviršiuje, pakiltų maisto kainos, tai pramonės kraštai atsidurtų tokioje padėtyje, kurioje, priešingai, savi gaminiai būtų pigesni, negu importuoti, tai tas būtų daroma. Problema, kiek žmonių ant žemės išmisti gali, šiuo apskaičiavimu nėra iš tolo nepaliečiama.

Visai kitą kelią nurodė Ballod'is. Jis apskaičiavo plotą, kuris šiandien yra reikalingas vienam žmogui išmisti, ir rado: turtingoj Amerikoje 1,2 hektaro, Vokietijoje $\frac{1}{2}$ hekt. Japonijoje $\frac{1}{8}$ hekt. imant kraštutiniausį derlingos žemės minimumą. Pagal tą apskaičiavimą, galėtų apie 2,3 milijardus žmonių gyventi, jei jie reikalautų gero amerikiečio maisto, apie 5,6 milijardus, jei jie vokiškai maitintųsi, ir apie 22,4 milijardus, jei jie norėtų arba turėtų tenkintis šykščiu japonišku maistu. Panašų apskaičiavimą padarė vokiečių geografai Penck'as, remdamasis tikrai esmingai komplikuotais ant žemės paviršiaus esamo derlingų žemių talpumo „spėliojimais“, žymėdamas įvairius žemių talpumus pagal jų natūralų vaisingumą laipsnį. Rezultatas mažai kuo tesiskiria nuo kitų. Jis gauna didžiausią gyventojų skaičių — apie 16 milijardų, tačiau mano, kad galėtų pasiekti tik pusę to didžiulio apytikrio skaičiaus, būtent: 7689 milijonus. Neseniai, laikraščiu žiniomis, Harvardo universiteto profesorius Edward M. savo knygoje „Žmonija kryžkelėje“, kaip maksimumą, 5,2 milijardus suskaičiavo. Gaila, kad šioji knyga man iki šiol nebuvo prieinama. Man atrodo, kad jis prie savo pesimistinių išvadų taip pat panašiais apskaičiavimais bus priėjęs, kaip ir jo pirmtakūnai. Šie apskaičiavimai, pagaliau, visai nereikalingi.

Čia bus padaryta didelė logiška klaida, nes iš tokio komplikuošto dalykų junginio tik vienas faktorius tepabojamas, gi visi kiti, be atodairos, laikomi negyvi ir neįtakingi. Tam pailiustruoti paimkim tokį pavyzdį: kas manytų, kad kūdikis augdamas nesi-

keistų, — turėtų būtinai pagalvoti ir apie sunkius jo ateities rūpesčius. Normaliai betgi žmogus neauga taip, kad kartu neaugtų jo inteligencija, jo raumenų jėga ir sugebėjimas naudotis šia jėga. Tokiu būdu, kuomet jis užauga, gali pats savim rūpintis. Lygiai tokia pat klaida yra ir čia padaryta. Galvota apie tai, kad auga tauta ir mažėja maisto atsarga, tačiau nepamanyta, kad per tai neišvengiamai pakilusios kainos taip pat neišvengiamai padaro atmainų ūkio srityj ir gamyboj, kas pakeičia visą vaizdą.

Mes aiškiausiai pripažįstame, kad baisi klaida būtų čia padaryta, jei mes įsivaizdintume sau, kad vienas inteligentiškas žmogus, medžiotojo arba piemens būklėj, imtųsi spręsti mūsų klausimą; tik, jam turėtų žinomas būti vaisingos žemės didumas. Kiekvienam medžiotojui reikalinga apie 50 kvadratinių kilometrų, piemeniui mažiau pusė kvadratinio kilometro. Medžiotojas gautų maksimalinį gyventojų skaičių, kuris nė trijų milijonų nesiektų, vadinasi, mažiau negu kad šiandien Berlyne gyvenama. Piemuo gautų apie 300 milijonų, tai yra penktąją arba šeštąją dabar gyvenančių gyventojų skaičiaus. Abu, kaip ir tie mokslininkai, su kuriais mes čia diskutuojame, būtų paėmę pagrindan savo laikų ir būklių maksimalę žemės išnaudojimo techniką. Kokią stambią klaidą būtų jie padarę, tokią pat stambią klaidą daro ir mūsų laikais.

IV. Teisingas apskaičiavimas.

Atrodo, kad spręsdami klausimą — kiek žmonių gali ant žemės gyventi, jokių būdu negalime pasitenkinti tais skaičiais, kuriuos mes jau beveik suradom. Jie yra paremti tik vidutine šiandienine žemės ūkio technika. Bet dar toli gražu iki mūsų ieškomojo gyventojų skaičiaus susekimo. Mes gausime daug didesnį skaičių, jei manysime, kad tobūliausia šiandieninė technika bus pritaikyta visame žemės paviršiuj. Ir šitą sąlygą mes kaip tik esame priversti padaryti. Įsivaizduokime kartu su tyrinėtojais, su kuriais mes čia kovojame, kad technika jau daugiau nebedaro pažangos. Tuomet turės žemės ūkio produktų kainos pakilti. Šitas kainų kilimas padidintų intensingumą tų ūkių, kurie dar yra atsilikę. Šitoks procesas gali tol nesibaigti, kol žmonių augimas vyksta. Mes privalome tos klaidos nedaryti, tai yra, tik vieną faktorių, kaip veikiančį įsivaizduoti, gi kitus, su tuo surištus faktorius, negyvais laikyti. Kitais žodžiais sakant, mes turime klausiti, ant kiek šiandieninė aukštai išsiplėtojusi technika gali padidinti maisto medžiagą. Tą galime sužinoti labai paprastai—apskaičiuodami vaisinguose augaluose esamą baltymų kiekį. Kur yra pakankamai baltymų ir, be to, yra mūsų maistui reikalingas angliavandenių arba miltinių medžiagų kiekis. Kadangi mes šiek tiek iš mūsų fiziologų darbų vaisių žinome, kiek reikalinga per metus baltymų vienam žmo-

guī, tai galime surasti žmonių skaičių, kuris galėtų ant žemės gyventi net ir tada, jei technika jokios tolimesnės pažangos nebedarytų.

Savo traktate apie Malthus'o gyventojų įstatymą, aš esu apskaičiavęs maždaug žmogaus amžiu. Rėmiausi Voit'o ir Pettenkofer'io reikalingo baltymų kiekio apskaičiavimais būtent: vidutiniškai 37,5 kilogramai galvai per metus (palyginamai labai daug). Pagal naujus fiziologijos tyrinėjimus šitas kiekis, pasirodo, yra per didelis. Tik apie pusė tereikalinga. Tačiau: „Trupiniai nesvarbu, kai rieškučiomis semiama“. Tame pačiame, mums nenaudingame, apskaičiavime gavom didesnį skaičių už 200 milijardų gyventojų. Aš ėmiau intensyviausią žemės apdirbimo kultūros būdą: sodnų ūkį šiltadaržiuose.

Man mėgins prikišti, tai esąs juokingas įsivaizdavimas, kad kada nors visas žemės paviršius, kiek jį sudaro vaisingi plotai, būtų apdengtas stiklu. Žinoma, šioks įsivaizdavimas yra juokingas mūsų laikais. Bet jis nėra juokingas, o tiesiog būtinas, prie tų sąlygų, kurias mūsų priešininkai turi galvoj, būtent, kai žmonija nuolatos ir smarkiu tempu auga. Jei, pavyzdžiui, ne taip intensyvių laisvų žemių kultūra žemės ūkyje ir daržininkystėje nebegalėtų taip gausiai duoti reikalingų maisto produktų priaugusiam valgytojų skaičiui, tai kylančios kainos priverstų apdengti stiklu vieną lauką po kito. Šiandieną tas būtų per brangu, nes produktai labai pigūs, jų kainos nepadengtų išlaidų. Prie mūsų sąlygų kainos turėtų būti gana aukštos, kad padengtų išlaidas ir duotų atitinkamą pelną. Be to, šiandieną toks daržų ūkis ir technikos atžvilgiu būtų negalimas, nes nebūtų tam pakankamo kiekio trąšų. Bet jeigu, pagaliau, tiek daug žmonių turėtų ant žemės gyventi, kiek mūsų priešininkai (tik jokiū būdu ne mes) mano, tai norėčiau čia tik priminti, kokių puikių vaisių duoda taip vadinama kinų „naktinio puodo kultūra“. Yra juk žinoma, kad kinuos valgymo dalyvis tik tuomet savo šeimininko namus padoriai apleidžia, kai po valgio paliuosuoja vidurius. Simon apskaičiuoja, kad Uang Mo Khi kaime 835 žmonės viename kvadratiname kilometre gyvena, ir net visai pasitenkinę. Jie gamina ne tik visas maisto reikmenes iš javų ir alyvų ir sau reikalingą vištų ir kiaulių kiekį mėšai, bet ir verpalams augalus, kurie jų rūbams reikalingi.

Vadinasi, apie 200 milijardų žmonių gali gyventi, jei mes pagrinđan imame tiktai dabartinę techniką. Tokį skaičių gautume, jei žmonija daugintųsi 19-jo amžiaus tempu per tokį laiko tarpą, kurį sudaro laikotarpis nuo Karolio Didžiojo karūnavimosi (800 metais) iki mūsų laikų. Ir vis dėlto, galima manyti, kad iki to laiko bus dar pasiekta kai kurie patobulinimai žemės ūkio srityje. Nepaprasti išradimai, kurie tarnauja žemės ūkiui, mūsų laikais nepaprastai dažnėja, ir gaunasi ryškus įspūdis, kad tik nuo dabar pradėdame viešpatauti ant gamtos jėgų. Man teko iš tikrų šaltinių girdėti apie vos įmanomus technikos bandymus: pagaminti iš celiuliozos liekanų, šiaudų ir medžių nuotru-

pų, tinkamą gyvulių pašarui cukrų; oro azoto fabrikacija nuolat didėja; traktorius nuolatos didina arklų perteklių žemės ūkyje. Visa tai turima omenyje gaunant tokį gyventojų skaičių. Paskutiniiais dešimtmečiais Vokietijoje, vidutiniškai, apsėdavo apie 6 milijonus hektarų rugiais, apie 2,2 milijonų hektarų kviečiais ir apie 4,3 milijonų hektarų avižomis. Avižos būna beveik visos sunaudojamos gyvulių, daugiausiai arklų pašarui. Šis vaisius, vadinasi, užima daugiau negu pusę lauko ploto apsėto duoniniais javais. Jei visą šį plotą arba bent didžiausią jo dalį apsėtų duoniniais javais, iš Vokietijos dirvos galėtų virš 50% žmonių daugiau negu dabar gyventi jau nežiūrint to, kad vidutinis ploto derlius dar padidėtų. Panaši pažanga visose srityse yra numatoma. Negalima apskaičiuoti, kokį negirdėtai didelį kiekį intensyvaus žemės rankų darbo pakeičia elektros instalecijos, torielinės akėčios ir t. t. Dar mes nemokame tinkamai išnaudoti vandens ūkio. Jei mes galėtume sulaikyti pavasarį be naudos tekančią vandenį ir juo, lietaus pavidale, galėtume laistyti laukus vasaros karščiais — galėtume tuomet derlių lengvai padauginti. Tebūnie jums leista priminti dabar gana pribrendusį, pigų gamybos jėgos išteklių — neišsemiamą mūsų laukuose durpių kiekį, kurios gal pakeisti anglį. Kas gali palyginti mūsų ūkio gamybos metodus ir būdus, kuriais jis buvo aprūpintas prieš penkiasdešimt metų, su tais, kokiais jis šiandien yra aprūpintas. Turi galva apkvaišti pagalvojus, kad toks technikos išsivystymas bus ir ateinančiam šimtmety.

V. Dažnas nesusipratimas.

Dar vieną priekaištą mums padarys. Reikia sutikti, kad visi šitie ir tolimesni technikos pagerinimai yra ne tik galimi, bet ir būtini, nes, su visuomet augančių gyventojų skaičiumi, žemės ūkio produktų kaina atitinkamai kyla. Bet mums sakys, kad mažai kas galės tokias aukštas kainas mokėti ir čia yra mūsų nagrinėta tolimesnio gyventojų skaičiaus riba... Bet tai būtų didelė nesąmonė. Ar galima, kad pragyvenimo produktai būtų brangesni. Tai reikštų ne ką kitą, kad vartotojas turėtų didesnį savo gaminių kiekį kaip pirmiau atiduoti, kad gautų sau maisto. Turėkime omeny, kad ūkininkas, bet kuriuo laiku, galėjo už tam tikrą kiekį kviečių pirkti porą batų. Po tam tikro laiko galės jis vietoj poros batų dvi poras pirkti. Ar dėl to batsiuovys į blogesnę padėtį atsidurs, kaip anksčiau? Tik tuo atveju, jei jis tiek pats batų pagamins, kaip anksčiau. Bet šis samprotavimas turi tą pačią klaidą, kurią mes jau žinome. Batsiuovys yra geresniais metodais ir įrankiais aprūpintas, kaip anksčiau ir jis gali pagaminti per tą patį laiką daug didesnį batų kiekį. Nors jis didesnę dalį savo darbo produktų turi atiduoti už jam reikalingą maisto kiekį, tačiau jam atliks taip pat daugiau. Ir vėl grįžkime prie mūsų pavyzdžio: jo metinis produktas pirmoj stadijoje galėjo būti 300 porų: jų pusę jis

turėjo maistui ir odai išleisti, o kita pusė tarnavo pirkti gamybai būtinų reikmenų. Dabar su mašinomis jis gali pagaminti 3000 porų per metus. 2400, sakysim, jis išleis maistui ir odai. Jam liks 600 porų, t. y. keturis kartus daugiau, kaip anksčiau. Nežiūrint, kad keturis kartus brangesnė, jis turi keturis kartus geresnes apystovas, kaip anksčiau.

Iš šio nagrinėjimo gaunasi: bet koks apskaičiavimas galinčio ant žemės gyventi žmonių skaičiaus maksimo yra negalimas. Ribos grįžta vis atgal, juo žmonės tankiau įsikuria; nes su šiuom tankumu ir net smarkiau technika auga. Jei absoliutinę ribą norėtume surasti, tai reiktų imtis tų pačių priemonių, kurių Puouillet ėmėsi. Jo apskaičiavimu, žemei užtenka saulės energijos, kad žemė galėtų 100 milijonų tonų gyvų substancijų išlaikyti. Tuomet būtų kraštutinė riba trys bilijonai arba trys milijonai milijonų: dvidešimt tūkstančių galvų viename žemės paviršiaus kvadratiname kilometre, arba šeši tūkstančiai viename kilometre bendro ploto su vaudenytais. Tai yra, be abejo, negirdėtas padidinimas, nes tiek žmonių negalėtų ant sausžemio taip susispaudusiai gyventi. Taip turėtų jaustis žmonija, jei šiandien visa ant užšalusio Bodeno ežero arba Vight salos būtų apgyvendinta.

IV. Dabarties klausimas.

Paskutinis yra šis klausimas; ar čia randasi toji problema, kuria mūsų laikais reiktų užsiimti. Jei prof. East arba vienas jo bendrininkų teisingai manytų, tuomet, be abejo, jis mums duotų stiprų pagrindą. Jis apskaičiuoja, kad nelaimės skaitlinę mažiausiai už šimto metų pasieksime: tuomet prasidės kova dėl būvio iki peilių ir negirdėtos, nesibaigiančios mirties. Laimingi esam, kad apie tai negali būti kalbos. Mūsų apskaičiavimai rodo, kad ribos nepasiekiamai toli nuo mūsų randasi, nors žmonija tuo pačiu tempu ir toliau augtų kaip XIX amžiui. Pavojum, kuris gal galėtų ketvirtam tūkstantyj, gal trečiojo tūkstančio pabaigoj ištikti, mes turėtume, taip mums rodosi, smarkiai rūpintis.

Tačiau ar žmonija gali ir toliau devyniolikto amžiaus tempu augti? Mes netikime! Mūsų laikų charakteringas bruožas yra greitas mažėjimas gimimų, kuris Prancūzijoje jau nuo senai negali prašokti mirimų skaičiaus ir Vokietijoje su bauginančiu greičiu mažėja. Prieš tokį baisų pavojų pradėjo kovoti mūsų moterys paskelbdamos gimdymų streiką. Kaip sakoma, gandraus beveik jau prijaukintas. Aukštos civilizacijos tautos privalo daugiau galvoti apie gyventojų mažėjimo pavojų, bet ne apie jų perteklių. Mes turime pagalvoti, kaip šitą civilizuotų tautų ir rasių savižudybę prašalinti galėtume. Vienintelė priemonė — tai platus išrišimas taip vadinamo socialinio klausimo, su kuriuo kartu išsprendžiamas ir toji karti politinė problema. Keliant

ūkį ir mokslinant atsilikusias tautas ir rases bus prieita, kad vidutinis vaikų skaičius ne kils, bet mažės. Visur pasaulyje randame mes proletarijato padidėjimą tik proletarijate. Tai reiškia, kad „proletariat“ yra ne kas kita, kaip vaikų gamintojas. Nereikia pamiršti, kad Malthus savo teorijai davinius ėmė iš Anglijos gimimų skaičiaus laike socialinės įstatimdavystės; tuomet darbininkų šeimos gavo juo didesnę paramą iš viešų pašalpų, juo daugiau turėjo vaikų.

Mes turime itin iš moterų emancipacijos, kuri laimingai plečiasi, daug laukti. Galime su didžiausia tikrybe tvirtinti, kad vidutinis ištekančių moterų amžius žymiai didėja, t. y., kad moterys daug vėliau išteka dėl to, kad daugiau išsilavintų ar sau kraitį sukrautų. Jei moterys vidutiniai vietoj 18 arba 19 metų išteka 25 arba 26 metų, tai tuom vaikų skaičius trečdaliu arba ketvirtadaliu sumažėja. Čia reikia taip pat paminėti, kad moterys, kurios suaugęsnės pirmą kartą gimdo, yra mažiau vaisingos. Plačiai išmokslingos moterys supras savo pareigą—savo tautą mažiausiai esamam kieky palaikys. Jos bus ne kaipo gimdymo mašina, bet gimusių vaikų pavyzdingos slaugytojos ir auklėtojos. Reikia kalbėti ne apie žmonių kiekybę, bet apie kokybę. Reikia šį elementarinį prokreacijos procesą valdyti taip, kaip yra valdoma elementarinė garo ir elektros jėga. Tas turi gimti ne dėl baimės, kaip Malthus siūlė, bet dėl dorovingos vidaus jėgos ir sąmoningo savarankaus susivaldymo; ne blogiems norams, bet geresnio gyvenimo troškimui.

Apžvalga

Sukaktys—paminėjimai

Vėl paviliojo auką kapai...

Vėl mirė vienas iš tų, kurie visą gyvenimą svajėjo apie gražiąją Lietuvą ir tam idealui darbavosi, vėl mirė iš tų, kuriems Lietuva buvo viskas.

Mirė mūsų dainius Maironis - Mačiulis, mirė visų gerbiamas ir mylimas, mirė artimas tiems milijonams, su kuriais per visą savo gyvenimą vienu jausmu jautė, viena mintim mintijo, drauge su milijonais vargo, kentėjo dejavo, guodė. Dar daugiau, — milijonų kėlė dvasią, milijonų širdyse uždegė meilę savojo krašto.

Jo kūrybos žodis virto tautos balsu, jo dvasia, tautos dvasia, bendra nuotaika. Jo kūryba — paslaptingi spin-

duliai, kurie užbūrė žmonių širdis, pavergė mintis.

Ir ką jis rašė?

Rašė tik nuoširdžias dainas. Dainas, kuriose spindi idealisto siela, kurios palietė savo turiniu tik mažą sritį — pavergtą Lietuvą, jos grožį, jai savą meilę ir nuolat šaukė tautiečius, primindamas praeitį, mylėti tėvynę ir už jos laisvę kovoti. Ir tai pakako laisvės išalkusiai, vargo spaudžiamai tautai. Tauta jį išgirdo, nors jis ne-vartojto nei gausių sušukimų, nesvaide perkūnu, nemėtė keršto. Jis kalbėjo ramiai, taikingai; jis tik konstatavo gyvenimo blogumus ir išvadoj — dėl jų kentėjo, dejavo ar kreipėsi į dangų, kad jis tuos blogumus sumažintų šiame pasauly, arba kad už juos atlygintų antrame gyvenime. Kiek čia ra-

cionalumo — aišku, bet vis dėlto faktas lieka — tauta jį suprato, tautos jaunimas su juo žengė, nebijodamas pavojų, drąsiai sutikdamas mirtį kovoj už laisvę.

Jis mylėjo tėvynę ne tuščiai šaukdamas bereikšmę sąvoką. Jis mylėjo ją dėl to, kad ji yra graži šalis, kad ji be galo varguos paskendus. Jo tėvynės meilė yra tas pats, kas meilė skurdo, meilė tamsių žmonių, kurie iš visų pusių skriaudžiami. Jis pats pasisako savo meilę tėvynei:

„Tau puikūs pečių neapsuko šilkai,
Tu proto netemdai grožybe, —
O tu tik viena širdies raktą radai
Slapta savo skausmo gilybe!

(Pirmoji meilė).

Del to jo lirika persisunkus liūdesiu, skausminga, kaip ir šalis, kurią jis dainavo. Jam liūdna buvo tėvynės dabarties, nors jis intuiciją puikiausiai jautė, kad „aušra naujos gadynės teka“. Toji aušra bus ne tuojau:

„Negreit su saule išauš dar rytas.
Miega aplinkui naktis“.

(Vilnius).

Jis matė ilgą Lietuvos Golgotą, kol pasieks ji pagaliau naują rytą.

Ir kokias daro dainius išvadas. Jis ramiai sau kviečia:

„Pirmyn į kovą už tėvynę
už brangią šalį Lietuvos“.

Aišku, į kultūrinę kovą. Jis visada tvirtina:

Ne vien kalavijas bevaldo šiandieną
Bet meilė, tikyba, šviesa...“

(Geresnių laikų viltis).

Arba vėl:

„Kas kardu kariauja nuo kardo ir
žūva“.

Deja, dainius klydo — kalavijas valdo, kalavijas tik skelbia teises mūsų laikuos. Bet toji klaida pasirodė men-

ka: kai tauta jau buvo jo dainelių perauklėta, kai ji siekė vieno idealo, kai ji mylėjo savo bočių palikimą ir puikiai savo siekimus suprato ir buvo pasiryzus pasiekti — karda ji greit pramoko vartoti ir parodė jo galia.

Nevengė dainius ir atvirai prakalbėti nuskriaustojo vardu. Tik ir čia be jokios neapykantos, be skaudesnių šūktelėjimų. Ir čia jis ramus, talkingas, gal net perdaug kunigiškas. Apskritai jį socialė nelygybė maža interesoja, jam svarbu, kad jie visi būtų lietuviai ir mylėtų Lietuvą. Štai gana ugningas posmas prieš pasaulio netikusią tvarką:

„Kas vargdienį žmogų, beturtį pri-
glaus,

Kad rūmams paskirta žibėti?

Kas širdį parodys dėl vargšo tam-
saus,

kad nėra už tai kam mokėti?

(Beturčiams).

Bet lygiai jis patenkintas ir tokiuo peizažu:

„Kaip puikūs dvarai tavo, tėvyne,
Baltai iš sodnų žalių sau kyša...“

(Lietuva brangi).

Žmonių laisvinimo būdai jo neinteresoja. Tomis temomis jis tik pade da skurdžiui dejuoti. Jis skurdą matydamas kentėjo ir buvo pasiryzęs tuojau kreiptis į Dangu.

Nepasireiškė Dainius nei erotinėje meilėje. Kiek kartų prasiveržia tieji jo jausmai, tiek kartų dainius juos užgniauzia ir pasiskundžia tik skausmu:

„Širdis krūtinėje man plyšta,
Bet žaist jausmais aš negaliu...
Sudieu! Kas buvo nebegrįžta!
Ir mums nebet vienu keliu!!!

(Mano b. draugui).

Erotinė meilė vaizduojama poemose (Jadvygos, Danutės) dramine (Eimučio su Laimute) perdaug schematiška, banali, be didesnių sielos pareiškimų.

Bet užtat, kai Dainius paliečia tėvynės meilę, kai jis sielojas dėl savo krašto — tada jis žavus, tada jis neturi lygaus mūsų literatūroj. Čia jis savo klasine eilėdara pareiškia tiek meilės, tiek nuoširdumo; tiek įgauna toji jo kūryba vaizdingumo ir lankstumo! Kiek trykšta liūdesio, užuojautos, meilės miškui, senovei ir tėvynei tose eilutėse:

„Miškas ūžia, verkia, gaudžia,
Vėjas žalia medį laužia,
Nuliūdimas širdį spaudžia,
lyg kad replėmis ją gnaužia.

Tu girele, tu žalioji,
Tu, kurią laikai išgriovė,
Tu lietuvi, kurs vaitoji...
Jūs užmirštumėt senovę!..“

(Miškas ir lietuvis).

Arba vėl kiek nuoširdumo:

Graži tu mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai,
Graži tu savo dangaus mėlyne,
Brangi, nes daugel vargų patyrei...

(Lietuva brangi).

Tik didelė meilė sukurti žodžiai paveikė tautą, ją išsiūbavo lemiamam žygiui. Tik tyrus idealizmas užbūrė jaunimą eiti į apkasus ir guldyti galvas. tik drąsios svajonės apie šviesią ateitį privertė tautą svajone persiimti ir ją siekti. Dainius nugalėjo savo laikus, nugalėjo drauge su milijonais vieningai meile plakančių širdžių. Jis buvo didelis dainius, kurio dar niekas savo itaka tautai dar neviršijo.

J. Šuiskij.

Kun. A. Vienažindžio lirika

(*Liaudies dainiaus 40 metų sukakčiai paminėti*).

Vienažindžio laikų lietuviškoji liaudis, baudžiamos jungo nuspausta, apmulkinta, visokeriopai išnaudojama vargingai gyvena, vos pilvą maitina, o jei koks gudgrašis ir atlieka, tai ir tą patį per savo tamsumą prageria, neva savo vargus besaldindama. Šitos liaudies atstovas, visa galva iš jos

paūgėjęs Vienažindys, jautrios sielos žmogus, kiek geriau suprasdamas ir savo ir viengėnių vargus, iš širdies dugno nusiskųsdamas pradeda dainuoti ir sukuria artimų liaudies nuotaikai apie trejetą dešimčių dainų. Iš jų labiau liaudyje pasklidusios ir mėgiamos yra šios: Kaipgi gražus — gražus rūtelių darželis; Ilgu ilgu man ant svieto; Pasakyk, panaitėle, ar tu mane myli? Oi dainos — dainelės, jūs mano patieka; Sudiev, kvietkeli tu brangiausias; Kur prapuolė tas kelelis, kurs pro kryžių ėjo? Žirgeliai sukinkyti, prie gonko sustatyti; Ar negaili, seserėle, rūtelių rūtelių? Oi tu sakal—sakalėli; Karvelėli paukštuzėli, ko gi tu burkuoji? Oi gi gražus gražus tolimasis dangus! ir kt.

Tų dainų išviršinis stilius yra gana paprastas; netobulas eilučių gale sąskambis, ritmas dainuojamas. Mat, Vienažindys nebuvo aukštos erudicijos žmogus ir visų eilavimo gudrybių nežinojo, ir savo dainas sukūrė beai nuodamas ir begrodamas mizerna garmoška.

Jo dvasios pasaulis neplatus ir užtatai neišsiblaškęs. Kas jo sielos stygas virpino, tas glaudžiai su juo buvo susigyvenęs. Dėl to jis ne blizgučius meisteriškai kalė, bet tik paprasčiausiu būdu išliejo tą, kas krūtinėje nebetilpo.

Vienažindys kurdamas savo giesmes nekopinėjo po aukštą Parnasą maldaudamas mūzų, idant įkvėpimo teiktų, nes jam jų nereikėjo. Jo dieviškoji mūza buvo pati daina, jo paguodų karalienė, o tai dainai vos gražiau išpuošti lietuviška vargais išmarginta dirva tiekė begales žiedų, iš kur jis gražiausius parinkęs ir supynė tos savo „patiekos“, pažįstančios jo sielos bedugnes, mūzos vainikan.

Vienažindžio siela skrendanti aukštyne, siekianti kilnesnio, gražesnio, giliai jautė lietuviškos liaudies visokeriopą dvasišką bei medžiagišką slogą, kuri žiauriai stebė kiekvieną gražesnės minties besisverbiantį spindulį. Ne-

tobulai tepažino jis ir visų slogų versmes, tik jautė, kad bloga, bet kaip ir kuriais keliais eiti nesusivokdamas, gyvenimo bangu, it laivas audroje nulūžus vairui stumdomas, graudžiai dainuoja be jokių planų, be jokių iš ankščiau užsibrėžtų linių, be centrinio taško, tik taip, kad širdžiai būtų lengviau. Dėl to nematome jo lirikoje nei aiškių politišku sumetimų, nei gilesnės tautiškos minties, dargi visuomeniški reikalai tik tiek paliesti, kiek jie tiesiog su pačiu vargu susiję, bet ir čia jokios problemos jį nesprenžia.

Nori pažinti Vienažindį ir tą visromenę, kurioje jis gyveno — paklausk jo dainų: jos viską išteigs. Šitų trumpūtis turinėlis. Kol dar Vienažindis jaunas, kupinas gyvenimo entuziazmo, lakia dvasia, dar neužnuodytas apsvylimo kartelėmis, jį nūjau nimo rately. Sveikos dvasios sodžiaus jaunimui, nors ir spaudžiamam sunkių dienos darbų, tačiau tebesant už tėvų nugaros daug čia jam kas rūpi — e by tik linksniau pagyventi. Laisvi, sakant, niekas dar gerklės negrauzia. Daina, ypač sodžiaus jaunimo — pulsas. Lai plyšta dainos aidais sodžius, laukai, trakos, girios. Ar leisi apsilenkti kitų sodžių jaunimui, juk ne tik negarbė, bet ir gėda. Nebeužtenka esamų dainų jausmams išlieti, kurių tiek daug; reikia sudėti naujų. Vienažindžiukas iš kailio nerias: jo ratelio jaunimas turi gražiau ir „slauniau“ už kitus dainuoti.

Vienažindžių Antanas ima sugalvoti vis gražesnes dainas ir lenktyniuodamas su lakštingalomis dainos sparnais išlekia ligi padangių. Tose savo jaunimo dainose jis entuziastiškai šaukia linksmintis, kol jauni, kol kaklo niekas negrauzia, kol visi mylėdami takus kvietkomis kloja. Iš šios rūšies dainelių, manding gražiausiai išdainuotas lietuviškas rūtų darželis, jo savininkės kuklia širdies giesme.

Tačiau neilgai Vienažindžio sielai gyvenimas linksmai šypsojosi. Juo toliau, juo labiau jo džiaugsmų saulutę

užtemdina rūstūs liūdesio šešėliai. Ilgu ilgu pasauly gyventi. Pagaliau po šešiasdešimts trečiųjų metų sukilimo rusų valdžia ištrėmė į Sibirą daug lietuvių, tame skaitliu ir Vienažindžio gyvenimo drauge; čia netikėtai nulūžo paskutinis jo sielos ramstis. Kur prapuolė tas kelelis, kurs pro kryžiųėjo, ašaromis apsiliejęs skurdžiai vieną sau atsiskyres bedainuoja nebemigdamas kiauras naktis. Nebėra kur besipasidėti, kas širdį besupras, jei bent daug verkes berželis svyrūnėlis, ar gal įkalbins lizdo neberadęs paukštelis.

Nebėra kuo „bepasitiešyti“, kur žvelgia iš visur sielvartai sveikina. Silpnėsių nuoskaudos baigia išsiurbti paskutinį lašelį saldesnės nuotikos. Yra žmonių — nėra žmogaus. Pagaliau suiro sveikata ir taip be gražesnės dienos išgyveno ligi apyžilės senatvės, anot jo dainos, belūkuriuodamas, kada Dievulis brangus jį vargdienį nabagą žmogelį, tą menką dulkę bei saulelę dūmo, ileis pasilsėti į dangišką rūmą.

Vienažindys mirė, bet jo Vienažindiškos dainos nemirs. Jos kiekviena guos ir virkdins, kam neišsekęs žmoniškumo jausmas. *J. Gocentas.*

Akademinis gyvenimas

Darbas prasideda

Š. m. rugsėjo 15 d. V. D. Universitete įvyko imatrikuliacijos iškilmės. Iškilmės pradėjo rektorius prof. Čepinskis.

Atsistojimu buvo pagerbti mirę universiteto mokomojo personalo nariai — Maironis ir Dubeneckis.

Paskui prof. Čepinskis savo kalboj apibūdino mokslo reikšmę ir nurodė mokslo įsigijimo metodus ir kelius. Dabar tarp mokslo pažangos ir galybės ir tarp skurdaus ekonominio gyvenimo yra disharmonija. Kai kas net kaltina mokslo pažangą ir išradėjus, kurių dėliai gilėjanti ir aštrėjanti ekonominė krizė. Bet tai obskurantų nuo-

monės. Be mokslo reikalinga ir moralinė jėga, kuri reguliuotų mokslo jėga.

Sakoma, jaunimas — tautos žiedas, bet liūdna, kad tas tautos žiedas šiais laikais užsikrečia smurto ir fizinės jėgos garbinimu.

Reikalinga visuomenės gyvenimo kontrolė, o ne nekontroliuojamas visuomet veda prie smurto.

Baigdamas prof. Čepinskis naujiems studijozams palinkėjo atsidėjus dirbti, nes be darbo nieko negalima pasiekti.

Paskui naujus studentus sveikino šviet. minist. inž. K. Šakenis.

Universiteto sekretorius prf. Raudonikis perskaitė naujai universitetan priimtųjų studentų sąrašą. Po to, sugiedota studentų gaudeamus.

Iš U-to sekretoriaus pranešimo ir vėlesnių papildomų žinių naujai įstojučių studentų skaičius ir pasiskirstymas yra šitoks:

Iki šiol priimta apie 1.300 naujų studentų, be to apie 400 stud. grįžta atgal į universitetą, kurie dėl įvairių priežasčių buvo pertraukę studijas.

Reikia pažymėti, kad priėmimas dar tęsiasi, baigsis tik spalio 15 dien., todėl tikslaus skaičiaus naujųjų studentų dar negalima sužinoti.

Iki šiol į teisių fakulteto juridinių skyrių priimta 127 studentai ir 7 laisvi klausytojai; į ekonominį skyrių — 233 stud., 38 l. kl. Be to dar apie 150 prašymų svarstoma. Manoma, bus priimta apie 80. Tokiu būdu teisių fakultete susidarys apie 485 nauji studentai.

Į medicinos fakultetą priimta: į medicinos skyrių — 123, į odontologijos — 52, į farmaceutų — 49.

Į gamtos matematikos fakultetą priimta 125 studentai. Į humanitarinių mokslų fakultetą — 153 studentai, 3 l. kl. Į teologijos - filosofijos fakultetą priimta apie 70 studentų. Į evangelikų teologijos fakultetą — 8: 4 studentai ir 4 laisvi klausytojai. Į technikos fakultetą priimta 166 studentai.

Metai po metų studentų skaičius didėja, universitetas plečiasi, tik gaila, kad baigusiųjų mūsų universitetą skaičius labai lėtai lipa pirmyn. Reikia manyti, kad naujieji studentai imsis rimčiau dirbti.

Visuomeninis gyvenimas

Valstiečių Liaudininkų rezoliucija dėl katalikų universiteto

1932 m. rugpiūčio mėn. 16 dieną „Lietuvos Žinios“ paskelbė tokią Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Centro Komiteto prezidiumo rezoliuciją dėl Kaune steigiamo katalikų universiteto:

„Iškilus kai kuriems nesusipratimams, mums tenka patirti, kad L. Valstiečių Liaudininkų S-gos Centro Komiteto prezidiumas turėdamas galvoje:

1) kad veikiančios mūsų valstybinės aukštosios mokyklos — Vytauto Didžiojo Universitetas ir Dotnuvos Žemės Ūkio Akademija dabar pakankamai patenkina mūsų aukštojo mokslo besiekiantį jaunimą ir aprūpina valstybę įvairių sričių gerai kvalifikuotais darbuotojais be jokios žalos katalikų tikėjimui;

2) kad susipratusias Lietuvos visuomenės pareiga yra kiek galint mінėtas mokslo įstaigas remti, šalinti jų plėtotės kliūtis ir juo labiausiai stengtis šias mokyklas tobulinti, bet jokiū būdu nesilpninti;

3) kad šiuo metu ne tiek katalikiškosios, kiek klerikališkosios visuomenės plačiai skelbiamas naujo katalikų universiteto steigimas yra mūsų aukštosios mokyklos jėgų ardymas ir turi akivaizdoj vien siaurus kovojančio klerikalizmo tikslus ir mūsų krašto mokslinimui negali duoti rimtos naudos;

4) kad steigiamas vien tik katalikiškas universitetas negalės būti tyrojo mokslo bei mokslinimo įstaiga, o juo labiau, kad renkamos aukos ar kitu būdu įdėti pinigai be naudos žus, ir pats universitetas negalės būti tin-

kamai pastatytas ir taps ne rimta aukštąja mokykla, bet negeistina „diplomų“ gamykla, laiko Katalikų Universiteto steigimą mūsų kraštui nenaudingą ir todėl nusistato prieš Katalikų Universiteto steigimą“.

I tai atsiliepė „Rytas“ (1932 m. 168 Nr.). Šit tasai atsiliepimas:

„Kad valstiečiai liaudininkai, bendrai juos imant, yra tvirtai ir pastoviai nusistatę prieš katalikiškus universitetus, tai kiekvienam mąstančiam piliečiui puikiai yra žinoma. Žinant jų svarbiausius tikslus katalikų kultūros atžvilgiu — tai visai normalu. Bet ar reikėjo Valst. Liaud. Sąjungos Centro Komitetui „turbacytis“ priimant rezoliuciją prieš steigiamą Liet. Katalikų Universitetą? Ir ar sveikas protas ir grynas mokslas leidžia tą rezoliuciją taip formuluoti, kaip liaudininkų vadai ją suformulavo?“

Imsimė jų paskelbtus punktus paileiui:

1) Liaudininkai sako, kad valstybinės aukštosios mokyklos aprūpina jaunimą be jokios žalos katalikų tikėjimui. Jei liaudininkų vadai būtų ištikimi demokratybės ir gryno liberalizmo dvasiai, tai vis dėlto nesimtu kištis į svetimą reikalą. Juk jie neišneša rezoliucijos, kad Lietuvos žydams nereikalinga 12 gimnazijų, ir nesprenžia kelios rabinų mokyklos Lietuvoje reikalingos. Demokratybės be diktatūros priemonių visose šalyse garantuoja ir katalikams apsisprendimo laisvę jų pačių mokslo reikaluose.

2) ir 3) Kad spręsti, ar naujas Universitetas ardo bei silpnina senąjį, reiktų žinoti ir paskelbti, keli profesoriai prasišalina iš V. D. Universiteto ir jį nuskriaudžia. Kiek naujas Universitetas duos mokslinės naudos, liaudininkų vadai kol kas nežino, nes juk reikia duoti progos Un-tui bent keletą metų padirbėti ir pasireikšti. Nepradėto darbo vaisius svėrti ir būtinai rasti juos lengvus — nėra darbas stambios partijos lyderių, o tik netekusių kantybės agitatorių išsišokimas. Mes

laukėme iš liaudininkų daugiau rimtumo.

4) Dar nesamo Un-to pavadinimas diplomų gamykla irgi yra tik pigi agitacinė priemonė „dla prostoj narod“. O gaillestis dėl katalikų aukų „žuvimo“ liaudininkams tikrai neišspaus nė sausus ašarėlės. Tad patartina gaillestingumo jausmus pakreipti tikslesniu keliu: pav., į 40 mil. lt. atiduodamų alkoholio pražūtingai vergijai, betiksliams narkotikams, visokiam išdykavimui, kyšiams ir t. t.

Juk liaudininkų lyderiai tikrai žino, kad Lietuvoje katalikų vis dėlto daug yra ir jie turi teisės net ir savo uždaram rate rūpintis mokslo reikalais. Apie Katalikų Universiteto reikalą jau daug yra prirašyta. Jei liaudininkų lyderiai visa tai skaitė, tai gal teiks prisiminti, kad niekur nebuvo argumentuojama, esą tas Un-tas steigiamas liaudininkų ar kitokių laisvamanių jaunimui, žydams ar protestantams. Jei jų ten kiek ir ateis, tai bus vis dėlto tik išimtis ir ji neturėtų gąsdinti rimtų vyrų. Be to, liaudininkų lyderiams gal pravartu būtų žinoti, kad ir liberališkosios inteligentijos tarpe Katalikų Universiteto idėja turi šiek tiek ir labai rimtų pritarėjų. Teko pripuolamai užgirsti V. D. Un-to kairiųjų profesorių diskusijas šiuo klausimu. Bent pora, liaudininkams labai artimų ir trys, laikomi socialdemokratais, profesoriai pritaria Kat. Universiteto steigimui, nes jie skaito vadinamą mokslinę konkurenciją labai naudingą, ypač valstybiniam Un-tui. Jau daugelis pastebi jaunų katalikų mokslo jėgų prieauglių, o kai kam rūpi ir šitų jėgų tikslus sunaudojimas kultūros, mokslo darbai. Be Kat. Un-to šios jėgos nesulauks tinkamo įvertinimo ir nepareikš pilnesnio mokslinio produktyvumo.

Liaudininkų lyderiai, manome, yra išėję mokslus valstybiniuose universitetuose, o vis dėlto labai silpnai suformulavo savo rezoliuciją, netgi prasižėgdami su liberalizmo ir demokra-

tybės principais: nesikišti į svetimą reikalą ir palikti laisvę kitoms tautos grupėms nevaržomai apsispręsti. O ar tai demokratiška ir liberališka? Tad Kat. Un-tas reikalingas dar ir tam, kad mažintų, bent katalikų inteligentų tarpe, tokius galvotojus, kokiais pasireiškė liaudininkų komiteto nariai“.

Susipažinus su šiuo atsiliepimu, tik pora posakių man pasirodė išdėmėtinių. Būtent:

„Jau daugelis pastebi jaunų katalikų mokslo jėgų prieauglių, o kai kam rūpi ir šitų jėgų tikslus sunaudojimas kultūros, mokslo darbiui. Be Kat. Un-to šios jėgos nesusilauks tinkamo įvertinimo ir nepareikš pilnesnio mokslinio produktyvumo“.

Iš šitų dviejų posakių matyte matyti, kad vadinamojo Katalikų universiteto reikalas yra karjerės reikalas. Žinoma, kur kas maloniau būt Kaune bent docentu negu kur kitur gimnazijos direktorium. Tai viena. Antra, valstybės universiteto filosofijos teologijos fakultetą „trumpinant“ daug kam iš to fakulteto parūpo ateitis. Kur gi neparūps: į akis pažvelgė „baisi“ provincija ir dar „baisesnė“ aukštesnioji ar net vidurinė mokykla.

Pagvildenęs plačiau šį „Ryto“ atsakymą, išvydau, kad „Ryto“ atsiliepimo esama nedoro, nekatalikiško.

Kuo reiškiasi tasai nedorumas?

Gi šmeižimu ir sąmoningu svetimų minčių iškreipimu.

Kas ir kaip šmeižiama?

Gi šmeižiami liaudininkai. Būtent „Rytas“ sako:

„Kad valstiečiai liaudininkai, bendrai juos imant, yra tvirtai ir pastoviai nusistatę prieš katalikiškus universitetus, tai kiekvienam maстанčiam piliečiui yra žinoma. Žinant jų svarbiausius tikslus katalikų kultūros atžvilgiu — tai visai normalu“.

Nors kartais laikytis taisyklės „tikslas pateisina priemonės“ labai patogu, bet, vis dėlto, katalikai nuo jos turėtų atsisakyti. Koks čia „Ryto“ tikslas? Gi, įkalbėjus, kad liaudininkai

— katalikų universitetų ir katalikų kultūros, žodžiu, katalikų, — priešai, išrodyt, kad katalikai prie liaudininkų dėtis ar juos palaikyti negali. Kitaip sakant, „Ryto“ tikslas — liaudininkų susilpnėjimas, o priemonė — melas, nes liaudininkai nėra rimtų ir visuomenei reikalingų, katalikų iškurtų ir laikomų, įstaigų priešininkai ir nėra katalikų kultūros priešai. Jei jie priešingi kam, tai tik katalikų nekultūrai. Tai visa matyt iš pačios liaudininkų rezoliucijos.

Biaurus šis „Ryto“ šmeižtas, bet antrasis dar biauresnis, — biauri aliuzija, kad liaudininkai vergaują alkoholiui, narkotikams, visokiam išdykavimui, kyšiams ir t. t.*) Ir gudrumas to „Ryto“. Pirmu šmeižtu stengias išrodyti, kad prie liaudininkų katalikai negal dėtis, o antru — kad joks padorus žmogus negal prie jų prisidėt. Kad ir šlykščios priemonės, bet vis tiek jos tikslo nepasieks: tų priemonių šlykštumas per daug ryškus.

„Ryto“ atsiliepimo nedorumas reiškiasi dar svetimų minčių iškreipimu. Būtent. Visų pirma liberalizmo liaudininkams primetimu. Neturiu „Ryto“ komplektų, bet gerai atsimenu ne vieną jojo straipsnį, kur demokratizmas ir liberalizmas griežtai skiriamai, tiksliai išrodomas jų priešingumas. Bet čia „Rytas“ dedasi „durneliu“, kiša liaudininkams mintį, kad jie esą demokratai ir liberalai (paprastai šnekan, nesąmonė). — Šis kontradikcijos pakišimas liaudininkų nesuvilios ir į prieštaravimus neįvėls. Ir „Ryto“ manevras nueis niekais.

Liberalizmas reikalauja asmenims ir jų grupėms beveik neapbrėžtos laisvės ir reikalauja iš visuomenės ir valstybės, kad asmenis ir grupes tik gin-

*) „Tad patartina (liaudininkams) gailėstingumo jausmus pakreipti tikslėsniu keliu: pav., į 40 mil. lt., atiduodamų alkoholio pražūtingai vergijai, betiksliai narkotikams, visokiam išdykavimui, kyšiams ir t. t.“

tų nuo žalingų gaivalų: nuo vagių, plėšikų ir t. t. Gi demokratizmas reikalauja, kad visuomenė ir valstybė laiduotų atskirų asmenų ir jų grupių autonomiją, bet drauge iš tų asmenų ir jų grupių reikalauja, kad jie ir jos savo laisvę, savo veiksmus derintų su bendru visuomenės ir valstybės gyvenimu. Visi gyvena vienam, o vienas visiems. Vadinasi, liaudininkai, būdami demokratai, bet ne liberalai, galėjo ir turėjo žodį tarti, jei jie išitikino, kad tas katalikų universitetas gal kenkti bendriems valstybės, visuomenės ir tautos reikalams. Jeigu „Rytas“ nori būt loingas, tai turi stengtis tik išrodyti, kad toks liaudininkų katalikų universiteto žalingumu isitikinimas yra klaidingas, kad tasai universitetas visuomenei bent nekenksias, o gal net būsias rimtas tikro mokslo židiny ir t. t.

Kai dėl žydu, tai jeigu jų asmens ar istaigos pataptų visuomenei žalingos, tai liaudininkai taip pat išdrįstų viešą žodį tarti. Dar liaudininkų patriarchas Vincas Kudirka nėra pamirštas ir nėra pasmerktas. Bet iki šiol liaudininkai žydu gimnazijų ir seminarijų visuomenei žalingumo nėra pastebėję.

Jeigu „Rytas“ pastebėjo, tegu viešai tai išrodo.

Iš liaudininkų rezoliucijos aiškiai matyti, kad jiems visų pirma rūpi ne profesoriai, bet centai ir litai, — jiems rūpi, kad tie centai, užuot tekę nereikalingam katalikų universitetui, tektų reikalingam valstybės universitetui.

„Rytas“ reikalauja duot keletą metų tam katalikų universitetui padirbėti. Tada visi pamatysią, ar jis rimtą mokslo istaiga ar tik diplomų gamykla. Vadinasi, „Rytas“ siūlo eksperimentą, labai brangų eksperimentą. Deja, iš anksto galima numatyti, kad šis eksperimentas duos neigiamų rezultatų. Taip spėti įgalina tas „katalikų mokslo pajėgų priauglius“. Tų pajėgų „priaugino“ Friburgo katalikiškas universitetas ir mūsų teologijos fi-

losofijos fakultetas. Gi ne vienas į Friburgą nuvykęs ir metus kitus pabuvęs, parvažiavo „moksline pajėga“, t. y. Friburgo daktaru. O imkim ir pažvelkim, kiek pabaigė mūsų universiteto humanitarini fakultetą ir kiek teologijos filosofijos. Negalimas daiktas, kad humanitariniam fakultete studijuotų tik mulkiaai ar tinginiai.

Tai gi ne liaudininkai savo rezoliuciją „silpnai suformulavo“, bet „Rytas“ savo atsiliepiamą. Rimti katalikai turėtų ta rezoliucija pasidžiaugti. Iš tikro.

Iš pirmo punkto matyti, kad liaudininkai mano, kad valstybės laikomos aukštosios mokslo istaigos neturi būti katalikų tikėjimui žalingos, kad jomis galėtų naudotis katalikiškoji visuomenė, kaip ir nekatalikiškoji: protestantiškoji, laisvamaniškoji ar bedieviškoji. Tai kas gal liaudininkus kaltinti, kad jie, patys sau prieštaraudami, į katalikų reikalus neatsižvelgia? Iš protinųjų ir dorųjų — nieks.

J. Mantvila.

Darbo pajamų mokeskis

Kultūringose valstybėse žmonėms duodamos lygios teisės ir lygiai paskirstomos prievolės. Bet kraštuose žemesnės kultūros, kur vieni luomai kitus engia, ne tik nėra teisių ir prievolių lygybės, bet atskiriems luomams, klasėms, profesijoms ir asmenims suteikiamos ir didelės privilegijos. Iš mums artimesnių kraštų didžiausių privilegijų šalimi buvo Rusija ir mes būdami joje įkorporuoti labai aštriai tai jautėme.

Niekas taip daug gyventojų neslėgė ir neslegia, kaip mokesčių naštos paskirstymo nelygumas. Prieškarinė Rusijoje inteligentų sluogsniai, dvasininkai, gydytojai, advokatai, inžinieriai ir v. k. privilegijų ir pagarbos atžvilgiu buvo pirmoje eilėje, bet mokeskinė prievolė jų visai nelietė, tiek kiek tas rišosi su jų profesija. Šitoji našta teko vilkti „juodadarbiams“, verslamoninkams, amatininkams ir valstiečiams. Prancūzijoje visų luomų ir profesijų asmens,

pagal jų pajamas mokesčiais pradėta apdėti nuo 1850 m.

Mums pradėjus tvarkytis pagal rusų įstatymus, inteligentinio darbo pajamos iki šiolėi buvo laisvos nuo bet kokių mokesčių, išskiriant pris. adv. padėjėjų mokesčių, kurie turėdavo nusipirkti teises ginti bylas apygardų teismuose ir Vyriausiam Tribunole. Bet tai nieko bendro neturi su asmens uždarbiu. Tai buvo tas pat, kaip kad atidarant kokią nors verslo imonę, kai pirmiau yra reikalingas išsipirkti verslo liudymas (patentas) dar nepradėjus imonei veikti.

Š. m. liepos mėn. 1 d. išleistas „Darbo pajamų mokesčio įstatymas“ (Vyriaus. Žin. 388 Nr.) einant kuriuo mokesčiais bus apdedamos visų sluogsnų ir asmenų darbo pajamos. Tuo būdu bent viena prasme visų piliečių mokesstinės prievolės bus sulygintos. Tai dar nereikiška, kad viskas pas mus jau tvarkoje. Mūsų piliečiai teturi tik popierines pilietines viešojo gyvenimo teises, kurios taip pat tik nuo tam tikro cenzo tepriklauso, o kur visokių ordenų privilegijos. Didelis paskatas šitam mokesčiui įvesti buvo dabartinė ekonominė krizė, kada visos mokesčių pozicijos kas kartas mažėja. Tačiau, nebūnant pranašu, pastudijavus mokesčio tarifą, atrodo vargu ar išdas turės tiek pajamų, kiek įstatymo leidėjai tikėjosi. Pastaraisiais metais asmens verslo mokesčio įplaukdavo apie pusę mil. litų; neatrodo, kad darbo pajamų mokesčio įplauktų daugiau. Laukdami įstatymo tikėjomės, kad jis išeis toks, kad žymiai papildys mūsų tiesioginius mokesčius ir kad palengvins netiesioginių mokesčių našta. Bet šitie mokesčiai užims visai menką mūsų biudžeto poziciją. Pati gi mokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo technika, jei paimti visų privačių ir valstybinių įstaigų ir asmenų darba, daug daugiau kainotų, negu bus surinkta mokesčio suma. Tenka tik pažiūrėti į polic. nuovadą, kada išduodamos mokesčio knygelės. Ten būna susispietusios didžiausios eilės mokėtojų. Bet kas

darysis tada, kai tokias knygeles kas met turės išsiimti visi valstybių ir savivaldybių tarnautojai.

Šitos mokesstinės knygelės, per daug apsunkina ir administracijos organus ir mokesčio mokėtojus ir ypatingai įstaigas, kuriuos daro nuolatinius savo tarnautojams išmokėjimus. Bet iš esmės jos yra visai nereikalingos. Visi išlaidkymai yra galima padaryti visai kitu ir paprastu būdu, nevarginant nei mokesčio mokėtojų ilgose eilėse, neapsunkinant įstaigų nereikalingu inventorium ir visai neįtraukiant policijos į jai svetimą darbą. Šitoji visa procedūra per daug susmulkina įstatymą ir labai mažina jo prestižą.

Įstatymas nuo mokesčio atleidžia mokesčio mokėtojai į metus 2400 litų, Kaune, ir 1800 lt. kitose vietose; žmonai arba vyrui 960 lt. Kaune ir 720 lt. kitose vietose, o kiekvienam kitam šeimynos nariui 480 lt. Kaune ir 360 litų kitose vietose. Čia kyla klausimas, kodėl paimtos tokios skirtingos normos. Juk egzistencminimumo išlaidos negali būti tokios skirtingos. Jei jau nustatytos atleidžiamos normos, tai jos turėjo būti kuo nors pagrįstos. Manau kad geriausias egzistencminimumo rodyklis yra viešai Centralinio statistikos biuro skelbiamos normos. Nors jos dažnai keičiasi, tačiau jų indeksas gali atstoti tikrą egzistencminimumo bazę. Tuomet neišeitų nesuprantamų skaičių. Kodėl mokesčio mokėtojai Kaune leidžiama pragyvenimui 200 lt. į mėnesį, o jo žmonai arba vyrui tik 80 lt., o tėvui, motinai arba vaikui, nežiūrint kiek vaikas metų turėtų, tik 40 litų.

Šitos normos visai neišlaiko kritikos, kadangi jos paimtos iš kur kitur, bet ne iš mūsų gyvenimo sąlygų statistikos metodais išvesta baze.

Nesuprantamas yra Vyriausios darbo pajamų mokesčio komisijos sudarymas. Į ją įeina: Finansų ministerio skirtas iš tos ministerijos tarnautojas, Mokesčių Departamento tarnautojas (abu fisko atstovai), vietos apygardos teismo narys, advokatu, gydytojų ir

inžinierių atstovai. Atrodytų, kad šitų trijų profesijų bus didžiausias mokėtojų kontingentas.

Mums atrodo, kad daug daugiau mokėtojų bus įvairių tarnautojų, kaip valstybinių, taip savivaldybinių, taip ir privatinų įstaigų.

Be to, turime didelę daugybę įvairaus rango ir tikybų dvasininkų. Jie irgi mokesčiais bus apdedami. Tačiau nežiūrint to, kad šitas luomas savo skaičiumi žymiai praneša advokatus, gydytojus ir inžinierius (neliečiant valdininkų) drauge, jie, dvasininkai, kaip ir visų rūšių tarnautojai, Vyriausiojo darbo pajamų mokesčio komisijoj neturės nė po vieną atstovą. Taip pat neturės savo atstovo ir visi amatininkai. O jų, kuriems netenka mokėti verslo mokesčiai, kurie dirba pavieniai, arba su savo šeimos nariais, arba net su vienu samdomu darbininku, yra gana daug ir jie privalo mokėti darbo pajamų mokesť. Kaip parodė praktika, amatininkų atstovai niekur nebuvo išrinkti nė į vietas (prie mokesčių inspekcijų) darbo pajamų mokesčio komisijas, kurias rinko savivaldybės. Tiesa, čia jiems patekti buvo gana sunku, nes jie kaip „becenziai“ ir į pačias savivaldybes nebuvo išileisti.

V-tas.

Naujas susirinkimų bei pramogų įstatymas

Šių metų rugpiūčio mėn. „Vyriausybės Žinių“ 393 Nr. paskelbtas naujas susirinkimų ir pramogų įstatymas. Šiuo įstatymu yra panaikinamas iki šiol veikęs susirinkimų įstatymas („Vyr. Žin.“ 20, 196, 230 Nr. Nr.). Šis įstatymas nuo paskelbimo dienos reguliuoja susirinkimų šaukimą ir pramogų rengimą. Įstatymas suskirstytas į septynias dalis: 1) pareiškiamieji susirinkimai, 2) pareiškiamosios pramogos, 3) nepareiškiamieji susirinkimai ir pramogos, 4) procesijos ir maldininkų kelionės, 5) baudžiamieji nuostatai, 6) skundimai, 7) baigiamieji nuostatai.

1. Įstatymas visus susirinkimus skirsto į dvi rūšis: tuos, kurių sušaukimui reikalinga rašyti pareiškimas ir tuos, kuriems joks pareiškimas yra nereikalingas. Prie pirmos rūšies susirinkimų priklauso visi tie, kuriuos šaukia atskiri asmenys bei organizacijos ir kurie neturi viešo pobūdžio. Tokius susirinkimus šaukiant reikia paduoti prieš tris dienas pareiškimas tos nuovados viršininkui, kurioje susirinkimas yra šaukiamas (§ 3). Pareiškimą turi pasirašyti nemažiau, kaip du rengėjai. Rengėjai turi būti Lietuvos piliečiai, nejaunesni kaip 21 metų amžiaus ir nesuvaržytomis bei nesusiaurintomis teisėmis. Pareiškime turi būti nurodyta: 1) kas susirinkime bus daroma ir kas svarstoma, 2) susirinkimo vieta, 3) susirinkimo diena ir kurią valandą prasideda, 4) susirinkimų rengėjų vardai, pavardės ir gyvenamosios vietos (§ 5). Įstatymas reikalauja pranešti nuovados viršininkui paskaitų santraukas, jei jos susirinkime bus skaitomos, paskaitininkų vardus ir pavardes, gyvenamąją vietą; jei susirinkimas numatomas daryti su vėliavomis, emblemomis, plakatais ar paveikslais, tai prie pareiškimo reikia pridėti smulkus jų aprašymas.

Įstatyme yra numatyta kai kurie apsunkinimai susirinkimo paskelbimui: susirinkimas gali būti paskelbtas tik po trijų dienų įteikus pareiškimą. Be to, įstatymas visus dalyvius taip pat skirsto į kelias rūšis: pilnamečius, kurie nejaunesni, kaip 21 met. amžiaus; subrendusius, kurie nejaunesni, kaip 17 met.; nesubrendusius, kurie jaunesni, kaip 17 met.; ir moksleivius. Susirinkimus gali šaukti tik pilnamečiai. Norint, kad susirinkime galėtų dalyvauti ir jaunesni, kaip 17 met., reikia apie tai pareiškime pažymėti. Nuovados viršininkas jiems gali leisti dalyvauti arba neleisti. Jei leidžia, tai apie tai pažymi pareiškime. Moksleiviai gali susirinkimuose dalyvauti tik mokyklos vyresnybei leidus.

Padavus nuovados viršininkui pa-

reiškima, reikia gauti iš jo pažymėjimas, kad pareiškimas yra gautas (§ 11). Nuovados viršininkas gali tokio pažymėjimo neduoti, „jei susirinkimo padarymas gali padaryti pavojaus valstybės saugumui arba viešajai tvarkai, rimčiai dorovei ar sveikatai“ (§ 13). Šis tryliktas paragrafas ir yra šio įstatymo cinusas. Įstatyme ir, apskritai, mūsų įstatymuose nėra nusakyta, kas yra suprantama valstybės saugumų, rimtimi arba dorove. Kiekvienas nuovados viršininkas gali šiuos dalykus savaip aiškinti. Šis įstatymas skyrėsi nuo buvusio tuom, kad tuomet reikėjo leidimas gauti pas apskrities viršininką. Apskrities viršininkas duodavo arba neduodavo. Dabar tos teisės suteikiamos daug žemesniam viršininkui. Dabar visi susirinkimai ir pramogos priklauso tik nuo nuovados viršininko. Tiesa, įstatymas leidžia nuovados viršininką apskusti apskrities viršininkui, Bet tas jau yra daug sunkiau prieinama. Kaip vid. reik. ministerijos juriskonsulas p. Jakobas rašo, „jai (policijai) yra pavesta žiūrėti žmonių sveikatos apsaugos ir viešojo padorumo reikalai, *šie reikalai yra svarbesni ir už piliečių konstitucijos garantuotą teisę rengti susirinkimus* (man. pabr.): pirmiau valstybės saugumas, viešoji tvarka, rimtis, žmonių sveikata ir padorumas, o paskui jau atskirų piliečių teisę rengti susirinkimus“*). Policijos nuovados viršininkas gali duotą pažymėjimą ir atšaukti (§ 15), tik uždraudimas pranešamas, ne vėliau kaip 24 val. prieš susirinkimo pradžią, jo rengėjui ir tam, pas ką susirinkimas daromas.

Įstatyme yra numatyta ir bendras leidimas susirinkimams. Tokį leidimą gali duoti vid. reik. ministeris. Gavus tokį leidimą, jau nereikalinga kiekvienam kartu kreiptis į nuovados viršininką, tik jam prieš 24 val. pranešama susirinkimo vieta, darbotvarkė ir ar dalyvauja nesubrendusieji. Bendru lei-

dimu šaukti susirinkimus gali uždrausti tik vid. reik. ministeris.

Įstatyme plačiai kalbama apie susirinkimų tvarką. Susirinkime neturi teisės dalyvauti: 1) ginkluoti be tu, kurių tarnyba reikalauja ginklą nešioti; 2) vilki uždraustą uniformą arba nešioja darudžiamą ženklą; 3) neblaivūs ir 4) pradžios ir aukštesniųjų mokyklų mokiniai be savo vyresnybių leidimo. Įstatymas numato net susirinkimo pradžią, pirmininko pareigas ir teises. Susirinkimą atidaro vienas iš rengėjų, kuris kviečia pirmininką arba renka prezidiumą (§§24 ir 26). Pirmininku gali būti tik nejaunesnis 21 m. amžiaus Lietuvos pilietis su pilnomis teisėmis. Įstatymas pirmininkui numato šias teises: 1) sudrausti susirinkimo dalyvi, kuris nesilaiko tvarkos; 2) uždrausti kalbančiam kalbėti; 3) pašalinti iš susirinkimo tą, kuris neturi teisės jame dalyvauti, arba tokį susirinkimo dalyvi, kuris neklauso pirmininkaujančiojo; 4) uždaryti susirinkimą, kai jame kykla netvarka (§ 28). Įstatymas taip pat reikalauja, kad pirmininkas susirinkimą uždarytų, jei iš susirinkimo nepašalinami asmenys, kurie neturi teisės jame dalyvauti, jei susirinkime kalbama prieš valdžią arba rimtį ir kt. (§ 29). Jei pirmininkas nurodytais atsitikimais susirinkimo neuždaro, tai policijos atstovas gali reikalauti, kad pirmininkas susirinkimą uždarytų. Jei pirmininkas nenori uždaryti, tai turi teisę jį uždaryti policijos atstovas (§§ 30 ir 31). Susirinkimai negali būti daromi arba tęsiami nuo 23—8 val. be apskrities viršininko leidimo. Be to, dar įstatymas nustato, kad susirinkimas negali prasidėti vėliau, kaip valandą laiko nuo pažymėto pareiškime šaukiamo laiko.

2. Pramogos taip pat skirstomos į dvi rūšis: kurioms reikalingas pareiškimas ir kurioms jis nereikalingas. Toms, kurioms pareiškimas reikalingas, tai jis įteikiamas ta pačia tvarka, kaip ir susirinkimams šaukti, nuovados viršininkui, t. y., reikia įteikti prieš tris

*) Š. m. „Policijos“ 17 Nr 286 p.

dienas arba, jei norima paskelbti, tai tris dienas prieš paskelbimą. Pareiškime reikia nurodyti: pramogės programa, diena, valanda, rengėjai ir jų gyvenamosios vietos. Tik pakanka po pareiškimu vieno parašo. Pramogas taip pat nuovados viršininkas gali leisti arba neleisti. Vidaus reikalų ministeris gali duoti, kaip susirinkimas, bendrą leidimą pramogoms daryti. Šiuo leidimu pramogų rengimo tvarka yra tokia, kaip ir susirinkimu.

Pramogos tvarką žiūri pramogos rengėjas. Policija gali taip pat pramogą uždaryti. Norint daryti arba tęsti pramogą nuo 1 val. iki 8 val., reikalinga gauti atskiras apskrities viršininko leidimas.

3. Kai kuriems susirinkimams bei pramogoms joks pareiškimas nereikalingas. Tokiais susirinkimais yra šie: 1) kai susirenkama valdžiai šaukiant; 2) kai susirenkama tikiybiniams apeigoms atlikti; 3) kai draugijų, sąjungų, bendrovių ar jų skyrių tarybos, valdybos ar kiti vykdomieji organai susirenka posėdžio; 4) kai moksleivių ar jų korporacijų susirinkimai daromi mokyklos sienose; 5) kai susirenkama šeimyniniais arba privatiniais reikalais (§ 56). Pramogoms pareiškimai nereikalinga, kai jas daro valdžia, kai moksleivių ar jų korporacijų mokyklos sienose, kai daromos šeimyninės arba privatinės pramogos. Įstatyme yra labai neaiškiai pasakyta, ar tokiuose susirinkimuose gali dalyvauti policijos atstovas ar ne. Įstatyme pasakyta, kad policijos atstovas gali tuomet atsilankyti, kai susirinkimas sušauktas susilaikant anksčiau minėtų nuostatų ir, be to, kai gali sudaryti pavojaus valstybės saugumui arba viešajai tvarkai, rimčiai, daromi ar sveikatai (§ 59). Tokį susirinkimą policijai duodamos teisės uždaryti. Šituose nuostatuose ir glūdi mūsų įstatymdavystės tikrasis veidas: nepalikti nei vienos spragos viešame gyvenime, kur negalėtų isikišti policija. Šis įstatymas turi tik vieną

tikslą: apsaugoti valdžios interesus, bet ne piliečių.

4. Darant procesijas ne bažnyčioj ir ne šventoriuj, turi būti prieš dvidešimt keturias valandas pranešta tos policijos nuovados viršininkui, kurioje yra procesiją daranti bažnyčia (§ 62). Darant maldininkų kelionę, apie tai turi būti pranešta nuovados viršininkui, kurioje kelionė prasideda.

5. Jei pirmininkaujantis neklauso policijos atstovo reikalavimo susirinkimą uždaryti, jei kas nors ragina neklausti policijos atstovo reikalavimo susirinkimą arba pramogą uždaryti, jei kas sušaukė be leidimo susirinkimą arba pramogą ir davė tokiam susirinkimui bei pramogai vietą arba pirmininkavę jame, jei kas policijos reikalavimu nepasišalina iš susirinkimo arba pramogos vietos — tie apskrities viršininko gali būti baudžiami iki 3.000 litų pabaudos arba tris mėnesius arešto.

6. Aš jau minėjau, kad nuovados viršininką, jei jis neduoda pažymėjimo, kad pareiškimas gautas, galima apskusti apskrities viršininkui ne vėliau kaip per 5 dienas nuo skundžiamo veiksmo padarymo (§ 65). Tačiau čia susidaro daug neaiškumu, kuriuos pastebi ir p. A. Jakobas*) savo straipsnyje. Tai motyvai, kurie duotų pagrindo apskusti. Juk nuovados viršininkas tik pažymi, kad pareiškimas yra gautas. Jis gali tokio pažymėjimo neduoti ir sakyti, kad toks pareiškimas visiškai negautas. Šiuom ir yra suteikiama nuovados viršininkui veto teisės visiems susirinkimams ir pramogoms. Įstatymas taip pat leidžia skusti apskrities viršininką vid. reikalų ministeriui. Skundas turi būti paduotas ne vėliau, kaip per penkias dienas nuo skundžiamojo veiksmo padarymo (§ 66). Norint apskusti viršininką dėl jo uždėtos baudos, reikia inešti po 6.60 lit. ikaito kiekvienai arešto parai arba $\frac{1}{3}$ uždėtos piniginės baudos. Skundai duodami per apskrities viršininką (§

*) „Policijos“ Nr. 17.

66). Vidaus reikalų ministerio nutarimai gali būti apskūsti Vyriausiam Tribunalui ne vėliau kaip per 5 d. nuo nutarimo paskelbimo (§ 67). Padačius skundą — baudžiamas nutarimas nevykinamas.

Atrodytų, kad šiais įstatymų nuostatais yra smarkiai aprėžtos nuovadų ir apskričių viršininkų ir net pačio vid. reik. ministerio teisės. Tačiau kas gi galėtų apie tai pasakyti Vyriausiam Tribunalas? Į tai teisingai atsako aukščiausiai minėtam straipsnyje p. A. Jakubas: „Jei skundas tokiu klausimu atsidurtų ir vyriausiam tribunole, tai jam tektų tik konstatuoti, kad policijos nuovados viršininkas turėjo teisę susirinkimo neleisti, pasirėmęs susirinkimo įstatymo 13 ir 15 straipsniais (man pabr.). Neteisėtumą gali įmatyti, tik tuo atsitikimu, jei policija uždraus pareikštą susirinkimą, kuriam buvo gautas policijos pažymėjimas, neprisilaikydamas draudimo termino (24 val. prieš susirinkimo pradžią)“. Taigi šiuo nauju susirinkimų ir pramogos įstatymu visas krašto organizacinis — kultūrinis judėjimas yra pavestas globoti policijos valdininkams. Lauksime, kaip tas atsilies į mūsų kultūros pažangą.

7. 69 paragrafo nuostatais, vid. reik. ministeriui yra suteikiamos teisės leisti taisykles šiam įstatymui vykinti. Reikia manyti, kad tos taisyklės kai kuriuos šio įstatymo neaiškumus paaškins.

Ūkis — rinkos

Mūsų ūkio apžvalga

Mūsų ekonominis gerbūvis priklauso daugiausiai nuo žemės ūkio produktų kiekio šalyje ir nuo tų produktų paklausų užsienyje. Prekyba ir pramonė stovi pas mus antroji vietoj.

Palankus oras leido manyti, kad javų derlius šiais metais bus daug geresnis negu pereiniais metais. Tačiau

valymo laikas buvo labai nepalankus, todėl dalį javų sugadino.

Daugiausiai nukentėjo žieminiai kviečiai. Yra rajonų kur apie 50—60% derliaus sudygo, arba tinka vien tik pašarui.

Libiausiai nukentėjo Šakių, Marijampolės, Lazdijų, Kauno, Utenos ir Biržų rajonai. Mažiausiai gi Klaipėdos kraštas ir Žemaitija, nes ten lietu buvo daug mažiau.

Iš viso kviečių derliui padarytieji nuostoliai siekia apie 80 tūkstančių tonų arba 33% viso derliaus. Šiemet manoma bus gauta apie 170 tūkst. tonų. Pernai buvo 216 tūkst. tonų. Nors šiemet ir mažesnis kiekis kviečių, bet kainos vargu ar pakils, todėl, kad nemaži kiekiai yra dar sandėliuose. Tokiu būdu kviečių kiekis mūsų šalyje yra pakankamas patenkinti vidaus paklausams — vidaus rinkai.

Rugių derlius taip pat nukentėjo nuo liūčių. Mažiausiai nukentėjo Suvalkijos rajonai apie 5—20%. Kituose rajonuose nuostoliai siekia nuo 20%—30%. Ypač smarkiai rugių derlius nukentėjo apie Joniškį, Zarasus ir Uteną. Nuostoliai javų derliaus visai Lietuvai, sulig Lietuvos banko informacinio skyriaus apskaičiavimu, siekia apie 140 tūkstančių tonų, arba 23% šių metų rugių derliaus.

Reikia turėti omeny, kad šiemet rugiai buvo virš vidutinio gerumo, todėl atmetus ir nuostolius dar galima įvertinti derlius apie 475 tūkstančių tonų. Šis skaičius peršoka pereinųjų metų rugių derlių.

Daug mažiau nukentėjo šiemet miežiai ir avižos. Nuostoliai gal būtų neviršiję 10% viso derliaus. Tonais avižų priskaitoma iki 400 tūkstančių, miežių iki 200 tūkstančių. Šis kiekis avižų ir miežių maždaug atitinka pereinųjų metų kiekiui.

Daug blogesni dalykai su kitais javais.

Linų šiemet manoma gauti 18 tūkstančių tonų (pernai buvo 25 tūkstančiai tonų).

Dėl šio dalyko reikia kaltinti ne derlius, bet mažesnis sėjimas negu, kad pereitais metais.

Bulvių derlius dar sunkiai duodasi apskaitomas, bet vistiek reikia pažymėti, kad bus gal apie 15% mažesnis negu pereitųjų metų.

Parodžius skaičius svarbesniųjų Lietuvos javų derlių, tenka pastebėti, kad javai, ypač Europos javai, pasaulinėj rinkoj nustojo savo vertės. Jų pasiūlai daug aukščiau iškilę už paklausas. Lietuvos eksporte, galima drąsiai sakyti, šiais laikais javai nežymu vaidmenį vaidina ir vargu ar jie galės kada nors vaidinti. Mums svarbu žinoti javų kiekį mūsų šalyje vien tik sąryšyje su vidaus rinka. Bendrai šių metų javų kiekis visiškai pakankamas patenkinti vidaus rinkai, žinoma atskaičius tuos javų kiekius, kurie eis naujai sėjai, gyvuliams pašarui ir ūkininkų maistui.

Europos šalys, kurios nesuskubo šiais laikais, kaip Rumunija, Jugoslavija, pereiti nuo javų ūkio prie gyvulių ūkio, ekonomiškai nustoja savo nepriklausomybės, jeigu ne visiškai ekonominiis nepriklausomybės, tai nedaug jos ir teliko.

Kitų Europos valstybių derlius šiemet yra net geresnis, kaip kitais metais. Tarptautinio žemės ūkio instituto žiniomis, visų šiaurinio pusrutulio kraštų šių metų derlius yra beveik toks pat, kaip ir pereitųjų metų ir 1% didesnis už paskutinio penkmečio vidurkį. Visuose Vakarų ir Vidurinės Europos kraštuose oro sąlygos buvo labai palankios ir šių kraštų derlius yra 50 mil. kvintalų didesnis už pereitųjų metų. Beveik visuose Rytų Europos kraštuose, kaip Bulgarijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Jugoslavijoje, Lenkijoje — gauta mažiau 40 mil. kvint. negu pereitais metais.

Atskirų kraštų šių metų derlius šiaip atrodo: Vokietijos kviečių derlius siekia 51 mil. kvint. (pernai — 42 mil. kvint.), rugių derlius siekia 81 mil. kvint. (pernai — 66 mil. kvint.), mie-

žių derlius — 32 mil. kvint. (pernai — 30 mil. kvint.), avižų derlius siekia 65 mil. kvint. (pernai 62 mil. kvint.).

Prancūzijos kviečių derlius vertinamas 90 mil. kvint., apie 22% didesnis už pr. metų.

Italijos kviečių derlius — 72 mil. kvint. (pernai — 67 mil. kvint.).

Ispanijos kviečių derlius vertinamas 49 mil. kvint. (pernai — 36 mil. kvint.), rugių — 7 mil. kvint. (pernai — 5 mil. kvint.), miežių — 26 mil. kvint. (pernai — 19 mil. kvint.), avižų derlius siekia — 7 mil. kvint. (pernai — 6 mil. kvint.).

Vengrijos kviečių derlius — 15 mil. kvint. (pernai — 19 mil. kvint.), rugių — 7 mil. kvint. (pernai — 5 mil. kvint.), miežių — 6 mil. kvint. (1931 m. — 4 mil. kv.), avižų — 2,7 mil. kv. (1931 m. — 1,9 mil. kv.).

Bulgarijos kviečių derlius siekia 14,6 mil. kv., rugių — 2,9 mil. kv., miežių — 5,1 mil. kv., avižų — 1,2 mil. kv. Šių metų derlius sumažėjęs 12%.

Rumunijos kviečių derlius siekia 26,6 mil. kv. (pernai — 36,8 mil. kv.), rugių — 5 mil. kv. (pernai 3,5 mil. kv.), miežių — 20 mil. kv. (pernai — 14 mil. kv.), avižų — 8,8 mil. kv. (pernai — 6,7 mil. kv.).

Kanados kviečių derlius yra vertinamas apie 127 mil. kv. (pernai 82 mil. kv.), miežių — 19 mil. kv. (pernai — 14 mil. kv.), avižų — 65 mil. kv. (pernai — 50 mil. kv.).

Jungtinių Amerikos Valstybių kviečių derlius siekia — 197 mil. kv. (pernai 243 mil. kv.), rugių derlius 10 mil. kv. (pernai 8 mil. kv.), miežių — 66 mil. kv. (pernai — 43 mil. kv.), avižų — 176 mil. kv. (pernai — 161 mil. kv.), kukurūzų derlius siekia 716 mil. kv. (pernai — 651 mil. kv.).

Turint omeny visus čia išvardintus skaičius, reikia būti nemažiams pesimistams, dėl javų kainų kilimo, arba, tikriaus pasakius, vargu ar javų kainos galės šiomet kilti.

Daug geresnės sąlygos, didesni paklausai Europoje pieno, kiaušinių ir mėsos produktams. Lietuvos eksporte šie dalykai, šių metų pirmajam pusmety užima pirmąsias vietas.

Per šių metų pirmąjį pusmetį mėsos eksportas sudaro 34,2% viso eksporto (pernai — 28,5%), pieno produktų ir kiaušinių eksportas sudaro 21,1% viso eksporto (pernai sudarė 18,7% viso eksporto). Arklių, galvijų ir kiaušinių eksportas sudaro 3,9% viso eksporto (pernai — 14,8%), javai ir sėklos sudaro 4,2% (pernai — 6,8%).

Kalbėdami apie maisto produktų eksportą turime pabrėžti, kad pas mus dar nėra išnaudojama vidaus rinkos talpumo. Pas mus labai maži kiekiai mėsos, bekono ir taip pat pieno produktų suvartojama savo šalyje. Į tautos maitinimosi reikia irgi kreipti dėmesį, kadangi dažniausiai nuo maisto labai priklauso žmonių intelektualinė ir fizinė energija.

Sekant Danijos produkciją pieno, kiaušinių ir mėsos produktu, Lietuva turėtų dar savo produkciją padidinti apie 5 ar 6 kartus.

„Pienocentro“ daviniaus, per šių metų 8 mėn. eksportuota sviesto 127.553 statinaitės arba 54.796.924 kg. Sviesto eksportas šiemet, palyginus su 1931 m. tuo pat laiku, padidėjo 25,8%.

Pieno ūkyj šiemet didelę pažangą padarė ypač tie rajonai, kurie iki šiol buvo labiau atsilikę. Didžiausią pažangą padarė: Biržų rajonas — 53,3%, Mažeikių—Kretingos — 45,6%, Šakių—Vilkaviškio — 42,3%, Telšių — 39,3%. Sviesto kainos rugsėjo mėn. buvo tokios pat kaip rugpiūčio mėn.

Už I rūš. kg. — 3.50 Lt.

už II rūš. kg. — 3.40 Lt.

už III rūš. kg. — 3.25 Lt.

Kiaušinių eksportas per šių metų 8 mėn. siekė 5.281.200 štukų. Per tą pat laiką 1931 m. eksportuota tik 3.786.480 kiaušinių. Šiemet eksportuota apie 45% daugiau.

Kiaušinių kainos kiek pasitaisė. Gal būt kainos kiaušiniams kiek ilgesni

laiką pasiliks pakilusios. Dabar mokama nuo 10 iki 14 centų. Į kainų pasitaisymą paveikė suradimas naujos rinkos — Čekoslovakijoje, kur paskutiniu laiku gana stambūs kiekiai parduodami.

Smarkiai kritus pasaulinėje rinkoje valgomųjų produktų kainoms, mūsų pajamos už eksportą taip pat žymiai sumažėjo. Mėsos eksportas per pirmąjį šių metų pusmetį, lyginant su pereinamais metais, padidėjo kiekio atžvilgiu 64%, bet vertės atžvilgiu gauta 13% mažiau. Sviesto eksportuota 18% daugiau, bet gauta 9,3% mažiau vertės atžvilgiu.

Dabar tenka nors trumpai paliesti mūsų prekybą ir pramonę. Sumažėjus sodžiaus perkamajai galiai, prekybos apyvarta masinio vartojimo prekėms eina labai silpnai. Prekybos sumažėjimo rodikliu gali eiti akcizuojamų prekių gamybos duomenys.

Akcizuojamų prekių ir degtinės gamyba per šių metų pirmąjį pusmetį šiaip atrodo: alaus pagaminta 1000 ltr. 5.189,9 (pernai — 7.685,2), Degtuku, mil. dėž. — 250 (pernai — 280), Gilzoz mil. št. — 45,6 (pernai — 53,5), Taboka, 1000 kg. — 531,7 (pernai — 591,7), Arbata, 1000 kg. — 31,7 (pernai — 41,8), Vynas, 1000 ltr. — 218,9 (pernai — 205,1). Degtinė 1000 ltr. 40% — 2.309,9 (pernai 2.919,7). Degtinė 95% tūkstančiais ltr. — 100,9 (pernai — 143,9).

Mūsų pramonė, dirbdama beveik išimtinai vidaus rinkai, kiek geresniam stovy randasi negu prekyba. Pramonei vyriausybė padeda vesdama protekcionistinę politiką.

Šiemet per 7 mėnesius įsisteigė 74 naujos įmonės su investuotu kapitalu apie 1.480.000 litų. Pernai per tą patį laiką įsisteigė 47 įmonės su kapitalu 3,3 mil. litų.

Įsisteigusios įmonės taip skirstomos: 1 kojinių dirbtuvė su kapitalu 500.000 litų, 1 tekstilės fabrikas su kapitalu 150.000 litų, 1 pasterizacijos įmonė su kapitalu 100.000 litų, 1 salyklos džiovykla su kapitalu 50.000 litų, 22 malū-

nai su investuotu kapitalu 270.000 litų, 9 lentpiūvės, 4 plytinės, 3 vilnų karšyklos.

Šiemet per 7 mėnesius bankrutavo arba pateko į sunkią padėtį 39 firmos su bendra skola apie 4,7 mil. litų. Pernai per tą patį laiką bankrutavo 47 firmos su bendra skola 12,33 mil. litų.

Iš bankrutavusių firmų 31 yra provincijoje ir 8 Kaune.

Eksportuota ir importuota atskiromis pozicijomis per šių metų pirmąjį pusmetį:

Eksportas	1 9 3 2		1 9 3 1	
	mil.lt.	%	mil. Lt.	%
Mėsa . . .	34,08	34,2	39,06	28,5
Pieno prod. ir kiaušiniai	21,06	21,1	25,68	18,7
Arkliai, galv. ir kaulės .	3,93	3,9	20,30	14,8
Javai, sėklos	4,13	4,2	9,39	6,8
Sėmenys . .	1,50	1,5	2,59	1,9
Linai . . .	4,33	4,3	3,89	2,8
Linų pakulos ir nuobruk.	1,54	1,5	1,78	1,3
Odos ir kailiai . . .	1,47	1,5	2,54	1,9
Miško medžiaga . .	6,02	6,1	6,57	4,8
Celuloza ir popieris . .	11,00	11,0	11,77	8,6
Kitos prekės	10,69	10,7	13,72	9,9

Iš viso | 99,75 | 100,0 | 137,29 | 100,0

Importas	1 9 3 2		1 9 3 1	
	mil.lt.	%	mil. Lt.	%
Tekst.zal.ver. aud.ir mezg.	15,97	20,3	32,15	23,0
Mašinos ir automobil.	6,65	8,4	11,25	8,1
Geležis, skarda ir jų dirb.	5,55	6,9	10,89	7,8
Ryžiai, silkės, cukr., tabak.	4,94	6,3	9,46	6,8
Žibalas, benzin. ir anglis	8,08	10,3	10,68	7,7
Cement., trašos ir stiklas	6,41	8,1	9,96	7,1
Odos, kailiai ir avalynė .	2,04	2,6	5,41	3,9
Popieris ir jo dirbiniai .	2,45	3,2	3,51	2,5
Kitos prekės	26,71	33,9	46,21	33,1

Iš viso | 78,80 | 100,0 | 193,52 | 100,0

Kritika — Bibliografija

H. R. Berndorff. **Madame Dubarry.** Istorinis romanas. Vertė A. K. Puida. 1932. „Spaudos Fondo“ leidinys.

Šiandieną romanai rašomi pagal tam tikrą šablona, del to daugelis romanų yra neįdomus kartojimas amžinų meilės istorijėlių. Tos visos istorijėlės igrysta iki kaulo, skaitytoją tiesiog kankinte kankina savo išblyškusiais nuotykiiais, karikatūriškais „sielių“ susidūrimais. Geresni romanai, kuriuose būtų kas nors naujo, kas viliotų skaitytoją, šiandieną pasitaiko retai. Retas yra savo turtingu turiniu, savo

menišku išpildymu romanas „Madame Dubary“.

Šis romanas parodo skaitytojui istorinius karaliaus saulės, Liudviko XV laikus su visu etiketu, su aristokratijos ir monarchijos smukimu, su visomis to meto gyvenimo smulkmenomis. Tiek puikios medžiagos neduotų ištisi tomai moksliškų knygų, nors ir smulkiausiai pasakotų kiekvieną įvykį kiekvieną asmenį. Kiek čia rašytojas įdeda vaizdingumo, kokius ryškius ir gyvus gyvenimo vaizdus sudaro! Kartu kiek puikios ironijos skiria senajam režimui. Imkim, pavz. kaip trumpai ir

aiškiai atskleidžia dvasiškių įsitikinimą — tik keliais žodžiais:

„Kad šitas režimas žūva, aš tai žinau. Aš tai žinau daug geriau už tamstą. Bet kol jis yra, aš noriu, kad man būtų gerai“... (174 p.). Arba kaip gyvai pasakoja Liudvikas XV savo, nusistatymą režimo klausime ministrui:

„...Niekados, kol aš gyvas, nevaldys parlamentai Prancūzijoje! Niekados! Niekados! Šita tauškalių ir mulkių banda, kurie nieko kita neturi galvoje, kaip tik susiaurinti karinios teisės, niekados nestengs išlaikyti Prancūzijos garbę. Tamsta tarnauji man blogai, pone ministeri, tamsta duodi man blogus patarimus. Kodel turėt dabar kitaip būti kaip prieš kelis šimtus metų? Tamsta kalbi apie idėjas? Keli badmariai kaip šitas Rousseau, šitas Voltaire, kurie nestengia savo skolų Paryžiaus karčiamose apmokėti...“ (72 pusl.).

Juk panašiai ir šiandieną išsireiškama, kai norima išsilaiikyti valdžioi. Bet kaip tie žodžiai tinka Karaliui Saulei!

Čia taip gyvai, taip ryškiai prabėga pro akis visi to laiko dvaro papročiai, intrigos, karaliaus meilužės ir jos „rūpinimasis“ valstybės reikalais. Čia karalius žemiausias tarnas meilužės rankose, čia nususęs ponas svajoja apie Versalį, čia bylos sprendžiamos kada panori karaliaus meilužė ir kaip panori, čia areštuojami kai jos panori, čia visada iš kiekvienos vietos matyt Bastilija — stiprios valdžios ženklas, čia piliečių vargas, čia pagaliau prasiskleidžia ir nuolatinis pranašavimas:

„Aš pranašauju, kad Prancūzijos lelijos, šita pasaulio piktžolė, bus sunaikintos, kad jų žiedai kris nuo piovejų dalgių“... (34 p.).

Arba vėl:

„Aš žinau, kad jūs būsite nušluoti, aš žinau, kad jūs visi nueisite po velnių“... (262 p.).

Karalius visa tai nemato. Jam Prancūzija dainuoja, Prancūzija galin-

giausia gražiausia ir pelningiausia šalis. Jis sau žaidžia Versaly su savo meilužėmis ir kartoja: „Après nuos le dé luge.“

Dėl gražaus istorinio fono, dėl gražaus rašytojo vaizdavimo, dėl daugybės kilnių minčių šis romanas reiktų kiekvienam perskaityti. *Suiskij.*

Emil Fiedler. **Defenzyva ar ofenzyva I ir II d.** Pirmą dalį vertė O. Labanauskaitė, VI-ą — A. Bendaravičius. Redagavo ir išleido kun. M. Krupavičius. Abiejų knygų kaina Lt. 4,50.

I.

Katalikų veikimas pastaraisiais laikais pradėjo įgauti naują kryptį. Iki šiam laikui jų vartotas veikimo metodas pasirodė kultūringuose kraštuose nevaisingas. Jei šiais laikais kur nors Japonijoje ar Kinijoje pasiseka įtraukti į katalikų šeimą kasmet 10.000 krikščionių, tai Europoje nustojama kasmet 25.000 ir daugiau. Šitos išdavos versta verčia katalikiškojo judėjimo vadovybę ieškoti naujų metodų, naujų priemonių, kurios žmones nuo bažnyčios nestumtų, bet, priešingai, prie bažnyčios trauktų. Tas vyksta esą dėl žemėjančių 330 milijonų katalikų apsilėidimo. Autorius šitą apsilėidimą vadiną liga, „kuri jau apėmė gyvybei palaikyti reikalingus organus, sveikatą ir iš palengvo pakirto ligonio atsparumą, nors jo išvaizda mažai arba visai nepasikeitė. Toji liga nesukelia ypatingų skausmų, neiššaukia traukulio (mėšlungio) arba mirties baimės, bet pasireiškia vis didėjančia apatija prieš visa tai, kas yra religiška, nors to matematiškai ar chemiškai ir negalima išrodyti“ (5 pusl.). Todėl esą tieji 330 milijonų katalikų šiandien turi kitaip suprasti Kristaus mokslą. Šiandien reikia katalikams atbusti, „nes su nepalenkiama energija ir drąsia nuotaika dirbama prieš katalikų tikėjimą, kai didžiausi popierio ritiniai kasdien prirašomi kroniškai pašlepiančių ir katalikų tikėjimą užgauliojančių straipsnių,

kai milžiniškame kinų skaičiuje diena iš dienos yra skelbiama perdėm pagoniška pasaulėžiūra... (11 pusl.) Šita pasaulėžiūra esą nustelbė krikščionybę todėl, kad ji negali žmonių minčių pripildyti savo dvasia. Iki šiol skelbtas Dievo žodis žmonėms jau įgriso. Nuo jo apkurto ir žmonės šiais senais metodais skelbiamo Kristaus žodžio, neišgirsta. Šią dalyką autorius vadina *vienašališku* apkurtimu. „Tai yra lyg malūnininko apkurtimas, kuris metų metais girdi tą patį monotonišką malūno ratų užimą. Jis girdi, bet kartų ir saldžiai miega. Kada malūnas nutyla arba pradeda kitokiu taktu užti, jis pabunda“ (16 p.). Anot autoriaus, šių dienų katalikybės platintojams reiktų „kitokiu taktu užti“, kad pabustų nuo šablono apkurtę bažnyčios pasekėjai. Labai charakteringai autorius nusako šablono įtaką šių dienų gyvenime: „Aš neaiškinsiu, kas tai yra šablonas. Tai yra kaip tik visos tos kalbų ir raštų rūšys, kurios produkuojamos metrais, visai apie tai negalvojant. Tie šablonai labai naudingi tik kalbėtojams, kurie turi kuo ilgiausiai kalbėti, kaip tai daro parlamentuose opozicijos atstovai, norėdami sukliudyti išleisti įstatymą, arba tiems kalbėtojams ir rašytojams, kuriems mokama už valandas ir eilutes. Klausytojams ir skaitytojams jie neturi jokios vertės. Reiktų stebėtis, jei mūsų laikais rašymas šablonais nebūtų pasiekęs žydėjimo laipsnio. Milijonai laikraščių puslapių užpildomi per dieną žodžiais. Kiek tai bus per metus! Kuo gi tie puslapiai užpildomi? Ar giliai apsvaistytomis mintimis, išmintingais sakiniiais? Jeigu būtų taip, tai laikraštis turėtų pasirodyti kartą savaitėje, o ne kasdien po 2 ar 3 kartus. Rašytojui viena iššeitis — iš 10 minučių, šablono pasinaudojant, sudaryti visą storą knygą, o iš vienos minutės išdrožti visą pamokslą arba kalbą...

Jeigu būtų sąjunga kovai su šablonu, tai ji prieš save turėtų be galo didelį kovos lauką. Ji būtų žmonijos geradaras. Jos laimėjimas būtų didelis

knygų maras. Visose bibliotekose atsirastų daug vietos. Daugelis dvasinio ir pasaulinio turinio knygų pasidarytų labai plonos. Jos tiek suliesėtų, kad daugelio paliktų tik vieni viršeliai. Daugelis laikraščių, žurnalų, traktatų ir kt. mirtų malonia mirtimi. Vargu ar tuomet truktų pamokslas ilgiau, kaip 15 min.; parlamentariai turėtų 10 mėnesių atostogų. Valstybė sutaupytų milžiniškas sumas. Būtų galima išleisti įstatymą, kad rašytojai, kalbėtojai, pamokslininkai, politikai ir redaktoriai taip pat turėtų mokėti 2 centu pabaudos už kiekvieną suprodukuotą šablona, už kiekvieną sakinį, kurio jie patys nebūtų pergalvoję. Tada visi laikraščių straipsniai būtų trumpi. Šventėms būtų sunku gauti kalbėtoją. Laidojant numirėlius nebebūtų pasakoma nė pusės kalbų“ (17 p.).

Fiedler savo šiame rašinyje ir kviečia katalikišką visuomenę kovoti su tuo šablonu. Mesti senąjį kardą, nes jis „nuo vartojimo atšipo. Jis nepajėgia įkirsti. Jo ašmenys šukėtos. Jis kerta, bet jau nebežvanga“ (20 p.). Ir ragina imtis naujo kardo — „tuos žodžius vartoti, kurie uždega, kurie įkerta, supurto, kurie parodo Kristaus pasiuntinybės jėgą ir grožį.“

Bažnyčią prie tokios krizės anot autoriaus, privedė vadovybės iškraipymas Kristaus mokslo. Tuomet buvo gryna krikščionybė, kai šis mokslas nebuvo panaudotas biznio reikalams. Bet kaip valstybės valdžia susimaišė su bažnyčios valdžia, bažnyčia jau pradėjo tarnauti mamoniui. „Daugelis žmonių tik dėl to tapo krikščionimis, kad išėję greičiau iš krikšto maudyklės greičiau galėtų patekti į karaliaus prieangį, nors jie neįtę jokie dvasinio pasitenkinimo“ (29 p.). Nuo to laiko, kai bažnyčią pradėjo favarizuoti valdovai, prasidėjo krikščionybės išsigimimas. Kaip autorius pažymi „Perėjimas iš katakombų į cėsorių pastatytas bažnyčias gal būti buvo pavojingiausias laikas krikščionybei“ (29 p.). Nuo šio laiko

bažnyčios draugystė gimė nesantaika, atsirado ivairiausių sektantų, kurie nekovojo su bažnyčios nedraugais, bet stengėsi bažnyčią suskaldyti. Ir 17 amžių bažnyčia tapo „karo istorija ir tokia dar iki šių dienų tebėra“ (31 p.). Tas privedė prie to, kad netiksliai yra suprantama krikščionybė. Ją įsivaizduoja kaip tam tikrą rinkinį įstatymų, kuriuos reikia pildyti. Kas pildo tuos įstatymus, tas yra krikščionis. Autorius griežtai smerkia tokį krikščionybės supratimą. „Krikščionybė tai nėra koks rinkinys įstatymų, kurių reikia laikytis, ar virtinė maldu, kurias reikia kalbėti: ji yra širdis, užsidegusi Dievo meile... Krikščionybė nėra teologija, bet nesudėtingas, vaikiškas nusijautimas, įkibes Dievo rankos, kaip kad paimtum tėvo ranką ir sakytum: aš noriu su tavim pasilikti. Kas yra persiėmęs šitokia dvasia, kas yra pasidaręs Dievo sūnumi ir jo namiškiu, tam šis pasaulis yra grįžimas namo...“ (34 pusl.). Autorius griežtai paneigia tą visą išdidumą ir puikybę, kurioje šiandien skęsta katalikų bažnyčia: „Mums nereikia krikščionybės renesanso su masine kultūra ir menu, su Michelangelais ir Rafaeliais; taip pat nepasigendame baroko krikščionybės su išmargintais vingiais ant kiekvienos statulos ir kiekvieno karnyzo. Mes reikalaujame ir norime paprastos krikščionybės, pilnos dvasios, jėgos ir meilės. Kaip mes turime sugrįžti nuo šablono prie galingo dvasios žodžio, taip mes turime visa tai, kas per šimtmečius pasidarė kieta, sustyrusi forma, vėl perdeginti dvasios jėga. Arba laimi pasauly šv. Dvasia, arba piktoji dvasia. Viskas priklausys nuo to, kiek bus šv. Dvasios pagautų žmonių. Dvasia uždegta krikščionybės! Ji vadinama dar katakombų krikščionybe... Krikščionybė žmonėms užimponuoti nereikalauja didžiųjų bažnyčių ir griausmingų vargonų. Krikščionybė tiek buvo stipri, kad galėjo iš rūsių ir požeminių urvų padaryti drašaus išpažinimo, švento įkvėpimo ir viską apiman-

čios meilės metas. Ne dėl to Kat. Bažnyčia laimėjo, kad ji pastatė gražiausias katedras, Europą civilizavo, Michelangelą ir Dante įkvėpė, bet dėl to, kad galėjo besislapstantiems žmonėms duoti tikrą viltį, kad jų visų jėgų persekiojamas tikėjimas nugalės pasaulį (45 p.).“

Šiandien bažnyčia esą kiekvienam katalikui nustatė, ką jis turi atlikti, kad nesusipyktų su Dievu. Net skaičiais nustatinėjama kiek kartų žmogus turi eiti išpažinties, kiek kartų savaitė eiti į bažnyčią. Tie visi dalykai yra išmislas. Katakombų laikų krikščionims tas visiškai buvo nereikalinga. Šiais laikais daugumas mano, kad nusipelnė tyti dievo malone, tai reikia daugiau padaryti, nei reikalaujama. Jei bažnyčios nuostatai reikalauja eiti bent savaitę į bažnyčią, tai, kad būti geru kataliku, reikia nueiti du ar tris kartus. Toks mąstymas, anot autorius, yra nesupratimas krikščionybės esmės. „Katalikas turi taip dažnai eiti prie komunijos, kaip jo širdis jam įsako, ir taip dažnai klauptis prie klausyklos Ingelio, kaip jo nuodėmė jį apsunkina (54 p.)“. Tikybinuos dalykuos negali būti prievartos, bet katalikas pats savaime privalo ne nutolti nuo Dievo. Jis tuomet bus ne nutolęs nuo Dievo, jei seks jo sūnu Kristų. Kristus yra visiems pavyzdys, kaip turi elgtis geras krikščionis.

Krikščionybei esą šiandien daug kenkia trys problemos, kurios prašosi būti išspręstos: *tautinė, konfesinė ir socialinė*. Visuomenė yra susiskaldžius į atskiras tautas. Ar krikščionių tarpe turi rasti tautinė neapykanta? Autorius atsako neigiamai. Tačiau šiandien krikščionys to nesilaiko. Charakteringas pavyzdys yra ištisai krikščioniška Europa. Bet kaip reiškiasi toji krikščioniška meilė Europoj? Į tai autorius atsako: „Krikščioniškoji“ Europa, kuri kiniečius ir indus žudė opiumo nuodais ir kuri „skleisdama civilizaciją“ išnuodijo alkoholiu raudonąją rasę. „Krikščioniškoji“ Europa, ku-

rioe, gal būt, nėra miesto, kuriame gražiausioje aikštėje nestovėtų puikus paminklas žmonėms, pasižymėjusiems skerdynių lauke — organizuotose brolių žudynėse. „Krikščioniškoji“ Europa, kurios krauju prisigėrusioje žemėje daug milijonų žmonių yra nužudyta, „krikščionišką“ granatų sudraskytą, „krikščioniškoji“ Europa, kurioje bažnyčių pašvęsti varpai sulydomi į kanuoles; varpai, kurie iš bokštų skelbė Linksmąją Naujieną, brolių meilę; varpai, kurių metalu išžudyta ne šimtai, ne tūkstančiai, bet milijonai brolių (66 p.)“. Ir visa tai daroma, kaip sakoma, tėvynės labui. Visa tai kyla dėl tautinės neapykantos. Jau tautybės klausimą išsprendė, kaip autorius sako, masonai, žydai, didieji kapitalistai, socialistai, komunistai, o krikščionys, kurie skelbia artymo meilę, šito negali išspręsti. Ir autorius siūlo „tautų neapykantos sėklą sumindžioti... Mūsų kaip katalikų, gimtoji kalba turėtų būti meilės kalba; kalba To, Kuris lygiai leidžia savo saulei šviesti kaip teisingiems, taip ir neteisingiems... Kai kurios šalys manydamos turinčios išnuomavę katalikybės monopolį, ją taip išmargino tautiškumu, kad negalima, ištikrųjų, ir jiems patiems sunku atskirti, kur baigiasi nacionalizmas, o kur prasideda katalikybė ir priešingai... Apskritai, suvienijimas katalikybės ir nacionalizmo yra gryna priešingybė... Tai dar nereiškia, kad katalikai turi išsižadėti savo tautinės minties bei tautinių jausmų. Svarbu, kad jie žino, jog abu yra krikščionys ir pildydami savo Didžiojo Mokytojo įstatymus nedaro vienas antram to, ko nenori, kad jiems kas taip darytų (70 p.)“.

Konfesinis klausimas dar lengviau išsprendžiamas: reikalinga dabar visų krikščioniškų sektų sąjunga bandrai kovai prieš ateizmą. Tačiau socialinis klausimas daug sunkiau duodasi sprendžiamas. Ytin šiuo laiku, kada klausimas pribrendęs. Jei bažnyčia jo neišspręs, tai išspręs ateistai. O jie išspręs, kaip autorius nurodo, taip:

„puošnios katedros bus pavestos nugalėtosios krikščionybės muziejais, o mūsų bažnyčios paliks viešpataujanti darbininkų klasės sandėliais, būrais ar klūbais“. Todėl katalikai turi dirbti, kad šiandien neįsigalėtų Maskva. „Bažnyčia, kaip autorius sako, stovi apsolučiai vargstančių pusėj, ūkiškai silpnųjų ir socialiniai pažemintųjų (78 p.) Bet plačiau apie tai pasisakoma II-je knygoj.

II.

Antrojoje knygoje daugiau stengiamasi liesti ne taktikos, bet filozofinę klausimą. Čion plačiau liečiama socialinis klausimas ir jau ieškoma skurdo priežasčių. Svarbiausiai tai esą kapitalizmas: „90 procentų to skurdo yra iššaukęs koncentruotas kapitalizmas; jeigu mes kasdien matome, kad tas skurdas nuodija sielas ir dėl to jų nepasiekia Dievo apreiškimas; kad dėl kapitalizmo dešimtys tūkstančių kasmet nustoja tikėti išganymu... tai mes būtume lygūs skurdo ir nukrikščionėjimo kaltininkai, jeigu to griaušančio kapitalizmo neprakeiktuome (42 p.)“. Todėl reikia kovoti su kapitalizmu. Bet ši kova turi būti „ne dėl turtingųjų neapykantų, bet dėl vargšų meilės (45 p.)“. Toji kova turi išsispręsti taip, kad ir vilkas būtų sotus ir ožka sveika, t. y., kovojant švelniomis priemonėmis „mes taip pat esame toli nuo kiekvieno turtingųjų neapykantos ir prieš juos kurstymo (51 p.)“. Todėl priemonės švelnios: apdėti savo narius pajamų mokesčiais, kad sudarius reikiamus kapitalus biednuomenei šelpti (54 p.). Akstinas mokėti mokesčius — yra artimo meilė ir baimė komunizmo, nes tuomet kapitalistai turės visko nustoti. Tam yra svarbiausia, kad žmonės būtų geri katalikai.

Kad gražinti prie bažnyčios, reikalinga esą katalikų akcija. Toji akcija turi būti vadovaujama naujais metodais be šablono. Toji akcija „pirmoji eilė turi pasirūpinti, kad atpirktoj visuomenėj atgytų gyvoji krikščionybė; kad

ji pasidarytų bendruomene, kuria būtų galima parodyti nukrikuščionintam pasauliui ir pasakyti: žiūrėkite, tikintieji į Kristų turi visa tai, ko jūs neturite, ir neturi viso to, kas jūsų gyvenimą yra pavertęs vargu ir kančia (177 p.).“

Visos visuomeninio gyvenimo ydos bus pašalintos ir žmogus taps šventuoju, taps panašiu į Kristų, Dievą Žmogų, kuris neturėjo jokios dėmės, buvo žmogiškas harmonijos paveikslas. Katalikų akcija turi tokius žmones išauklėti.

Autorius šitam savo veikalėlyj iš-

kelia gana daug originalių minčių. Ypatingai į jas turėtų kreipti akį mūsų katalikybės vadovybė. Pas mus šandien kunigija nei krislelio čia statomų reikalavimų neturi.

Reikia labai paabejoti ar šiais metodais bus galima kas nors nauja duoti katalikybei. Pirmiausiai tas naujas kardas reikės pavartoti prieš dvasiškiją. Bet katalikų dvasiškijos „oda“ yra surembėjus ir tas naujas kardas greit atšips. Jis nebepajėgs įkirsti. Tačiau kito kelio jau nebeliko, nes iki šiol naudoti metodai visiškai sukonpromituotų dvasiškiją.

Ž u r n a l u o s e

VAIRAS 1932 m. liepos ir rugpiūčio mėn. Nr. 7 ir 8.

Iz. Tamošaitis „Mūsų gyvenamasai laikas ir auklėjimo uždaviniai“ str. ciklo tęsinys „Dialektinė teologija“.

J. Jakštas „Iš praeities į dabartį“ įdomiai nagrinėja Prūsų lietuvių praeitį ir iškelia reikalą savarankiškai tyrinėti lietuvių - prūsų sieną ir visą Rytų Prūsų praeitį, kad galima būtų įrodyti moralines lietuvių tautos teises į savo brolių gyvenamąjį šiapus ir anapus Nemuno kraštą.

Kostas Meškauskas rašo „Antanas Smetona ir mūsų inteligentai“, ragindamas lietuvių inteligentiją pasimokyti tikrų inteligentų savybių iš A. Smetonos ideologinių raštų ir darbų.

L. Kuodys „Žemaičių šlovė“ ir „Jau nystės giesmė“ aprašo senojo Vilniaus un-to gadynę ir S. Stanevičiaus kūrybos leitmotyvus. M. Slaža daug pamokančių minčių sukelia ir sužymi pagrindines tautiškojo veikimo Mažosios Lietuvoje gaires str. „Mažosios Lietuvos lietuvių tautinė būklė“ užbaigoje.

Pr. Meškauskas „Laikraštinės kalbos trūkumai“, Pr. Skardžius „Atskiri kalbos dalykai“, J. Dobilo „Ars cognoscens“ tęsinys ir kt.

Kultūros ažuvalgoje: Moderninė švedų literatūra, religinės muzikos, Kauno chorų ir S. A. Halevi koncertų recenzijos, V. Dramos sezono apžvalga, V.

Gustainio „Pažanga ir krizė“ ir daug kt. kultūrinės aktualijos.

VAIRAS. 1932 m. rugsėjo mėn. Nr. 9, pašvestas a. a. Maironio atminimui, su poeto atvaizdu.

Iz. Tamošaitis „Maironio visata-vaizdos metmens“. Nagrinėjama a. a. Maironio-Mačiulio žmogaus ir jo santykių su pasauliu supratimas.

Stasys Santvaras „Pavasario balsams tebeskambant“ (atsiminimai apie Maironio dainas).

Vaidilutė „Pavasario balsai“ — atsiminimų pluoštas apie poeto asmens ir jo kūrybos įtaką senesniajai inteligentų kartai ir lietuvių tautiškajam atgimimui.

Zigmantas Kuzmickis, „Maironis ir lietuviškasis romantizmas“. Nagrinėjami pagrindiniai lietuvių romantiškosios literatūros etapai: Mickevičius — Baranauskas — Maironis.

Vyt. Alantas „Maironio raštų stilius“.

A. Vienuolis „Poeto Maironio kūno eksportacija“.

E. Radzikauskas „Maironio lyrika“ I. Jos tematika.

Pr. Meškauskas „Maironio raštų kalba“. Kultūros apžvalga ir t. t.

ŽIDINYS Nr. 5—6 (90) 1932 m. gegužės - birželio mėn.

Prof. St. Šalkauskis „*Visuomeninio auklėjimo veiksniai*“. Aptariamos visuomeninio auklėjimo priemonės ir veiksniai, kurių pagrindiniai prigimtieji: šeima, visuomenė ir bažnyčia ir atsitiktiniai — įstatymai, spauda ir organizacijos. Vertingas ir tikrai moksliskai parašytas str. yra ištrauka iš platesnio to autoriaus veikalo „Visuomeninis auklėjimas“.

J. Štuopis „*Valančiaus „Antano tretininko pasakojimai*“ pabaiga. Skyriai: Valančius pedagogas, Valančius ir rusai, Valančius ir žydai, Valančius — blaivybės apaštalas, Valančius istorikas, Valančius — senienų rinkėjas.

Paul de Kruif „*Robertas Kochas*“ (pabaiga).

Juozas Eretas „*Goethe po šimto metų*“ — paskaita skaityta š. m. V 8 d. V. D. Univ. didžiojo salėj L. K. Mokslo Akademijos surengtame Goethės minėjime.

J. W. Goethe. „*Kelionė į Šveicariją*“ — ištraukos iš jo „Laiškų iš Šveicarijos“. Vertė A. Tyruolis.

Apžvalgoje: Menas, mokslas, mokykla ir auklėjimas, akademinis gyvenimas, visuomeninis gyvenimas.

ŽIDINYS Nr. 7 1932 m. liepos mėn. Su pirmuoju „*Židinio*“ redaktorium prof. V. Mykolaičiu atsisveikinant — naujojo „*Židinio*“ vyr. redaktorius prof. St. Šalkauskio atsisveikinimo žodis.

Dr. E. L. Kaukas „*Psichiatras*“ — novelė.

A. Jakštas „*Amžinoji poezija ir jos kūryba*“. Poetinės kūrybos kilmė ir dėsniai.

Dr. V. Jungferis „*Perprodukcija ir pasaulinė krizė*“. Straipsny nagrinėjama aktuali šių dienų ūkio krizės problema. Skyriai: „Gamybos krizė žemės ūky, 2) Perprodukcija pramonėje, 3. Reparacijų problema.

Prof. Povilo Matulionio atsiminimai. Surašė P. Butėnas.

Karolis Dineika „*Mankšta Scenoje*“.

Apžvalga. Menas: J. Kulviaskio paroda, J. Vienožinskio studijos darbų paroda, Anglų beletristika po Didžiojo

karo. Mokslas: Prof. Ivanausko ekspedicija ir paroda, Ed. Sieversait. Mokykla ir auklėjimas. Akademinis gyvenimas. Visuomen. gyven. Politika. Knygos ir žurnalai.

LIETUVOS MOKYKLA. Nr. 15—17, 1932. Rugsėjo mėn. 15 d.

O. Narušytė. „*Ištarimas svetimų kalbų mokant*“. Labai vertingos metodinės pastabos svet. kalbų mokytojams.

P. Rūdinskas „*Pagrindiniai berniuko psichikos bruožai*“.

M. Jonaitis „*Kaip bresta nusikaltimas*“ Išvados iš Kalnaberžės nepilnametėjų nusikaltėlių auklėjimo įstaigos auklėtinųjų pasipaskosimų.

P. Butėnas. „*Greičiau leiskit tarpautinių žodžių žodyną*“.

MOKYKLA IR GYVENIMAS. 1932 m. gegužės mėn. 5 Nr.

„*Organizuotumas ar palaidumas*“ — iškeliamas būtinas mokytojų profesinio organizavimosi reikalas.

J. Rapnikas „*Ar ilgai drebsinsime kinkas?*“. Ragina mokytojus liautis žemintis prieš įvairius ponus ir pasidaryti savo vertę branginančiais žmonėmis.

A. Gaučius „*Dėl mokytojų seminarijų direktorių suvažiavimo ir dėl kitko*“.

J. Laužikas „*Pedagoginiai bandymai*“ (pabaiga). Trumpa, bet gerai išdėstyta bendruomeniškosios mokyklos bandymų apžvalga.

A. Šlikas „*Marės Montesori mokyimo ir auklėjimo metodas*“.

V.Čižiūnas „*Paliatyvai, ar griežta reforma?*“ Mintys apie Lietuvos mokyklų darbo sistemos reorganizaciją.

J. Lazauskas „*Šis tas dėl dinaminės mokyklos programos detalizacijos ir konkretizacijos*“.

A. Adomaitis „*Skaitymas pradžios mokykloje*“.

J. G-šas „*Dėl algų sumažinimo*“. Užsieniuos. Iš mokyklų ir mokytojų gyvenimo. Balsai iš tolo. Knygos.

MOKYKLA IR GYVENIMAS 1932 m. birželio m. 6 Nr. Įžymesni straipsniai:

J. Laisvūnas „*Liudies ar vadų*

švietimas? Autoriaus pasisakoma prieš neproporcingą švietimo reikalams skiriamą lėšų paskirstymą, skriaudžiant liaudies švietimą, kuris yra labai atsilikęs nuo kitų kraštų. Aukštesniosios mokyklos mokinys kelis kartus brangesnis valstybei, negu pradžios mokyklos. Iš to išvedama, kad aukštesniosios mokyklos tarpsta pradžios mokslo sąskaita.

Susirūpinęs Tėvas str. „Tėvo balsas“, iškelia netikusius kai kurių gimnazijų mokytojų vartojamus mokymo ir auklėjimo metodus.

J. Svajužis str. „Mokytojo pasaulėžiūra ir auklėjimas“ reikalauja laisvo nuo politišku srovių įtakos ir, kaip teismas, nepriklausomo auklėjimo.

V. Čižiūnas str. „Kraštotyra kompleksinėje mokymo sistemoje“ nagrinėja kraštotyros vietą ir reikšmę pradžios mokyklų programoje ir užakcentuoja reikalą mūsų mokymo sistemą ir programą reformuoti, kad kraštotyra virstų kompleksinio mokymo sistemoje pagrindiniu mokslo dalyku.

A. Adomaitis. „Mokyklos drausmė ir jai išlaikyti priemonės“.

Mok. J. Rumšiukas „Apie veiklos principą mūsų pradžios mokyklose“ ir daug kt. str.

Užsieniuose: Naujas mokytojų parengimas Amerikoje, Vasaros kursai mokytojams, I viso pasaulio mokytojus, Latvijos Mokytojų S-gos veikimas 1931 metais, Mokslas ir grožis lenku aukštesnėse mokyklose ir kt.

Iš mokyklų ir mokytojų gyvenimo. Balsai iš tolo. Knygos.

MOKYKLA IR GYVENIMAS 1932 m. liepos-rugpjūtis m. m. 7—8 Nr.

Ižymesni rašiniai:

„Pradedame darbą“. Mintys apie mokytojo profesinius, kultūrinius ir visuomeninius uždavinius ir jų vykdymą.

A. Škirpa „Ar tinka pradžios mokyklos mokytojams algų sumažinimas trečia zona?“

V. Ruzgas. „Estijos, Latvijos ir Lietuvos Mokytojų Sąjungų Sąjungos konferencija Rygoje“ 1932 m. rugpjūčio 21—22 d. įvykusios metinės min. s-gos konferencijos aprašymas.

V. Rykštė „Karas, pacifizmas ir mokykla“ Pacifizmo idėjos plėtojimo si Europos mokyklose apžvalga.

J. G-šas „Nuovargio įtaka vaikų darbingumui“ Įvairių nuovargio tyrinėjimo duomenų santrauka ir praktiškosios tų tyrimų išvados.

V. Laska „Įkinkykime radio tautos švietimui ir auklėjimui.“

J. Laužikas. „Švietimo reforma“
1. Senosios mokyklos bruožai. 1. Senoji ir naujoji mokykla. 2. Švietimo tikslai. 3. Švietimo organizacija. Ilgas, plačiai užsimotas ir įdomus rašinys. (B. d.).

Užsieniuose: Liaudies švietimas SSSR, Vokiečių kova dėl pasauliškios mokyklos, Latvijos mokyklų sistema.

Iš mokyklų ir mokytojų gyvenimo, Balsai iš tolo ir iš arti; Knygos.

KULTŪRA 1932 m. rugpjūčio-rugsėjo mėn. Nr. 8—9.

Dz. Budrys „Slaptasis internacionalas“. Ginklu pramonės paslaptys.

J. Baldauskas. „Lyčių santykių sociologija“.

Jean Lebediė „Moderniosios fizikos krizis“.

J. Laužikas „Žmogus ir aplinka“. Aplinkos įtaka asmenybei.

S. Volfson „Dialektika“. (išritai).

S. Kapnys „Veidrodeliai“.

Panait Intrati „Baragano Dagynas“ (tęsinys).

J. Radžvilas „Vietoj Maironio nekrologo“.

V. Jenssen. Šis tas iš nacional-socializmo psichologijos.

J. Dagys. „Krizė ir darbo atlyginimas“.

V. Ruzgas „Jaunimo auklėjimas, mokykla ir visuomenė“.

Apžvalga.

V. Č-nas.

GERB. „VARPO“ PRENUMERATORIAI!

Kurie dar iki šio laiko esate nesumokėję „Varpo“ prenumeratos, prašome kaip galima greičiau atsilyginti, kad mums netektų be reikalo apsunkinti Gerb. Prenumeratorių siunčiant apdėtu mokesčiu.

„Varpo“ administracija.

**Visi Inteligentai visi susipratę lietuviai
prenumeruoja**

LIETUVIŠKĄJĄ ENCIKLOPEDIJĄ

Lietuviškoji Enciklopedija

duos daug žinių iš gamtos, geografijos, istorijos, pedagogikos, psichologijos, geologijos, zoologijos, medicinos, astronomijos, visuomenės ir kt. mokslų.

Lietuviškoji Enciklopedija

duos daug žinių iš teisės mokslų ir bus praktišku patarėju teisiuose klausimuose.

Lietuviškojoje Enciklopedijoje

rasime apie prekybą, pramonę, įvairius amatus ir kt.

Lietuviškojoje Enciklopedijoje

bus liečiama žemės ir miškų ūkis, sodininkystė, daržininkystė ir bitininkystė.

Lietuviškojoje Enciklopedijoje

bus pažymėti visi mūsų miestai, miesteliai ir kaimai su aprašymu jų įsikūrimo ir gyventojų skaičiumi.

Lietuviškoji Enciklopedija

bus pilniausias lietuvių kalboje svetimų kalbų žodynas.

Prenumeratos sąlygos labai lengvos. I tomo, 12 sąsiuvinų kaina paprasto popierio 48 lt. 20 ct., liuksusinio — 52 lt. 80 ct.

Prenumeratos pinigus galima sumokėti ir dalimis.

Kas surinks 10 „L. E-jos“ prenumerat., vienuoliktą gaus veltui.

Pinigus ir pasižadėjimus siųskite —

„Spaudos Fondas“

Kaunas, Laisvės Alėja 62,
tel. 12-12.

„Varpo“ sp. Kaunas.
Karo cenzūros leista